JCBS from P.E. Turnbull Esq
April 2nd 1847

Charles Birtwick Stuart
from his Mother –

1851
1628
·223

ICONES SYMBOLICÆ

P. D. CHRISTOFORI GIARDÆ

CLER. REG. S. PAVLI

ELOGIIS

ILLVSTRATÆ

Per Chr: Giarda

ILLVSTRISSIMO
IOANNI BAPTISTÆ
TROTTO PRÆSIDI,
ET REG. CONSILIARIO
DICATÆ.

Apud Io: Bapt Bidellinm
1628.

Pars Prior

D. Eliseus Turrianus Congregationis Cler. Reg. S. Pauli
in Capitulo Generalis Præses.

Cum Opusculum inscriptum, Icones Symbolicæ Bibliothecæ Alexandrinæ, à P. D. Christofforo Giarda Congregationis nostræ Theologo compositum, duo eiusdem Congregationis eruditi viri, quibus id commissimus, recognouerint, atq; in lucem edi posse probauerint, facultatem concedimus, vt typis mandetur, si Superioribus, quibus id competit, ità placuerit. In quorum fidem has manu nostra subscriptas, sigilloq. nostro munitas dedimus. Mediol. die 13. Maij. 1626.

D. Eliseus Turrianus Præses.

IMPRIMATVR.

Fr. Paulus Maria Ritius de Garrexio Sac. Theol. Lect. & Prouicarius Sancti Officij Mediolani.

Hier. Septala Can. Ord. Pœnit. pro Ill.mo Card. Archiep.

V. Saccus pro Excellentiss. Senatu.

ILL.^MO D. D. COL.^O

IO. BAPTISTÆ TROTTO

MAGISTRATVS ORDINARII REGIO, ET INTEGERRIMO PRÆSIDI.

A CHATEM, *seu Dactiliothecam inuenimus Præses Illustrissime non illum Pyrrhi, neq; vero illam Pompeij, sed magni alterius, & regij prorsus animi. illum quidem suo natura ingenio cælauerat; hunc vero ars sua industria perfecit. in illo Musas omnes suis decoras plectris, medium Apollinem cum Cythara vidisses; in hoc liberalium disciplinarum Icones Symbolicas elegantissime pictas non inuitus spectes. nam Dactcliothecam affinitas nominis in Bibliothecam facile mutauit. Illam enim vero, quæ fuerat Regis Mithridatis, in Capitolio Romanæ Magnificentiæ Pompeius dicauit: hanc autem, quam suis parauerat studijs, Charitum Præsul in Collegio Alexandrino Clericis Regularibus S. Pauli tui amantissimis deuouit. Consueuerunt gemmæ Principibus maximis, Dactiliothecæ sapientissimis hominibus dicari; hæc, seu gemma, seu sit Dactiliotheca, omnibus de causis debuit tuo insigniri, ac præmuniri nomine Bibliotheca. si enim gemma, quod aliud scrinium tuo sapientissimo pectore nobilius? sin Dactiliotheca, quam aliam*

gemmam tua mente eruditissima pretiosiorem exoptet? nam, quæ Mediolani nata, dicitur nihilominus Alexandrina, vindicem sibi parare neminem illo aptiorem potuit, quem è clarissimo stipite Alexandria genuit, Mediolanum è Senatorio genere suscepit, plenum illius ardoris, & animi, à quo suam magnitudinem Alexander inuenit. porro Integerrimi Præsidis olim eiusdem magistratus è sapientissimo filio neptis Bibliotheca an potuit melius collocari in matrimonium honoris, quam si ei donaretur, qui non multos post annos eiusdem Præsidis & virtuti, & dignitati successit? quod si Musas gratissimo hospitio exceptas ab Herodoto litteris consignatum est; illiberaliter faceret, si quis forte crederet Iconibus Symbolicis aditum fore difficilem ad eum Præsidem, eius in animo liberales disciplinæ domicilium sibi æternum iam pridem delegerunt. Illa tantum reliqua est dubitatio, ne minus idcirco grata sit quia mittitur ab egenis pupillis. Sed, ò Dulcem prouidentiam æterni numinis, dum te vnum ex amplissimo ordine delegimus, cui hanc Bibliothecam mitteremus, in pupillorum, & viduarum parentem beata nescio qua sorte incidimus.

Quamobrem neque Pietas, neq; humanitas, quæ duæ in te singulares prorsus, & admirabiles sunt, precibus à nobis diutius fatigandæ. Vt enim illa, vel nulla euocata oratione pupillorum, & viduæ defensioni; ita hæc liberalium disciplinarum venienti choro, & Agmini benignior occurret. Vale.

Tuæ Dominationis

serui humillimi

Hæredes Melchioris Malatestæ
Pupilli.

AD

AD
CANDIDVM LECTOREM.

HABES, Candide Lector, breui hoc opere, tanquam Homeri nunc liberalium diſciplinarũ ſimul concluſas Icones Symbolicas, Elogia, explicationes. Hæ quidem poſtremæ longiori oratione ſcientiarum, & artium naturã mentibus exprimunt; media breuiori, ſed tamen grandiori ſtylo eandem animis innuunt; primæ verò illæ varia, & multiplici figurarum ſupellectile oculis penè ſubijciunt. Quamobrem Icones Symbolicas ſic intuere, vt in his tãquam cæleſtibus in ſpeculis emicantem pulcherrimam facultatum vim, & ſplendorem contempleris. Elogia ſic lege, vt earundem Maeſtatem non ſublimiter expreſſam (nulla enim, verborum magnitudine ſatis exprimi nunquam poſſet) ſed minus demiſſe adumbratam recorderis. Explicationes eò percurre, quò ſunt animo propoſitæ. Illud enim hac in re meum fuit conſilium, vt ſi minus cum Aquilis volitarem altius, ne ſaltem cum cortis auibus prorſus humi ſerperem. Verùm ita me attollerem Iconum Symbolicarum explicatione, vt medium, & proindè regium iter tenerem. Nam, qui adhoc vſq; tempus res Symbolicas litteris conſignarunt, hi omnes, non tàm verborum ſplendori, quàm rerum ſtuduiſſe pulchritudini videntur. Mihi enim vero, dum has explicationes in mentis vtero conciperem, tàm ornamenti, quàm rei exornandæ delectus arriſit. Semper enim iudicaui hominis eſſe & ſuo, & alieno ingenio abutentis, ita ſuas cogitationes, licet præclariſſimas, ſcriptis mandare, vt ad eas legendas nulla voluptate Lectorem inuitaret. Neq; tamen illorum authorum natio florentiſsima mihi eſt omninò

amica,

amica, quos nimia florum cupiditas à fructibus auertit. Qui sua scriptione cedros æmulantur, vt conspiratione gratissima flores fructibus decorem, fruges floribus honorem concilient: illos ego non solùm mihi legendos præ alijs deligo; sed, vt idem alij efficiant, pro viribus contendo.

Cæterum, quas legis, explicationes, abortiuæ sunt; non modò, vt artis Poeticæ Magister præceperat, nonum in annum pressæ; sed ne quidem nouum in mensem dilatæ, cum tamen nouem Lunæ cursibus maturitatem humanis partibus afferri sciamus. Abortum prouocarunt Sacra Congregationis nostræ comitia, quæ hoc anno Mediolani in Collegio Sancti Barnabæ habita sunt. Cum enim scirem rationi, ac fidei eam legem, & consuetudinem accesisse, vt qui litterarum magisterium profitentur Comitiorum tempore aliqua ingenij significatione gratificarentur patribus, qui ad illa ex omnibus locis confluxere; nec haberem quid in oculis conspectuq; illorum dignum ipsis statuerem, ad hunc me Portum contuli.

Intellexeram Alexandrinæ Bibliothecæ, celeberrimæ illius, & antiquissimæ, quæ Alexandriæ incendio perijt, heredis, nunc quidem nomine, & spe, aliquando etiam (opinor) ipsa re, munus planè regium ab Illustrissimo Don Carolo Bossio factum huic nostro Collegio Alexandrino vehementissimè omnibus gratum esse. multitudo varietas, delectus, ordo, similis omnium ornatus, pulchritudo voluminum, quæ in illa continentur, facilè persuadebant. Adiecti duo maximi globi, Terræ alter, alter Cæli, & Sanctissimorum, Sapientissimorumque virorum Tabulæ, quorum insignes animæ in ijsdem libris loquuntur, dubitationem omnem auferebant.

Huc ego vix oculos corporis, multoq; magis illos animi Sapientiæ cupidos inflexi, cum liberalium disciplinarum Icones Symbolicæ in ipsius Bibliothecæ scrinijs expressæ, ijs me vocibus tacitè compellarunt. Quas vides coloribus pictas, varijs insignibus decoras in hac medica animorum officina vigiles excubare: illæ nos sumus Filiæ numinis, cælo delapsæ, ingeniorum Cultrices LIBERALES DISCIPLINAE. Huc nos eius munificentissima liberalitas attraxit, qui sui pectoris honestissimum Templum nobis semper apertissimum esse voluit. Cæterùm, vti maximè laudabiles eos reddimus, quos

nostris

noſtris muneribus cumulamus, ita noſtrę dignitatis emblemata à te vellemus explicari, vt laudatæ noſceremur magis, amaremurue. Nam illud pollicemur te relaturum plus ornamenti, quàm collaturum.

Detrectandi oneris cauſas afferrenti, difficultatem tantæ prouinciæ, ingenij tenuitatem, in concinnitatem ſtyli, anguſtias temporis ſubingreſſæ illicò reſponderunt; ſuæ liberalitati à me notam inuri, qui dubitarem, ne ſingulæ preſtò eſſent ad ſuas ipſarum laudes breuiter explicandas.

Excuſantem iterum, quod ij ſint hominum mores, vt curioſius inquirant in alienis libris quod vituperent, quàm quid laudent, acri oculorum ſupercilio redarguerunt, quod hominum iudicia quàm ipſarum pluris facerem. Nobis enim Magiſtris, & Ducibus nihil prorſus timendum. ingenio, ſi tardum eſt alas; ſin aridum: auctorem Caballini fontis pedem admouebimus. Deniq; tuum erga nos ſtudium oſtendiſſe, ſatis plane operi tuo feciſſe eſt. Itaq; his conſilijs impulſus Quadrageſima ineunte has explicationes apparaui, pœnè media ſuſepi, quindecim à Paſchatis diebus confeci, & publicè recitandas curaui. Publicus omnium ſapor, qui eaſdem audiere, coegit, vt eorundem votis, & poſtulationibus reſponderem, qui me omnes rogarunt, vt quas ſemel auribus bibiſſent non ſine voluptate illas oculis ſæpius perlegendas, ac deguſtandas tranſmitterem. feci ſat citò, magis autem, quàm ſat malè. Verùm gratificandi alijs cupiditas, ſi quæ ineſt culpa, veniam promeretur. alienam enim quiſquis voluptatem, & voluntatem ſuę gloriæ anteponit, is profectò, ſi minus laudem obtinet, iuſtam ſaltem vituperationem effugit.

Errata sic corrige.

Pag.*6*. pollicerent pro pellicerent. 22. alteram pro altera. acculto pro occulto. 40. pertus pro pectus. 41. clarium pro clarium. reliquam pro relinquam. 42. magistrui pro magistri. 47. esse pro est. 48. portenum pro portentum. 52. oppositum pro appositum. 72. quo pro qua. 89. hin pro hinc. *92*. cælata pro celata. *95*. saltitandas pro saltitandum. *96*. tuæ pro suæ. 100. mentiuntur pro metiuntur. 150. extit pro extitit. *160*. descendi pro descendi. 170. succinta pro succincta. 180. diutina pro diuina. 111. oculus pro oculi. 114. perficiunt pro patefaciunt. 118. effectiuis pro effectricis. emulatrix pro æmulatrix. 120. introitu pro interitu. 124. fornicem innixam, cæptam, perfectam, pro innixum cæptum, perfectum. 125. laudatur, acum, pro laudatura, cum 129. recludamue pro recludantue. 133. res preteritus pro preteritas.

LIBERALIVM DISCIPLINARVM ICONES SYMBOLICÆ.

PROLVSIO.

CVM omnis de ſcientia, & virtute doctrina hominibus eſt vtilis, tùm longè omnium maximè Imaginum ſymbolicarum Inuentrix, & Architecta, cuius beneficio animus è cælo in hanc obſcuriſſimam corporis ſpecũ depreſſus, ſuisq; in actionibus miniſterio ſenſuum addictus, virtutum, & ſcientiarum pulchritudinem, & formam ab omni licet materia ſecretam, coloribus tamen adumbratam ſi minus perfectè expreſſam intuendo, in amorem, & illarum cupiditatem vehementius excitatur. Amor enim cognitionem, tamquam parentem amplexatur ſuam, cui, niſi per intimam coniunctionem, pulchrum, & bonum nubant, pulcherrimam amoris prolem in cuiuſpiam mente nunquam procreant. Quid autem, aut à natura pulchrius fictum, aut ab immortali Deo conceſſum melius ipſis virtutibus, & ſcientijs? quæ ſi oculis,

vt res aliæ, cernerentur, profectò tàm admirabiles sui amores in omnium cordibus gignerent, vt spretis voluptatibus, dominandi libidine neglecta, extincta diuitiarum cupiditate ad illarum prosecutionem omnes conuolarent. Nunc autem scientiæ, rerum cognoscendarum Dominæ, ac Reginæ, agendarum vero Iudices, & Arbitræ, quamquam eius sint naturæ, vt sua luce, non minora solum astra, verum ipsum etiam Solem in contentionem adductæ inumbrarent: mens nihilominus humana domicilio corporis inclusa, noctuæ persimilis, immensum splendorem haud potest irretortis occulis sustinere. Est enim mens oculus animi. Itaque, quemadmodum ignis, si crassioris huius materiæ pastu alatur, à nobis videtur; sin suam in patriam purior remearit, omnem effugit sua puritate oculorum aciem: ita prorsus nobilissimæ artes, & disciplinæ abstractæ sensibus, quo sunt in se clariores, eò a nobis minus cognoscuntur, concretæ autem ratione aliqua, & præcellenti colorum temperamento nostris mentibus accomodatæ, facilius, melius, clarius suspiciuntur. Quod si vna omnium sapientissimorũ virorum conspiratione, & suffragio amari minime id potest, quod, aut ratione, aut sensu aliquo non cognoscitur; cognosci autem sensibus nihil potest, quod non sit veluti corpus, nihil intelligi mente sic depressa, quod non habeat corporis similitudinem; quis est, qui satis æstimet, quantum ijs debeamus, qui, dum scientias ipsas, & artes præclarissimas imaginibus expresserunt, illud sunt assecuti, non modo, vt illas cognosceremus, sed vt oculis quodammodo intueremur, versaremur simul, atq; cum ipsis pæne familiariter varijs de rebus colloqueremur.

Bene de ſacrarum literarum monumentis meritus eſt Moyſes, qui illas primus à Deo accepit, & tabulis conſignatas ad omnem poſteritatem tranſmiſit. Magiſtrum ſententiarum omnis Theologorum ſchola ad cælum vſq; ſuſtollit, quod ante alios omnes doctrinam cælo ſubmiſſam ad ſeueriorem diſputationis methodum reuocarit. Nam ſapientiſſimis legum latoribus, diuinos honores à populis decretos varijs legimus, quod ſuas vrbes melioribus temperarint inſtitutis. Quis enim ignoret Socratem, eam potiſſimum ob cauſam, ſapientiſſimum virorum Apollinis oraculo declaratum, quod princeps è cælo philoſophiam euocaſſe crederetur? Vt interim omittam Æſculapium medicæ artis inuentorē, quem tamquam numen antiquitas omnis venerata eſt: Quo in honore Chyrurgorum parens Chyron, qui etiam huic arti nomen dedit, ab omnibus ſemper habitus eſt? Te vero, Euclides, principem ſuum profitentur Mathematici: te ſuum ducem Aſtrologi, Ptolomæe, vocant; tibi adhærent vni & Geometræ, & Coſmographi: Nam Architectos, non tam imitatores ſuos, quam laudatores habet Vitruuius. Nihil dicam, Poeſis, quemadmodum conditores tuos Deorum filios nuncuparis. Quid enim eſſe ad laudem oratoriæ facultatis illuſtrius poteſt, quā, vt Demetrio Phalareo eloquentiæ profeſſori ſupra trecentas ſexaginta ſtatuas Athenienſes ſoli excitarint? Iam hiſtoria, & hiſtoriæ ſoror eruditio dici vix poteſt, quibus laudationum generibus ſuos parentes fuerint proſequutæ. omnes deniq; quotquot vnquam poſt liberalium diſciplinarum inuentum genus, aut illas cogitatione animi fœcunda apud ſe concepere, conceptas, in orbem inuexere, aut alieno ex capite naſcentibus ſunt obſte-

tricati,aut natas ſua induſtria educarunt, educatas meliorem ad formam prouexerunt, ampliſſimam ſuorum laborum mercedem, ac præmium, nominis immortalitatem retulerunt.

At enim Doctrinæ ſymbolicæ magiſtri, qui has ipſas facultates præſtantiſſimas oculis potius, quam animis ſubijciendo, familiares illas, & quadam ratione domeſticas hominibus effecerunt, ſoli omnium fraudabuntur debito laudis præconio? mihi vero, quemadmodum nulla alia videtur,aut ad doctrinam aptior,aut elegantior ad ſuauitatem, aut ad perturbationem validior, hac ipſa,quæ Icones ſymbolicas expreſſit: ita,qui primi artem hanc excogitarunt, non illos cum earumdem diſciplinarum primis auctoribus confero, ſed ipſi rerum omnium molitori, ac opifici Deo ſimillimos iudico.

Viguerunt ante omnium ſæculorum memoriam, vigent, vigebuntq; ſemper in mente numinis opulentiſſima filiæ eiuſdem pulcherrimæ virtutes, neq; tamen à matre vllo modo diſtinctæ,ſapientia,bonitas,vis cunctorum effetrix, pulchritudo, iuſtitia, dignitas, ac reliquæ eiuſmodi plurimæ. Quæ noſcerentur,amarenturue plurimum, digniſſimæ omnes erant: tamen, vt præ nimia ſui generis claritudine intelligi: ita prorſus ignoratæ nulla poterant ratione amari. Quid hic faceret earundem parens Deus? pati, vt tam illuſtres filiæ ab omni hominum notitia penitus ſciunctæ æternum prorſus occultæ ſuamet in luce deliteſcerent, haud videbatur decorum. eas vero in adſpectum, oculosq; mortalium adducere quî poterat id fieri, cum illinc diuinarum virtutum præcellens fulgor, hinc noſtrorum ingeniorum craſſior hebetudo vehementius officeret?

Dixit,

Dixit, ac vnius prolatione Verbi quot elementa, ac in elementis, quot rerum genera, quot in terris quadrupedum ſpecies, quot formas piſcium in aquis, quot in aere volucrum diſcrimina, quot in ſphæra ignis prodigia, quot in cęlo ſtellas, & lumina, tot quaſi perfectionum ſuarum Icones ſymbolicas, ſemel, ac ſimul delineauit, effinxit, & in hac orbis Bibliotheca, niſi malis Theatro contemplandas hominibus propoſuit.

Eant nunc mortales, querantur modò, negent, ſi poſſunt, aditum ſibi ad rerum diuinarum contemplationem facillimum patere, quando res omnes, quæ ſenſibus percipiuntur, illarum ſunt imagines, & quamquam imperfectæ, quarum tamen adſpectu, & contentione, earumdem dignitas coniјci ſatis poſſit.

Mihi credite, ratione haud abſimili, hoſpites, & quaſi peregrinæ in hominum cætibus artes, & ſcientiæ verſatæ fuiſſent. Nemo illas facie, pauci etiam nomine illas nouiſſent: memoratum ſæpius, repetitumq; nunc philoſophiæ nomen, iam eruditionis, aliarumq; diſciplinarum, ſed vix prolatum, tamquam vmbra euanuiſſet; neq; quiſpiam apud ſe notitiam illarum retinuiſſet, præter eruditos, ſi tamen hoc eruditi homines ipſi aſſequuti fuiſſent, niſi cæleſte hoc inſtitutum ſymbolicarum imaginum, præſtantiſſimam illarum naturam clarius exprimendo in oculis, animiſq; omnium defixiſſet, ſuauitatemq; oſtendendo ad earum beneuolentiam, ac ſtudiũ, vel imperitos pertraxiſſet. Quid enim eſt, per cælitum, hominumq; fidem, quod harum optimarum facultatum vim demonſtret validius, ſuauius recreet, commoueat vehemẽtius hoc ipſo vſu Iconum ſymbolicarum doctiſſimo, eodemq; pleniſſimo eruditionis?

Cætera

Cætera probationum momenta, quæ possunt afferri, & numero multa, nec virtute quidem sunt infirma; tamen acutissima ingenia, vt intelligantur, requirunt: at Icones symbolicæ occurrunt ipsæ contemplantibus, ac oculis intuentium se se ingerunt, per hos autem, se animis insinuant, declarant, quæ nam sint, antequam perquirantur, hancq; suam ipsarum humanitatem adeo prudenter temperant, vt imperitis tantum personatæ, reliquis vel mediocriter eruditis, operto vultu, omni persona exutæ videantur. Quanta porrò voluptate id efficiant, ipsa si loqueretur suauitas, oratione sua haud assequeretur.

Primum enim habet hoc omnis imago, & similitudo, seu verbis effictа, seu coloribus expressa, vt auditores plurimum, spectatoresq; delectet. Itaq; sapientissimos Poetas, & Oratores, quorum illud munus, ac institutum est, vt in oratione suauitatem vtilitati admisceant, Poeticis sæpius, ac oratorijs imaginibus vsos reperimus. Deinde maximus voluptati cumulus accedit, cum est alicuius imago rei, aut personæ, quæ à nobis maxime diligatur. Tunc enim quemadmodum vicaria fungitur tacitè illius munere, quæ abest, ac si adesset. Postremò, nisi vis hæc simulachris maxima indita esset, vt animos intuentium ad eorum pollicerent amorem, & imitationem, quos exprimunt: an Græci, an Romani, omnium populorum sapientissimi publicas ædes, priuatasq; virorum præstantissimorum imaginibus compleuissent? an etiamnum Principes viri filiarum suarum, quas habent nubiles, tabulas diligenter elaboratas ad ad alios Principes transmitterent?

Hic igitur laudare verear illorum consilium, qui has artium,

artium,& ſcientiarum Icones ſymbolicas primi omnium confinxerunt. Quid enim in illis deſideres, quod ſi haberent, appoſitas crederes ad oſtendendam cæleſtium virginum præſtantiam, ad oblectandos ſpectantium animos, ad mentes omnium deſiderio, ac flammis earumdem incendendas? An vim probationis? quæ ſunt veluti elingues nuntiæ, mutæ interpretes, teſtes vero omni fide, & auctoritate digniſſimæ? An voluptatis elegantiam? quod vnquam perſpicillum, quod ſpeculum vnquam, quis arcus in nube rorida effictus tanta cum intuentium voluptate Solem expreſſit, quanta ſymbolicæ imagines, perſpicillis clariores, nitidiores ſpeculis, floridiores Iride, ſcientiarũ formas elegantiſſimas oſtendunt? An deniq; perturbandorum affectuum gratiam? aureæ catenulæ, quæ ex ore Herculis profluentes dicebantur hominum,& aures,& animos vincire, ac poſt ſe vinctos trahere, ſi cum Iconum gratia conferantur, nullius momenti in hac trahendi arte iudicentur.

Intellexere arcanum hoc ab ipſius naſcentis mundi origine priſci illius ſæculi homines ſapientiſſimi, à quibus primum hic efformandarum imaginum vſus profluxit, atq; cunctorum ſæculorum interuallis labentibus per omnium pæne auctorum nationes peruagatus ad hanc vſq; noſtram ætatem dimanauit. Quis enim in memoria vetuſtatis ita peregrinatur, qui duas illas memorabiles columnas, lateritiam alteram aduerſus vim ignis, alteram marmoream aduerſus impetus aquarum excitatas olim non audierit, aut legerit, in quibus diſciplinæ omnes effictæ, ac ſculptæ poſteris ſuperſtites tranſmitterentur?

Nam ab illis præclaram Hyerogliphycorum doctrinam,

nam,quam nos tantopere admiramur,Ægyptij mutuati ſunt. quorum inſiſtentes veſtigijs Græci, nullam plane artem, ac diſciplinam reliquerunt, quam imaginibus ſymbolicis non decorarint. Quod enim lapidis, aut metalli genus eſt, in quo illi ſcientiarum formas non expreſſerint? Quæ ſpecies coloris, quam in ijſdem effingendis omiſerint? Res erat,quæ non vulgarem ſaperet eruditionem, ſingularem maieſtatem præſeferret, compleret incredibili voluptate. Cernere Græcas ciuitates liberali ſub cælo, feraci ſolo, ſalo amico circumfuſas, pleniſſimas ſignorum, imaginum, tabularum, in quibus virtutum, & ſcientiarum decor, quamquam pictus, ac fictus adeò emicaret, vt ignes caſtiſſimos in omnium oculos, perq; oculos in animos omnium iacularetur, quibus inflammarentur ad illarum cultum,quas ex Iconum adſpectu pulcherrimas conieciſſent.

Vtrum igitur ſapienter illos feciſſe, an imprudenter arbitramur? ſi imprudenter: ò ſapientiæ nomen inſaniens, ò demens philoſophia,ò leges imperitæ,ò ſcientiæ omnes ignaræ, quæ ſectatores ſuos in re tam clara, tam turpiter allucinari paſſæ fuiſſent. ſin vero prudentiſſimè illos egiſſe dicamus: illud etiam, quod inde ſequitur, admittamus oportet, tanto illuſtriori laude honeſtandum eſſe harum Iconum Auctorem,quanto hęc ſymbola omnibus, quæ circumferuntur, nobiliora,atq; omni ex parte abſolutiora ſunt. quæ dum percurrimus, fauete linguis, & animis. nam Icones non prius viſas Muſarum Alumni doctiſſimis, eruditiſſimisq; viris breuiter explanando in mentem reuocamus.

NVME-

NVMERVS.

AT è florentissimis nobilium disciplinarum ordinibus, cur supra decem sex tantum delectæ sunt? quia hæ potissimum illæ sunt, quæ hominum vitæ & sustinendæ, & regendæ, & prouehendæ non vtiles non modo, verum etiam necessariæ communi sententia existimantur. Finis autem in omni delectu, quis nesciat, præcipuè rationem haberi solere? Deligit Imperator milites ad peculiare certamen: deligit magister discipulos ad literariam exercitationem. Deligit Rex oratores ad legationem illustrem; An ex omnibus vnusquisq; illos non deligit, quos obeundis muneribus aptiores cernit? cum igitur, quemadmodum Imperatori victoria, magistro scientia, Regi gloria: ita Bibliothecæ Alexandrinæ Conditori proposita fuerit pij, ac litterarij hominis sufficiens vita, metam ab illo rectè tactam fuisse opinari debemus, si has præ alijs omnibus dum accepit, Religiosis, ac eruditis viuendi rationibus satis plane fecit. Reliquum est hoc loco, singula vt singulis conferamus; ex hac enim contentione facilius perspicietur, an sibi vniuersa respondeant.

Primum sacris litterarijs vir initiatus, si Platonis magisterio edoctus intelligit, primum Deo, deinde rationi, ac æquitati, tum sibi, postremo cæteris hominibus se natum esse, ad horum omnium officiorum debitum persoluendum nihil hic deesse prorsus comperiet.

Res diuinæ, tum quæ ad veram fidem, tum quæ ad castam Religionem, purumq; sanctissimi numinis cultum

ſpectant, non cognóſcendæ ſolum, ſed explicandæ latius etiam, ac ſæpius ab inimicis defendendæ? Præſto adſunt duæ cæleſtes Matronæ, an Virgines? ſacra Scriptura, & ſacra Theologia, illa mater, hæc filia; diuinior altera, altera paulo humanior, quæ aureo diuinæ reuelationis filo, inter varios huius vitæ errores, & ambages cæca regant fideliſſime veſtigia, donec victo Satanæ, carnisq; Minotauro, fęlicior Theſeo, non Athenas redeat victor, ſed in Cęlum triumphator aſcendat.

Suum cuique, & ſæcularibus, & ſacris Principibus, ac omnibus hominibus reddendum? Non huic in Delphos, vt oraculum conſulat, enauigandum: hic duæ caſtiores Sybillæ cæleſti lumine afflatæ, lex Ciuilis, & lex Canonica pro conſulentium bono veriſſime omnibus reſpondent. Nunc obſcuritas naturæ ad ingenij exercitationem illuſtranda: nunc recta morũ, & optima viuendi ratio, ſibi, alijsque præſcribenda? quid opus eſt, aut cum Plinio, flammarum, quæ è Veſuuio erumpunt, miracula curioſius perſcrutari, aut cum Platone, non ſine ingentibus periculis in Ægyptum, in Siciliam ſæpius nauigare? cum hinc à naturali, inde à morali Philoſophia pleniſſimè omnia doceantur. atqui perfectum hominis bonum quam ſapienter, tam verè aſſerebat Diogenes mentem ſanam ſano in corpore: quid ſi hoſpite incolumi domicilium ruinas minaretur? Neque perfugium hoc deſiderari voluit, qui artem medicam, & Chyrurgiam hunc in numerum cooptauit, quas curandis, & ſeruandis corporibus Deus humaniſsimè præfecit.

Iam vero Cæli, terræq; cognitio, ſi abſit, difficile videtur, quin tuis in actionibus, Niciæ Athenienſium Ducis

Ducis,& Thaletis Aſtrologi turpiſſimos caſus imiteris, quorum ille, cum Syracuſas obſideret, laborante luna, Deos indignari arbitratus, re infecta inglorius receſſit; hic cum è cælo ſeruaret, in foueam ob oculos poſitam infęliciter prolapſus eſt. laudandus igitur Aſtrologiæ, & Geographiæ occurſus, quarum illa nos cæli, hæc vero terræ ſpectatores efficiat.

Hic ne ſub dio, & vt ait Venuſinus, ſub Ioue frigido pernoctemus infęlicis cuiuſdam Aſtrologi monet inſperata mors, qui, cum ſpectandorum ſyderum ingenti deſiderio teneretur, in aperta planitie ſolus morabatur. Aquila, quæ tunc forte teſtudinem vnguibus in ſublime elatam tenebat, ſaxum diu ſpeculata, ad quod illam dimittendo, magno cum impetu frangeret, ſummi verticis os caluum, album rata lapidem, ob lapidis, quam præferebat ſimilitudinem, tanta vi, & tam ſecurè demiſit, vt ictu caput Aſtrologi percuſſerit, fregerit, in varias partes diſcerpſerit. Quare meritò inter alias facultates Mathematica etiam figurarum, & numerorum Magiſtra, & ædificiorum Præſes Architectura ſedem ſibi vindicarunt.

Ægre ferunt extremo pœne ſe loco ſeruari Rhetorica, & Poeſis, atq; illas producunt rationes, & cauſas, ob quas, licèt artes ſint, proximos honores ſcientijs nihilomninus ambiant.

Cui bono, inquiunt, maximarum, & pulcherrimarum rerum notitia pectus veluti ærarium complere, niſi, cum res tulerit, in priuatas, publicasq; vtilitates poſſis non ſine gloria erogare? Nos illæ ſumus; Nos, quæ noſtrorum ornamentorum ſplendoribus ſcientias omnes, & artes illuſtramus; Nos res omnes ſtylo proſequimur, pe-

destris altera, altera vero equestris, ambæ nobiles, & honestissimæ facultates. Nam Historia, & eruditio, post nos subingressæ idcirco sunt, illa, vt memorabilium exemplorum copia mater esset prudentiæ, lumen vitæ, præsidium eloquentiæ, hæc, vt lectissimorum verborum, ac rerum mundum non tam muliebrem, quam virilem vbique locorum nobis suppeditaret. Substitere foris aliæ, loci angustias indignatæ, ac eximiæ liberalitatis oleum stetit, quoniam illi, quo caperetur, vas defuit. At nunc, prò domus angustijs angustè hospitamini Musæ; cum domus augusta fuerit, templum, in quo præsideatis, augustissimum esto.

SACRA

. GEMINÆ VELVT PARENTIS .

. PROPAGO BIFORMIS, NEC DEFORMIS .

. MINOR ALTERA .

. ALTERA GENITRICE MAIOR .

. THEOLOGIA .

. DIVINARVM LITERARVM IANITRIX .

. IMPERATRIX HVMANARVM .

. DEBELLATRIX HÆRESVM .

. CATHOLICORVM DOGMATVM PROTECTRIX .

. HOMINIS LAVREA, NVMINIS LINGVA .

. QVAM HÆRETICIS FORMIDANDVM .

. IMPERII TVI SCEPTRVM .

. TAM CATHOLICIS AMANDVM .

. TVI SACRAMENTI POCVLVM .

SACRA THEOLOGIA

SACRA SCRIPTVRA.

QVÆ prima tempore, vtilitate prima, prima dignitate omniũ artium, & ſcientiarum eſt: eadem iure Principem & in hac Bibliotheca ſedem, & in oratione noſtra locum ſibi merito vindicat Sacra Scriptura. Nam ſi ex Arati poetæ ethnici ſententia ab Ioue muſarum initia ſunt; certe nobis, qui diuiniori ſumus colluſtrati lumine, vt agendi, ita etiam dicendi ab ea facultate, quæ diuina tota eſt, ſunt capienda hodiè primordia.

Hæc igitur, ſi vocis, ac linguæ donaretur vſu, ita profectò loqueretur. Quid me taciti, ac hærentes intuemini? Virginem è Cælo demiſſam, cæleſtis formæ, verum ingenuæ, modeſto, ſimpliciq; habitu; non fluenti, ac vndanti ſinu, ad mamillas præcinctam, librorum magna volumina pedibus conculcantem, læua quidem libellum, dextera vero regentem calamum, aptatis digitis in morem ſcribentis, caput eximium diuinis circumquaque redimitum fulgoribus attollentem, capillis incomptis, ac ſine lege effuſis, ſublatis in Cælum oculis, erectis auribus ad ſecreta murmura diuinioris columbæ? Hic niſi quiſpiam indecorum exiſtimet à profanis auctoribus ad res ſacras exornandas verborum elegantiam

lege

lege repetundarum transferre,illa Æneæ verba mihi lubentiſſimè vſurparem, quibus matri Spartanæ Virginis os,ac habitum gerenti apud Virgiliũ in primo reſpondit.

O quam te memorem Virgo? namq; haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem ſonat; ò Dea certè,
Numinis an ſoror, an Diuini ſanguinis vna?
Sis felix, noſtrumq; leues quæcunq; laborem,
Et quo ſub Cælo tandem, quibus orbis in oris
Iactemur, doceas ignari, hominumq;, locorumq;
Erramus, vento huc, & vaſtis fluctibus acti;
Multa tibi ante aras noſtra cadet hoſtia dextra.

Qui enim hominum genus ab ea ciuitate diuitiarum, in qua collocatum ab initio fuerat,expulſum, & in hanc ærumnarum patriam miſerrimè detruſum reminiſcitur; haud inficiabitur, cæcum noſtri exilij genus Æneæ fuga poſt euerſam Troiam,& incenſam, ac maris iactatione rectè declarari.

Hęc enim vero,vt Venere caſtior,& pulchrior,ita etiã humanior blande mihi videtur his verbis ſubtexere.

Haud quidem meum genus mentiar; haud natalitiam domum, & ciuitatem mihi ſubfurabor. Ad populum phaleras aliæ. non ego fictitia gentium Pallas, quam ſtultiſſimi Poœtæ armatam ex Iouis cerebro proceſſiſſe ſuis fabulis temerè cõfixerunt. Procul ò procul à me nõ ſolum nugæ, mendacia,fabulæ,ſed erroris cuiuſcunq;, vel minima ſuſpicio, ac vmbra. Nam ipſius veritatis ſum Mater,ac Filia. Veritas me peperit; mox in omnium mentibus ex me procreatur. me igitur videtis Cælo natam, delapſam Cælo, non alio, quam Deo gaudentem

auctore

auctore,& Parente,cuius ex ore ſapientiſſimo verè prodiui. Nam vti illa Mineruæ admirabilis origo ficta; ita hæc mea facta eſt. longa eſt annorum ſeries, quibus procreata ſum: longæ orationis ambages neceſſariæ forent ad omnem hanc meæ naturæ ſupellectilem explicandam. Verum breuitatis Amaſia rerum ſumma faſtigia tantum ſequar.

Primum, qui in ore, in oculis, toto in corpore micat caſtimoniæ nitor,is me totius expertem maculæ, ab omni vitio liberam, æterni candoris ſpeculum ſine labe arguit. quæ vero me veſtis modeſtè ornat, ac tegit, ſtyli genus exprimit non nimis reciſum, neq; diffluens, ſed mediocriter collectum, vt diligentia quædam negligens,& negligentia quædam diligens in eo appareat, quæ omnium votis,ac intelligentiæ reſpondeat. Nodus ipſe, quo fluentes ſinus colligo, eiuſdem ſtyli formam præſcribens, eiuſmodi eſt, vt Veneris fabuloſus ille cæſtus, quo gratiam omnium conciliari ſtultiſſimè veteres exiſtimabant, etiamſi opinione ſua veritati proximi fuiſſent, merito huic inuideret. Quibus enim me vel ad tempus conceſſi, ij ſermonem publici ſaporis conſequuti ſunt. Teſtis eſt,qui ab orationis ſuauitate melliflui cognomen inuenit, qui, non tam ipſe, quàm ego per illius os videor locuta.

Neq; tamen procaci,aut ſuperbo pede ſubiectos humanæ mentis partus his voluminibus concluſos protero modeſtiæ, ac obſeruantiæ Magiſtra; cæterum Imperatrix omnium diſciplinarum ſubiectis quidem, tanquam ancillis vtor; at rebelles,ac ſuperbas iuſtiſſimè debello. Idcirco enim ſum Cælo demiſſa, veræ lucis parens, vt tenebras inferis emiſſas meo ſplendore diſſiparem.

Ideo

Ideo æternæ veritatis Dux, & Adminiſtra in hunc ſublunarem orbem cum imperio legata ſum, vt omnes errorum phalanges, ac impijſſimos mendaciorum exercitus profligarem. ſin aliquod naturæ bonum inuenirem, fouerem amica, non inuida contemnerem. ſin ingenij lumen aliquod detegerem, non modo non extinguerē, ſed magis, ac magis meo fulgore accenderem. Qua in re illud mihi planè accidit, quod inter olerum ſemina ſinapi contingit, vt quæ minima omnium initio videbar, dum me Apoſtolici ſatores prædicatione terris omnibus committerent, poſtquam in mortalium cordibus radices egi, maxima omnium, altiſſimaq; ab omnibus iudicer,& verè ſim.

Confer, libellum hunc, quem læua ſuſtineo, cum oratorum, cum philoſophorum libris; ſi in ferenda ſententia molem ſpectas, vel nunc cauſſa lubens cado. Sin virtus intima extimæ moli tuo iudicio præcellit; Philoſophorum ingentes libri, parui; Iuris peritorum innumeri codices, pauci; oratorum, magnæ chartæ, vel à tergo ſcriptæ, inanes; Mathematicorum immanes tabellæ, minutæ, omnium deniq; auctorum, qui vnquam fuerunt, ſunt, erunt, ſcripta immodica, & etiam, ſi plura his adijcerentur, tenuuia, ac nullius ſunt momenti, ſi mea cum vi, ac nobilitate conferantur.

Neq; id mihi à ſuperba Titulorum cohorte, quam auctor in fronte præſcripſerit, importunè arrogo. commendatitijs hiſce litteris ad Beneuolum lectorem munitæ proficiſcantur aliæ facultates. Mihi ſat commendationis apud omnes dat ſimplex auctoris nomen. Egregia commendatio, quæ alias omnes in compendium mittat, tantò carior habenda, quantò verior, & ſoli-

ſolidior. quis enim Deum audit, quin illico præſtantiam operis non arguat à nobilitate Auctoris? Nam ſanctiſſimi, ijdemq; ſapientiſſimi viri, quibus adſcribor, ſcribæ ipſi, ſeu potius calami, non Principes, aut mei conditores fuerunt. ſcripſere homines, Numen dictauit. Itaq; ob hanc etiam cauſam in Cælum oculos ſuſtollo, vt locum indicem, vnde nanciſcor lumen, quod ſapientiſſimo è capite, in radiorum ſimilitudinem circumquaq; vibrans Soli me ſimillimam reddit. Aures erigo ad ſuſſurrantis columbæ ſecretum murmur, quo diuini ſpiritus cæleſtis reuelatio adumbratur. Fęlix columba, fortunata volucris, auis Beata, cui olor cedat, inuideat Pauo, luſcinia non contendar, quam Aquila, quam Phœnix ipſa neſcio quodam liuore admiretur. Ergo, dum mihi in aurem ſuſſurras, cæleſtem declaras afflatum, quo viam monſtrante, & dirigente per ſanctiſſimum veritatis callem ſemper recta gradior, nec vnguem quidem ab illa in alteram partem vnquam deflecto. Nam commutatis, ac perturbatis omnibus naturæ legibus, quæ ſemper Cælum petit flamma, potius deorſum feretur, ac ſuis ponderibus in altum tellus librabitur; potius impoſitas ſibi à Deo leges tranſilient vndæ, & ad ſuos fontes recurrent; obliquum ſignorum ordinem, in quo ſibi currendum ex Imperio Numinis intelligit, potius Sol deſeret, quàm, vt ipſa ab eo, quod cæpi, diuinæ, eiuſdemq; certiſſimæ veritatis magiſterio, vllo aut loco, aut tempore, aut cauſſa, aut vllam ob rem tranſuerſum agi poſſim. Abſunt à me, quæ adſunt alijs ſcientijs cauſſæ, quibus non ortum maculant ſolum, ſed etiam progreſſum omnem. Nam, vt arborum fructus vitiatæ radicis ſigna referunt, & filij debiles paren-

tum imminutum vigorem testantur; ratione haud absimili ingeniorum fœtus auctorum vitia contrahunt. etenim ab hominis ingenio quod est maximè imperfectum quid esse poterat ab omni parte perfectum?

Tu mihi ingenium asseris, cui scientiarum, & virtutum semina ab initio natura prorsus nulla crediderit, concesserit tamen igniculos quosdam, quos, nisi malis moribus, prauisque opinionibus maturius extinxisset, veritatem sine labore percepisset; ingenium, quod antiqui sceleris pœna, ignorationis atra caligine circumsepserit, violentis perturbationum, odij, amoris, iræ, aliarumq; tamquam furijs obsederit; ab hoc deinde vis putem gigni posse liberos ingenuos, nobiles, sapientiæ, ac veritatis amantissimos?

Videte, cum humanis disciplinis quàm agam humaniter, Nuntia diuinitatis. Principis auctoritas, qui me legauit, tanta est, vt vel ipsius dicto firmissimè sit adhærendum, standumque. Attamen, cum ijsdem nolo auctoritate contendere, pugnabo ratione, & ita pugnabo, vt victas, & superatas se ipsæ fateantur.

Primum enim meta illis proposita, nisi aberrent, est felicitas temporaria: mihi vero Beatitudo animorum æterna: illæ res caducas; ego nunquam intermorituras. terrenas illæ; cælestes ego. illæ humanas contemplantur; ego altissimas, & planè diuinas.

At enim vero lumen illæ securius respiciunt, tutiorem in hac inueniendæ veritatis nauigatione omni Cynosuram sequuntur? An ventos tam varios, tam dissidentes inter se, & contrarios Homerus excogitauit, vt Vlyssi tot errores probabiliter affingeret, in quot homines impegêre, dum ignoratione Duce, Comite superbia

perbia in ampliſſimo ſcribendarum rerum Oceano remis, velisq; omnibus nauigarunt? ſed tolerandi adhuc eſſent, ſi poſt tot caſus, poſt tot diſcrimina, aureũ vellus veritatis, vt Argonautæ, reportaſſent: nunc quis illos ferat, cum Plato poſt immenſos, & diuturnos labores, eam ipſam, cuius deſiderio tantopere flagrabat, veritatem in ſpecu obſcura cõcluſam afferat; cum alij eidem oculos, veluti cornici inhumaniter perfodiant; cum Democritus crudelior omnibus in altiſſimum puteum præcipitem eandem mittat?

Ego, quæ nihil temporis contriui in verbis cudendis, in ijſdem, quaſi monilis aurei coniungendis annulis nihil laboris inſumpſi, nihil in argumentis illuſoriæ artis prorſus adhibui, tamen in obſcuris clara, in ambiguis certa, in humilibus ſublimis, in maximis plana, in arduis facilis, in facilibus digna, in omnibus decora, honeſta, perfecta, communem, & omnibus gratiſſimum ſaporem aſſecuta ſum. Me pueri legunt, intelligunt viri, ſenes conſulunt. Ego lac paruulis; mel viris palati delicatioris; panis hominibus validis; inualidis medicina; in occaſum vergentibus vinum.

A me ignari peritiam, ſapientiam docti, modeſtiam diuites, egeni tolerantiam, virtutem clari, obſcuri nobilitatem, plebs ſubiectionem, obſequium miles, ſenatus prudentiam, veram adminiſtrandi rationem Princeps refert. Venio ad emblemata ſimilitudinum quibus me plures exornarunt; tellus frugum, & metallorum ferax mihi collata ſterilis iudicata eſt. non enim omnis fert omnia tellus. Atqui ego ſub vnius literæ cortice omnes ſenſus perfectiſſime complector. Alij Oceanum vndarum, & gemmarum ditiſſimum parentem me-

cum in contentionem adductum inopem, & egenum arbitrati sunt. Plura enim ex me volumina, quàm ab illo flumina profluxerunt. Aerem non pauci, quo viuunt homines, haud tam necessarium existimarunt; quam mea sit omnibus doctrina ad diuinioris vitæ genus sustinendum. me ignem plures non clam subductũ, vnde magna febrium cohors terris incubuisse falso dicta, creditaq; est, sed ab ipso numinis pectore, tanquam ab æterni amoris plenissima fornace delapsum ad inflammandos mortalium animos probarunt, vt nemo iam sit, qui me pulchriorem animis, quam flamma sit oculis; vtiliorem probandis, purgandisq; mentibus, quam sit ignis metallis, ardentiorem incendendis cordibus, quam corporibus exurendis sit eiusdem elementi vigor, & apud se non sentiat ingenuè, & apud alios libere non prædicet. Neq; ijs, quamquam amplissimis regionibus præclaram laudum mearum seriem concluserunt.

Nam, inquiunt, uon quemadmodum Reges cupidissimos reperiendę originis Nili celeberrimi fluminis asperitas viarum, & difficultas ab incepto reuocauit: ita nos à prosequendis tuis immensis laudibus cælorum sublimitas retardabit, clarissima scientiarum Imperatrix. quin tuis pennis subnixi, te vsq; ad eum, à quo profluxisti, diuinitatis fontem cælestibus argumentis decorè comitabimur.

Quid enim nobis opus est luna menstruis defectibus laborante, qui te semper plenam suspicimus? quid terræ vmbras patiente, qui te nullis terrenis casibus subiectam habemus? quid lucente aliena tantum luce, qui te, non emendicata, sed tua splendentem videmus? quid inconstanti, ac erratica, qui te firmam, grauem, fixam

fixam ſingulari numinis beneficio poſſidemus? Nam eloquentiæ Præſes Mercuri,quæ de te fabula narrabatur, proiecta virga aurea duos inter ſerpentes triſulcis linguis rizantes repente illos ad concordiam, amicitiamq; reuocaſſe, vnde pacis inſigne Caduceus apud Græcos habitus eſt, veriſſima minorem hiſtoria fateare, quæ ab hac cæleſtis facundiæ Diua,non ſemel,atq; iterum, ſed millies quotidie frequentiſſima inimicorum conciliatione perficitur.

At tu amoris ſydus, & pulchritudinis, ſeu Solem præeas lucifer, ſeu Heſperus eundem ſubſequaris, ne tibi, nè nimium placeas, quando hæc non ſolum pulchrior,ſed multò honeſtior Virgo ipſum,cui modo præfers, nunc poſt gradum facis, ſua claritate Principem lucis inumbrat. Quòd ſi eadem natura ſyderibus quæ militibus, vt quemadmodum hi, Duce ſublato, cuncti ſtatim aufugiunt: ita deuicto Sole, aſtra illico recondantur: non ſuus Martem bellicus furor, cum armorum Regina in ſingulare certamen ad probandam, oſtendendamq; fortitudinem adducat; non Iouem auxiliaria virtus, à qua nomen inuenit, in ſalubritatis diſceptationem; non ſua tarditas Saturnum in contentionem prudentiæ; non ordo pulcherrimus ſtellarum Cælum illud, in quo illa ſita ſunt, in ornamentorum comparationem; non deniq; omnium reliquarum motricem ſphæram, in huius virtutis probationem vis illa trahat omnium rapidiſsima. Quid pluribus?

Domui, quæ te genuit, altiſsimæ omnium, quæ plus accipit ornamenti à Domino, quam conferat, es ſimillima; ambæ enim ardentioris eſtis naturæ; ambæ pulcherrimæ, ambæ pleniſsimæ incolarum, quin ambæ

ſedes

ſedes numinis: niſi, quod alteram clarior, tu paulo obſcurior; Beatorum illa, tu viatorum: altera quieſcit, tu graderis. Itaque in eam delabor ſententiam, vt non tam ſis aula, quam Dei Rheda. Perſuadent animantes miſticæ quatuor Euangeliorum conditoribus, qui tibi comites aſsiſtunt, vel tuo iudicio ſapienter attributæ, duoq; Reges ſanctiſsimi, ac ſapientiſsimi Dauid, & Salomon, de quibus, vti es optime merita, ita illi vices rependunt gratiſsimi dum ouantem inſoliti gaudij ſignificationibus maximis proſequuntur. At tu Cæli prior, ſeu aula, ſeu verior Dei es Rheda, illud precamur, vt cæleſtis dominationis arcana ne claudas, vtque tuis quadrigis, quibus vera ſalus promittitur, ſublatos opportuno tempore in Cælum transferas.

SACRA

SACRA THEOLOGIA.

QVAS Deus coniunxit, homo non ſeparet. Coniunxit plane haſce Duas facultatum Reginas,& arctiſſimo vinculo coniunxit Numen verax,non homo mendax. Quod enim arctius vinculũ, quam ſeruam inter, ac Dominam,magiſtram,& diſcipulam,matrem inter, ac filiam? Sacra Theologia, ſi cæleſtis ſcripturæ diuinitas ſpectetur, ſerua; ſi oraculum,& magiſterium, Diſcipula; ſi generationis ordo, ac ſeries, eiuſdem filia meritò habenda eſt. Sacræ Scripturæ ad nutũ in omnibus ſemper obſequi, ingenuæ ſeruitutis eſt; pendere ab eiuſdem docentis ore, ſeuerioris diſciplinæ eſt: ab illa proficiſci, in naturæ ſimilitudinem, & formam, ea demum perfecta filiatio eſt.

Quiſquis igitur Dominam admiratus es, ſeruam ne deſpice: quiſquis atentas aures magiſtræ præbuiſti, diſcipulam audi: quiſquis ornamenta matris curioſius inſpexiſti, ſacrum, ac humaniſſimum ornamentorum filiæ mundum contemplare.

Reginam indicant inſignia planè Regia, ſceptrum, quod præfert læua,& aureum, quod regio capite ſuſtinet, Diadema. Cæleſte portò illius genus arguit lux

cæleſtis, quæ inoffenſa Virginis tempora, ſuis ſplendoribus circum lambens dum velat, reuelat. acceptam è Cælo lucem, oculis in terram defixis, videtur in mortales, quibus docendis, & illuſtrandis eandem accepit, regerere. Quibus calicem aureũ crucis ſigno nobilitatũ dextera oſtentans ad diuinorum arcanorum communicationem inuitat. Nam veſtis infra latior ad pedes, arctior vero ſupra ad mamillas ſtyli diſcrimen adumbrat, quo nunc ad Chriſtianum populum ſacris fidei documentis imbuendum vberiori, & latiori in concionibus, nunc in ſcholis ad ſuorum alumnorum mentes peritius erudiendas preſſiori, ac limatiori vſa eſt. At ſepticeps Draco, quid incaſſum venenata attollis capita, inuictæ Virginis pede ſuppreſſus? erunt hæreſes, donec fides; verum, donec erunt hæreſes, infectas illarum radices, & peſtifera capita conteret Sacra Theologia.

Sic enim cum ſapientiſſimis viris ſtatuere debemus, præter Sacras, ac diuites litteras, quas è Cælo dedit ad nos Deus, præter diſciplinas, quas varias, ac multiplices hominum ingenijs excogitatas, natas, auctas, expolitas, perfectas multis laboribns, ac induſtria ſcimus, hanc etiam ſcientiam neceſſariam prorſus fuiſſe, quæ primas illas explicaret, has vero extremas, multis erroribus expurgaret, regereret in multis, in omnibus perficeret.

Nam diuinarum litterarum altius profundum quis, niſi ventis ludibrium, fluctibus iocum, piſcibus cibum deberet, ingenij ſui cymba ingreſſus ſecurè vmquam fuiſſet, ſi ad clauum omni inſtructior nauta non ſediſſet cæli, mariſq; plagarum omnium peritiſsima gubernatrix Theologia? an qui ſine illius conſilio, & regimine

ſoluerunt

ſoluerunt à littore, ſacram nauigationem adorti, omnes, aut in fide non ſunt naufragati, aut pro ſanis optimorum conſiliorum mercibus peſtiferas, & inſanas opiniones ex ipſo mari ſacrarum litterarum non ſunt expiſcati? neq; enim natura prodigiorum mater ad ſuorum diſcrimen operum tot in vndis ſcopulos, tot ſyrtes, tot inſulas, ac promontoria, neq; tot ventorum genera inimica, & inter ſe contraria ad marinæ plebis fluctus, & ſeditiones excitandas conſtituit, quot Numinis prouidentia, occultis quidem, verum ſapientiſſimis, iiſdemq; iuſtiſſimis de cauſis impulſa, locos arduos, & difficillimos in ſcripturis ad ingeniorũ exercitationem, & tentamentum fidei reliquit. quibus collatæ Charybdis, & Scylla, faciles; Syrtes, nullo modo pertimeſcendæ; æſtus maritimi, optabiles; in quibus enauigandis doctiſſimarum frontium labor, & induſtria deſudaret.

Quod, ſi quis naui ſe crederet orbatæ velis, remis deſtitutæ, nudatæ omnibus præſidijs, quæ fęlix nauigatio requirit, ſinè nauta, ſine Tabula Regionum obſeruandarum magiſtra, ſine annona, ſine magnete poli certiſſima indice, ſolus abſq; comite, ſolus abſque ſocio, ſuo tantum nixus ingenio, quid, hunc ſapientem homines, an inſipientem exiſtimarent? ſi ſapientem; inſanirent ipſi, qui perturbata nominum æquiſſima ratione, inſipienti ſapientis nomen adſcriberent. Sin vero inſipientem, quod ſine cauſa in extremum diſcrimen rem, corpus, animum, fęlicitatem ſuam adducat: dubitatur adhuc, ſapientes, an inſipientes fuerint hæreſum parentes nefandi, qui in ſacrarum literarum explanatione, ſuorum ingeniorum erraticis, diuulſiſq; puppibus fiderunt adeò, vt neq; diuinæ reuelationis Cynoſuram reſpexerint,

ſpexerint. neq; diuini ſpiritus auram explorarint,neq; ſanctiſſimis afflatibus captandis ſuarum mentium vela expanderint, neq; remos cæleſtium donorum inſtruxerint,neq; Patres eruditiſſimos, hocq; in genere præſtantiſſimos ſecum voluerint, neque Sacram Theologiam admiſerint, quæ, dum exponendorum locorum legitimam methodum præſcribit, ſacræ huius nauigationis tabula rectè dici poteſt; dum mentem exponentis regit, & quò illam cunque vult ducit, ac deducit, nauta; dum ipſo in curſu procellas inter,ac tempeſtates maximarum difficultatum recreat, annona; dum eccleſiam, veritatis magiſtram, & tamquam polum immobilem in omni diſputatione reſpicit, magnes cæleſtis, haud dedecet vt appelletur?

Mihi vero non fęliciter minus,quam ſapienter ſuam illi nauigationem videntur inſtituiſſe, qui te in omnibus Arbitra, ac Duce, emenſo humanæ contemplationis pelago, in Oceanum diuinitatis expedite penetrarunt, mutatisque remorum,& velorum ordinibus, quemadmodum qui noſtris oppoſitum pedibus mare ingrediuntur, non tam rationi, quam fidei, non tam humanæ, quam auctoritati diuinæ ſemper obſecundantes,nouos orbes, eosque cæleſtium diuitiarum pleniſſimos, ſacris in litteris detexerunt, recluſerunt, facillimum ad illos aditum omnibus reſerarunt.

Neq; ſuis ſe in Cælum ſuſtollat gloriæ alis Chriſtophorus Columbus, qui ſpreto Herculis Imperio, ne Gaditani freti columnas plus vltra quiſpiam auderet, conſulentis, vt Columba volucrum prima oliuæ viriſcentem ramum in arcam detulit, argumentum ſerenitatis,& pacis: ita primus mortalium remis, non pennis delatus,

delatus, ſui interpretationem nominis compleuit, ac Chriſtum nouo orbi ſua nauigatione primus inuexit. Sed neq; nauis illa, quæ deinde totum orbem permenſa Victoriæ nomen obtinuit, tanquam immenſi maris victrix, ac dominatrix ſuperbiat. longe enim minus eſt, quod à vobis terræ optatum eſt, quàm quod à Cæli ſacris Argonautis detectum, recluſumque eſt.

Quid? cæleſtis ſolum diſciplina ſacrarum literarum tantæ interpretis magiſterio, ac voce, vt hominibus explanaretur, indigebat, reliquæ vero à mortalibus inuentæ facultates, ſuis contentæ adiumentis, nihil præterea ad ſuam perfectionem requirebant? ecquis hoc dicat, niſi plane deſipiat? eſt enim id veriſſimum, quod tamquam aliquid incredibile putantur affirmare homines doctiſſimi, eum, qui animo Sacram Theologiam percepiſſet, reliquas omnes diſciplinas, tutiùs aſſequi, intelligere faciliùs, meliùs amplecti. Quantam enim ſecuritatem attulit multis, maximiſque rebus, quæ antea dubiæ videbantur? quàm porrò iter ad ſcientias facile, & planum reddidit, dum innumeros errores ſuſtulit, quibus ſtudioſorum animi ſine fructu, immo non ſine magni laboris, & temporis iactura detinebantur? Etenim, poſtquam rebelles ancillæ ad huius Reginæ obſequium, ac imperium reuocatæ ſunt, multo ſolertiori diligentia comparantur; comparatæ autem longi illuſtriori cum honore ab omnibus habentur.

Antea humanæ artes, cum excuſſo iugo, ſpreta cæleſtis imperij dominatione, more Scytharum mulierum vagarentur, ſquallidæ, incultæ, diſcordes, ac deformes erant. Effloruerat in ijs decor, elanguerat vigor, emarcuerat vis omnis, ac forma interierat. At vbi ſceptrum

hoc exoſculatæ, tamquam vitalis quædam poteſtas eo incluſa eſſet, confeſtim reuixerunt, mouerunt lacertos; neq; ſolum; verum longè ad excellentiorem formam redierunt. Illud enim à veſtra mihi petendum eſt humanitate, vt qui pictam in tabula ſacram Theologiam pulcherrimo veſtitu, ac ornatu regali, ac ſceptro ſtantem videtis, quas tabula capere omnes non potuit, vos cogitatione veſtra exiſtimetis præſto eſſe ſcientias omnes, & artes humanas, vt ancillulas, quarum vnaquæq; nihil aliud agat, nullum ſuum officium ducat, niſi, vt diuinæ huic Imperatrici miniſtret, & eam humiliter ſic roget (ſi modo coloribus id exprimi poteſt.)

tuus, ò Regina, quid optas,
Explorare labor; mihi iuſſa capeſſere fas eſt.

Nam, ſi eo veſaniæ proceſſit Attila Gothorum Rex, vt Mediolanum ingreſſus tabulam pingi iuſſerit, in qua Romanorum Imperatores, & cæterarum gentium Reges cernerentur, qui ante illum ſupplices prouoluti ſaccos auri, argentiq; pleniſſimos ad eius pedes effunderét, eaq; ſignificatione, quaſi alterum Ditem opulentiæ numen profiterétur: quis, tanquã prȩcellentis iuſtitiæ argumentum non putet, ac laudet id, quod non inuitè, ſed iam ſpontè deferunt Reginæ nobiliſſimarum artium liberales, ac nobiles diſciplinæ?

Primum, quæ prima eſt generationis ordine, ſuæ oblationem ſeruitutis auſpicatut Grammatica. Tibi, inquit, ò Imperatrix, verborum, ac nominum opifex, & fabra in eorumdem inuentione, ac iunctura dicendi elaboro. Excipit Poeſis, meus etiam in hunc numerum

procedat

procedat venuſtior ornatus. ſubſequitur eloquentia. Ecquis laborum meorum ſcopus in concinnanda oratione, quam, vt in excitandis hominum cordibus tua ſim adminiſtra? Veri, falſiq; diſceptatrix attexit Dialectica. Diſpeream, niſi omnes differendi rationes perire omnino ſinerem, niſi intelligerem, his meam Dominam probationum generibus ad omnem quæſtionem vti. Quid venatrix arcanorum naturæ, atq; indagatrix phyſica? quaſi ego pedem vnquam domo efferrem, vt veritatem aliquam, tanquam feram inter vepres, & ſpinas difficultatum deliteſcentem aſſequerer, niſi ad id me tuus honeſtiſſimus famulatus impelleret. At morum arbitra facultas tantò id liberiùs aſſerit, quanto cognitio hæc humanarum actionum eſt diuinæ proximior. Concludunt reliquæ ſimul omnes, ac vna tum voce, tum animorum conſpiratione profitentur, ſe, ſi corporum tuendæ valetudini ſtudent; ſi Cælorum ſeruandis motibus, ac conuerſionibus vacant; ſi terrarum ſitus, regionum interualla, opportunitates locorum ſpeculantur; ſi ædium fabricandarum, ac muniendarum arcium rationem præſcribunt, ſi dictis, exempliſq; antiquorum vitam informant, ſi animum hominis pretioſiſſima eruditionis ſupellectile locupletant, id omne, vt ſuæ Reginæ famulentur, libentiſſimè præſtare.

Gratificatur oculis obſequentium ancillarum votis Theologia, atq; his comitibus, & ſocijs, mortalium genus ad tanti poculi ſacramentum deguſtandum hortatur. Cicutam, & venenum omne, quod in Calicibus Athenienſes propinabant, abeſſe ab hoc calice Crux ipſa ſignificat. Non enim cauſſa mortis ibi poteſt vlla eſſe, vbi dominatur ſignum vitæ. Parum eſt abeſſe

virus

virus nisi adsit virtus, qua homines degustata in Numinis filios commutentur. est enim Theologicæ doctrinæ poculum, non quemadmodum illud Sacræ Scripturæ prorsus merum, sed è fide diuina, atq; ex humana ratione præcellenter mixtum ad alliciendos, trahendosq; hominum animos maxime accomodatum. Quibus enim ex vuis, quibus ex botris præstantissimus hic liquor expressus est? potissimum ex eo, quem in vineis Engaddi natum, canticorum sponsa sibi gratissimum asseuerat. Botrus omnium suauissimus est Deus, huius botri grana innumera eiusdem, perfectissimaq;, vt cum Theologis loquar, sunt attributa. Simplicitas, Perfectio, Bonitas, Immensitas, Æternitas, Sapientia, Amor, Misericordia, Iustitia, virtus rerum omnium procreatrix, generandi vis, facultas spirandi, cæteraque eiusmodi plura: quæ omnia, cum à natura diuina profluere nostro more intelligamus, dubitare profecto non licet post grauissimum Seruatoris testimonium, quin eadem natura diuina sit vitis: palmites vero, præter intimos, ac eiusdem generis diuinos, tot sunt, quot ab huius virtute rerum species profluxerunt. Palmites, ab omni materia secretæ mentes. Palmites, animæ corporibus alligatæ, rationis compotes. Palmites, spheræ cælestes. Palmites denique res aliæ omnes sensu præditæ, motu affectæ, vita diuites, mutæ, ac inanimes.

Verũ inter alias omnes, magnitudine, pulchritudine, suauitate, atq; alia omni virtute tantum eminet palmes ille eidem naturæ diuinæ in persona Verbi cohærens, quantum inter botros ille non præstitit, quem duo robustissimi homines è promissionis terra vix poterant referre.

Cum

Cum igitur Theologiæ beneficio in vnum quasi poculum coalescat omnis ferè liquor eius doctrinæ, quæ Dei naturam, vim, potestatem, arbitrium, fœlicitatem, res gestas, salutem hominibus allatam, virtutes, cælestis gratiæ signa, & munera vberrime complectitur; Babylonica meretrix, quæ veluti noua Circes dementas homines, ac in feras, & animantes brutas turpissime commutas, proijce Hæresis, proijce iniquitatis poculum, ac rationibus Theologicis plane deuicta, tandē quiesce.

Quiescam ais? (mihi enim iam videor Hæresim loquentem audire) quiescere, neque, si vellem, possem, neque, si possem, vellem, neque, si vellem, & possem, deberem. A parentibus irrequietis sum procreata, irrequietæ nutricis magisterio educata, ad quietem perturbandam nata, & facta, vis deinde quiescam?

Quiescet ante rerum inimicarum vis, & rabies omnis; antea frigus calori, caligo luci, pestis valetudini, interitus ortui, amicum erit vitium virtuti, quam vt odia vnquam deponam mea, & inuisæ veritati remis, velisq; non aduerser? quis enim illius sensus, quæ mens fuit, hæresis monstrum qui sub imagine feracis Hydræ aduersus Theologiam multis capitibus insurgentis expressit? Illud profecto voluit, illud egit, vt me Lernæ crudeli monstro numeriosius adhuc malum omnes intelligerent. Hydra enim, quamquam esset multorum ferax capitum, vt, vno exciso, septem illico pullularent, tamen ferro, & igne mori tandem edocta est. At me ferrum alit, augent flammæ, pœnæ mihi pennæ sunt, quibus subnixa terrarum orbem pererro, ac in omnes regiones conceptum virus effundo. distrinxerunt in me calamos suos telis omnibus acutiores, præter alios

sex

ſex, quos Eccleſiæ Doctores ſummos appellant, mei hoſtes accerrimi, infeſsiſsimiq; perturbatores. Quæ Auguſtinus meis à caſtris fugitiuus miles, quæ peruerſorum dogmatum capita ſuis, & dictis, & ſcriptis in Aphrica non retudit? Nam Arrianum illud cornu, quo non Europam modo, ſed vniuerſum orbem ferè infeceram, quis Mediolani recidit, niſi ferro, igneq; potentior Ambroſij lingua? Nam vt tua te, Hieronyme, ſapientia in me, ita Gregorium Pontificis dignitas armauit. At vos tolerandi ſaltem eſtis, qui licet aduerſus me ſtylo pugnaueritis, veram in dimicando rationem retinuiſtis. Hos vero quis ferat? Bonauenturam ſuo vel nomine infelix omen mihi portendentem? Thomam Aquinatem, in quem vt impegi tanquam in aquarum profundam abyſſum demerſa, pœne obruta ſum? non enim eminus pugnant, ſed cominus; non iaculis vtuntur, ſed acutiſſimis gladijs; premunt, ac inſiſtunt, hærentq; in hac pugna viro vir, pede pes. Si vlla mihi ars contraria, ſi vlla facultas inimica mihi vnquam fuit, hæc fuit profecto ſcholaſtica diſputandi ratio, quæ ſuis me argumentis in eas anguſtias deduxit, ex quibus me eripere haud eſt mihi facile. Dum orationem Theologia, quaſi veſtem latiſſime in concionibus expanderet, quidquid multis verborum ambagibus obijciebatur, verborum multitudine obruebam: at poſtquam Aquinatis potiſſimum opera, & miniſterio, ſcholaſticę methodus, quaſi nodo arctius collegit, eoque ſacris me quæſtionibus traxit, vt vel concedam, vel negem, vel diſtinguam prorſus neceſſe ſit, effugiũ mihi pęnè omne præcluſit. ſupero nihilominus, & ipſis excreſco malis, itaq; ſcholaſticorum Theologorum fruor, quorum immortale odium in meam

laudem

laudem commuto. Quo enim illi me ſæuius perſequuntur, eo collectis in vnum viribus aduerſus ſacram Theologiam magis inualeſco.

Itane vero? perge Sacra, perge Theologia; hanc inferorum ſuperbientem Hydram funditus demolire, congredere ipſa, & oppreſſam pedibus protere tuis. Quid tam ſæui monſtri excidium times?

Premit, non opprimit, cum tamen Numinis auxilio munita excindere Hęreſim pœnitus poſſet, ne nobis deſit probatio fidei, exercitatio virtutis, gloriæ ſeges, ac laudis.

LEX CANONICA.

SED vos, quæ nam estis, quibus aut venistis ab oris, Pontificiam altera, altera Imperatoriam Maiestatem vultu, oculis, habitu, insignibus, totius corporis incessù, & gestù præseferens? Vtrum ne imaginibus falsis oculos illuditis meos, an estis Dominæ rerum, Arbitræ orbis, Imperatrices terrarum Lex Canonica, & Ciuilis? Animus incredibili gaudio nunc profecto meus cumulatur. O leges humanarum actionum sapientissimæ moderatrices. Verasne legum formas intueor, an alienis vmbris deceptus in fraudem impellor? Estisne legum vera simulachra? Agnosco, agnosco vel toto erumpentem ore vim, naturam, rationem, potestatem, mentem, Numen, quod veri Numinis, ac Æternæ mentis filias vos, & in terris Vicarias probet.

Pace igitur (Lex Ciuilis) tua quamquam minorem natu, ac ætate; tamen maiorem dignitate, ac præstantia Legem Canonicam ante compellabo.

Salue Iuris Diuini Primogenita, Theologiæ Soror, Ecclesiasticæ disciplinæ Mater, Sanctissimi Cultus veri Dei, eiusdemq; pijssimi Nutrix; Pontificæ auctoritatis Propugnatrix acerrima: expultrix Hæresum; vitiorum

debellatrix, Ordinis forma, Regularum à Sanctissimis Patribus relictarum norma in compendium missa, epitome decretorum, Conciliorum administra, Dux animorum, Christianarum actionum Lux, rerum omnium, quæ ad salutem hominum, æternamq; Beatitudinem spectant, optima inuentrix, gubernatrixq; prudentissima.

Nam Cælestis radius, qui te illustrat omnem, intuentium oculos, animosq; reuocat ad eum fontem perfectissimæ rationis, ac Diuinæ, à qua vim, splendoremq; omnem mutuata discretis quidem temporum sæculis in omnium tamen & locorum, & temporum, & hominum vtilitatem, ac commodum profluxisti. Est enim antiquissima, eademq; verissima opinio Sapientissimorum virorum, Leges omnes, quas vnquam homines excogitarint, condiderint Principes, Magistratus tulerint, Populi sciuerint, omnia alia, quam Leges esse, nisi ab ea manarint Principi Lege, & vltima, quæ summa, ac æterna ratio est omnia Imperantis, & vetantis Dei. Quòd si lex nulla vim vllam prorsus habitura vnquam esset, quæ homines aut vocaret ad recte facta, aut à peccatis auocaret, nisi illam à Diuina ratione opulentissima emendicaret: quantò minus tu omnium maximè sacra, aut ad sanctissimas actiones impelleres, aut à delictis arceres, nisi quæ Lex vera, atq; omnium Legum origo, ac Princeps est, ad Imperandum aptissima, & ad vetãdum ratio recta summi numinis vim hanc tibi concessisset. Errant enim, turpiterq; allucinantur, qui tum ortam solum putant, cum te à Summis Pontificibus scriptam recordantur. Est enim id verum, quod pœnè fidem excedit, cum mente Diuina te simul natam esse. Quamquam non fueris in lucem edita, nisi post

multorum

. CANONVM PARENS, MATER REGVLARVM .

. QVAS ECCLESIASTICA SERVAT HYERARCHIA .

. CLAVE DVPLICI, DVPLICI GLADIO .

. MVNITA VIRGO, TRIPLICI TIARA .

. POTESTATEM REFERENS, AC MAIESTATEM .

. REGIAM, IMPERATORIAM, PONTIFICIAM, .

. REGNA CONCIDERENT, RVERENT IMPERIA .

. LABARET ECCLESIA, NI SVSTINERES .

LEX CANONICA

multorum sæculorum memoriam; neque enim, quia nusquam erat scriptum, ne quidpiam detraheret de rei nummariæ summa, quam ex venditione agri contraxisset, qui pretium ad Apostolicos pedes afferret, idcircò minus contra Legem gessisse Ananiam illum pretij fraudatorẽ putabimus. Nec si Apostolicis temporibus nulla erat in Ecclesia tum scripta Lex, quæ rerum sacrarum emptionem,& venditionẽ prohiberet, Idcirco non contra Legem illam sempiternam Magus ille Simon huius auctor Criminis,& nominis fecit. Æterna Canonicæ Legis mater est Mens Diuina, cuius ducta, expressaq; est ad similitudinem pœnè in omnibus hæc filia.

At sibi quid vult Mitra tribus Corollis redimita, quid requirit sibi, quam sublimi capite præfers, summorum Pontificum Thiara? Tres illæ, ni fallor, Corollę, Ius Diuinum, Consuetudinem, Cõstitutionem exprimũt, à quibus tui te Alumni, & Candidati natam, acceptam, creatam profitentur. Pontificio autem insigni, ac Diademate Apostolicam dignitatem, & potestatem in sacris condendis Legibus adumbrari, hinc binæ Claues, quas dextera erigis, illinc duo Enses, quos læua geris, Clarissima rerum Argumenta, quæ ad Legis sanctionem necessariæ sunt, euidentissime demonstrant. Nam, etsi primus tibi auctor, ac Parens Deus sit; tamen, vt verum fatear, hi sunt etiam auctores, ac Parentes tui optimi, ac Summi Pontifices, Numinis Vicarij, Legum à Deo Latores in terris Constituti, Proreges Christi, Summæ, ac Æternæ Rationis interpretes, humanarum, ac Diuinarum rerum arbitri, quorum sententijs Cælum obsecundet, vt quoscumque super terram suis decretis illi alligauerint, vinctos retineat sentẽtia Cælestis, quos-

cumque

cumque abire liberos iusserint, sui iuris, ac Potestatis illos esse Cælum imperet. Sic enim ab heroicis vsque nascentis Euangelij temporibus communem Ecclesiæ sensum, ac Doctrinam semper illam fuisse intelligimus; sacrarum Legum ferendarum Potestatem in Christi Vicario, tanquam in Reipublicæ visibilis visibili Capite, & Duce, ordinatione Diuina residere, vt vel ipsa Sanctissimorum Conciliorum auctoritas labet, nisi Apostolica potestate fulciatur. Principum est, in Ciuili hominum societate Leges ferre; Romanorum Pontificum, in Christiana Republica, & Christi Regno Canones promulgare. Quod si rem hanc testimonijs corroborandam existimatis, dabo huius rei grauissimos testes, & ne vos longius abducam, dabo sapientissimos Pontifices, Clementem Quintum, Ioannem à Vigesimo secundum, Gregorium Quartum, & Bonifacium Octauum, qui quod condendis, ordinandisq; Legibus Canonicis optime sint de illis meriti, prudenter huic Reginæ Comites adiungi solent. Dabo Isidorum superioribus proximum, non potestate scribendarum Legum, sed explicandarum sapientia. Dabo Gratianum, cui pro laborum magnitudine, quos in Canonicæ Legis gratiam sustinuit, debitas, & pares gratias, si è Cælo labantur, ipsæ non persoluant Charites, & Grates ipsæ.

Hi omnes duplicem à Christo Clauem scientiæ, & potestatis, duplicemque gladium cælestem, & temporarium Petro, eiusque successoribus tributum ideo asserunt, vt non solum Pontificias Leges auctoritate legitima sancirent; verum vt sancitis Legibus amor, ac honos accederet. Claues haberent præmiorum, quibus ad obseruationem allicerent, & gladios, quibus earundem

neglectum

neglectum vlcisceretur. Quis enim Legem mancam non arbitraretur, si destitueretur altero, aut præmio, aut supplicio? Quis enim foret illius vigor, quæ auctoritas, quod pondus, nisi haberet, & quo impelleret ad recte agendum, & quo à male factis auocaret? Quamobrem decuit Canonicæ Legis Maiestatem decoratam gladijs, armatã clauibus semper esse, vt Ecclesiæ domicilium, cuius à Deo custos est relicta, sapienter, ac fideliter tueretur. An vtilior, an admirabilior connexio poterat inueniri hac Clauis, & gladij? Sunt enim ambo potestatis insignia, argumenta Dominationis, monimenta Imperij. Illius in occulto vis, huius in aperto. Illa domum amicis reserat, hic aditum inimicis vetat. Claudit illa, & aperit pro arbitrio; vlciscitur hic, & parcit pro Imperio. Denique Vrbs sine Claue domi intuta; Ciuitas sine gladio foris minime secura.

Eant nunc antiqui, & importune Portuno portarum falso Numini, seù Iano, à quo Ianuæ nomen manauit, imprudenter claues tribuant, gladiumq; suorum Flaminum Pontifici in argumentum Potestatis adscribant. Quas mihi tu Claues Regias, quos Imperatorios gladios afferes, quorum acumen, & virtus cum his Clauibus, & gladijs in contentionem possit venire? Clauis Dauidis validissima, quæ arcem Syon munitissimam, & inexpugnabilem reddidit: Celeberrimus eiusdem gladius, qui ab Hæbraico nomine, inimicarum gẽtium furorem, & audatiam repressit. Attamen quàm Clauis, tàm gladius vmbratilis fuit, & misticus. Quæ duæ Claues nihil non possunt aperire, & claudere: hæ ambæ in manu Pontificis sitæ sunt, scientia, & Potestas. Bona Clauis scientia, quæ conscientias recludit: Melior Clauis

potestas,

poteſtas, quæ recluſas abſoluit; vtriuſque coniunctio certè optima,& in hoc animorum iudicio plane neceſſaria. Cui enim bono delictorum cognitio, niſi cognitionem hanc literæ ſalutaris concedendæ poteſtas ſubſequeretur? Nam quî recte, ac prudenter triſtis hæc litera,& ſalutaris ferri poſſet, niſi totius cauſſæ cognitio præceſſiſſet? Quanta porrò harum Clauium eſt virtus, quibus nihil tam abditum, quod non inueniant; nihil tam depreſſum, quod non extrahant; nihil tam obſcurum, quod non illuſtrent; nihil tam altum, quò non perueniant; nihil tam profundum, quò non deueniant; nihil tam apertum, quod non claudant, nihil tam clauſum, quod non aperiant; nihil tam arduum, quod non exuperent? Quid vniuſcuiuſque conſcientia magis reconditum? Quid magis depreſſumo acculto Crimine? Quid ſceleſtiſſimi hominis mente obſcurius? Quid altius Cælo? Quid profundius inferorum domicilio? Quid magis apertum libera voluntate? Quid magis clauſum peruiuaci,& obdurato pectore? Quid deniq; magis difficile,& arduum quàm è veſtigio aliquem è tenebris in lucem tranſuehere? Parum eſt. à delictis ad recte facta reuocare? adhuc etiam parum. à morte ad vitam transferre? Adhuc parum eſt. ex inferis in Cælos aſportare, atque è teterrima vitiorum ſeruitute in perfectam filiorum Dei libertatem vindicare? Hoc quidem magnum eſt. Quid dicam, eiuſdem naturæ conſortem Diuinæ illum eundem reddere, Deo ſimillimum efficere? Iſtud vero, quis eſt tandem, qui ſatis animo æſtimet?

Hæ Claues, quas videtis, illæ ſunt, quæ arcanas cogitationes animorum rimantur, deliteſcentes Criminum occultiſſimorum ſerpentes è latibulis cordium educunt;

diuinis

diuinis ſplendoribus cæcas mẽtes irradiant; Cæli valuas reſerant, inferorum portas obſtruunt, animos liberos vinciunt, vinctos ſoluunt, obfirmatum pectus emolliũt, repentè hominem malis omnibus nudant, ditant bonis, felicem reddunt, beant.

Quid ſi harum clarium virtuti peruicaciter aliquis ad verſaretur? An Lex Canonica ijs eſt præſidijs deſtituta, quibus Lex Ciuilis abundat, & cum Imperat, & dum coercet? Minime gentium.

Expectantibus vobis vt eadem Sanctiſſimæ vltionis adiumenta oſtendam, dicam id, quod Seruatori quærenti à diſcipulis, dum morti lætus occurreret, an eſſent gladij, quidam reſpondit, ecce duo hic; totidem enim inſpicitis. Non ſufficere duos, aut alterum horum ſuperuacaneum exiſtimatis, quod vna manus vnum commodè tantum ſolcat enſem tractare? Refragatur Oraculum Cæleſtis ſapientiæ, quæ plures requiſiuit, & duos ſatis eſſe gladios declarauit. gladiorũ hic numerus earũ partiũ numero, quæ ſunt in homine præſtãtiores reſpondet. Nam in animos alter diſtringitur, quos rebelles, & peruicaces à Chriſtianorum grege tanquã oues morbidus ſeiungit, ſeiunctos iugulat, ac æternæ perditioni iuſtiſſime deuouet, aut tanquam membra putrida à myſtico Chriſti Corpore gladio reſecat excõmunicationis.

Quod ſi huius ſententiæ ictu, & vulnere non mouentur, alterius poteſtatis gladio corpus adoritur: primum minis, & terroribus: deinde doloribus ac pœnis; tum rei familiaris, & extimorum bonorum iactura, poſtremo, niſi ijs omnibus rebus admoniti reſcipiſcant, vario mortis genere illos plectit. Qui enim Clauibus ſalutis, & immortalitatis, ſubdi ſponte nolunt, illorum quid

aliud meritis debetur, quam vt gladijs mortis, ac perditionis inuiti subdantur? Habet igitur Lex Canonica, & Claues Imperij, & gladios vltionis. quid antiquas secures, & fasces Imperatorios tibi sublatos Roma conquereris, quando pro illis longe diuiniores repositi sunt qui corporum, & animorum habeant dominationem.

Verum casu factum putamus, vt Claues in dextera, & in læua gladij collocarentur? Mihi ne id quidem vacat Mysterio. Nam dextera facile vtimur ad omnia ministeria, sinistram nisi prorsus coacti adhibemus. O dulcem numinis æquitatem, O Canonicæ Legis vim suauem. Clauium vsus, quibus ostium salutis aperitur, dexter, facilis, opportunus, familiaris, gratissimus tibi est. Vsus vero gladiorum, quibus rebellium animorum peruicacia retunditur, sinister, difficilis, inuitus, pœne coactus, profecto tuæ dulcedini admodum contrarius.

Sed quæ gemma illa est, quæ tuæ dignitatis insigne pallium morsu aureo connectit, ac pectus omne, quasi Sol suo complet lumine? Carbunculus veritatis, quam in omnibus semper assecuta es; an adamas fortitudinis, qua Regum, & Imperatorum, qui te vehementius expugnarunt, contrarios ictus validissimè repulisti? Annuit, ac Pontificia oculorum Maiestate humanitatis plenissima, vt eiusdem minimæ sorori iam locum Legi Ciuili Reliquam admonet. Pareo lubentissimè, & quod æquum est, tantæ Imperatrici; & quod iucundum, tàm humaniter Imperanti.

LEX CIVILIS.

SI Lex ob id potiſſimum Ciuilis eſt dicta, quòd non modo ciuium commodis, & vtilitatibus proſpiciat, ſed etiam, cum omnibus quemadmodum nos humaniter, & Ciuiliter geramus, præſcribat: inurbanus, & inciuilis prorſus forem, ſi eidem legi, optimæ cùm Vrbium, tùm Ciuium Matri, ſatis & legendo, & laudando non facerem. Quamquam enim homines nos plenos rationis, & conſilij, acutos, memores, ad inueniendum celeres, ad agendum expeditos natura procrearit, non tamen idcirco nos Ciues effecit. Neq; vero hanc ſibi vindicet laudem eloquentia. Vt enim tuba bellicum canere, euocare milites, atq; ex vmbra in Solem, e tabernaculis, in puluerem, eoſdem adducere: non item dirigere manipulos, formare legiones, aciem inſtruere (quod eſt ſcientiæ militaris, ac diſciplinæ) dici verè poteſt; ita facultas Oratoria pallantes, ac erraticos homines in vnam viuendi ſocietatem, & commercium inuitare, adhortari, impellere, trahere ſuis verbis potuit: Ciuitatem, & Remp. mutuis actionibus, & officijs nixam, ac inter ſe connexam architectari, & fabricare non potuit. Quid enim eſt Ciuitas, niſi Ciuium vnitas? hominum autem ingens

multitudo vniri quî poteſt, aut ſimul retineri, niſi vinculum intercedat arctius, quo mentes omnium adſtrictæ in vnum aliquem communiter propoſitum finem dirigantur? hunc vero finem, ad quem tendunt omnia, adſpirantq; Ciuium vota, quis eſt, qui non intelligat, publicam eſſe proſperitatem, & felicitatem? porrò hæc publica viuendi proſperitas, ſublata iuſtitia, quæ ſuum cuiq; tribuit, eſſe nulla omnino poteſt: Iuſtitiam verò ipſam Lex omnium prima excogitauit; Lex inuexit Vrbibus; Lex Ciues docuit; Lex ab eius violatione pœnis homines deterruit; Lex ad eius cuſtodiam præmijs excitauit; Lex denique eius conſeruandæ, & retinendæ cauſſa, & ratio fuit. Quod ſi iuſtitia vinculum eſt, quo ſimul vincti homines eandem vitæ ſecuritatem proſequuntur; Lex autem iuſtitiæ præſcribendæ regula, edocendæ magiſtra, exercendæ adminiſtra, læſæ vltrix, inuiolatæ compenſatrix, retinendæ cuſtos, ac præſes ſemper fuit; illud profectò ſequitur, vt Mater Vrbium, Ciuium optima Parẽs Lex veriſſimè dicatur. An hoc ipſius dignitas nominis non perſuadet? ſiue enim à ligando, quòd homines ſimul mutuis officijs liget, ſiue à legendo ſit dicta, quòd e plurimis meliora deligat, quæ facienda Ciuibus proponat; hæc tandem munera ambo materna ſunt. Atque hæ ſunt aliorum interpretationes. Mihi verò, dum oculos ſuſtollens brachium inſpecto cæleſti ſplendore circunfuſum, à quo hæc ſceptrum accipit Cælo miſſum Regiæ, & Imperatoriæ poteſtatis argumentum, in eam trahor facile opinionem, vt Lex, quaſi lux ſit appellata: dum autem illos demitto & lances ipſas contemplor, quas Ciuilis hæc Aſtræa manu ſuſtinet, rurſus eò delabor, vt Lex, quaſi: lanx

apud

. LEX .

. AGENDARVM, ET FVGIENDARVM RERVM LVX, .

. MERITORVM LANX , ET PRÆMIORVM, .

. ERRORVM NEX, ET VITIORVM, .

. EXCITATRIX PRÆSTANTISSIMA VIRTVTVM .

. QVOD CIVIBVS PRÆSIT, AC PROSIT, CIVILIS; .

. QVOD Á CÆSARIBVS LATA, CÆSAREA; .

. QVOD LEGENDO DELECTA , LEX DICTA; .

. QVOD AB IPSO IVRIS FONTE ACCEPTA .

. DIVINÆ MENTIS FILIA .

. QVICVNQ; LEGIS , INTELLIGIS SINE LEGE CIVILI .

. CIVES ESSE NON POSSE .

LEX · CIVILIS

apud me iam ſonet. Niſi forte illius, qui vtrumque eidem tribuit, ea mens fuit, vt legem & lucem, & lancem eſſe putaremus. Vt id mihi facile perſuadeam, efficiunt, quæ legem inter, & lucem, ac lancem ſplendeſcunt præclariſſimæ ſimilitudines. eſt enim lux Solis primogenita: Lex Numinis Princeps filia. Inter naturæ virtutes luci Principatus adſcribitur: Inter mentis dotes, legi prima laus debetur. Nam lucem caloris matrem Philoſophi vocant: Legem vero actionis Parentem Iuriſperiti appellant. Illa oculorum illuſtratione totum corpus regit ſecurè: hæc illuminatione animorum omnem Remp. fęliciter adminiſtrat. Tolle ex Orbe lucem, quis viror, quæ pulchritudo, quod decus oculis conſpiciendum relinquetur? Tolle ab Vrbe legem, nulla honeſtas, ſuauitas nulla, nulla vtilitas, quæ vera ſit, mentibus amanda deſeretur. Lux colorum: Lex actionum diſcrimina oſtendit; Lux viarum tenendarũ, ac euitandarum index; Lex rerum agendarum, & fugiendarum dictatrix; Lux vehiculum earum imaginum, & ſimilitudinum, quibus corpora cernuntur; Lex ſpeculum ipſarum virtutum, quæ nobis cognoſcendæ, & amandæ proponuntur. An enim verò terræ floridum, & herbeſcentem amictum, cæruleum Maris habitum, tam varium, multiplex, & vagum genus earum rerum, quæ in Aere coguntur, ignis nitorem, Cælorum decus, Aſtrorumque formam, & pulchritudinem contemplaremur, niſi lux harum omnium rerum nos ſpectatores efficeret? illud videlicet dubium, niſi lex præfulſiſſet, mortales in ſumma totius vitæ ignoratione verſaturos ſemper fuiſſe? quaſi Lex non illa ipſa ſit, quæ temporum gradus, quæ ſpatia locorum, quæ ſcientiarum genera,

quæ

quæ ordines virtutum, quæ vitiorum ſpecies, quæ perſonarum diſcrimina, quæ rerum in vita ciuili appetendarum, & relinquendarum claſſes non diſtribuerit, patefecerit, ante oculos collocarit? Hæc enim eſt, quæ præſcribit, quid ſingulis ætatibus conſentaneum ſit, quemadmodum filij in lucem ſuſcepti à teneris formandi, atque educandi ſint; quo diſciplinæ, & inſtitutionis genere ad omnem fortunarum habitum iuuentus ſit erudienda; quid ætas virilis: quid ſenilis poſtulet. Ab hac nemo non edocetur, in Templis, in Curia, in Foro, in Via, Domi, in Agro, ruri, in Vrbe, qui locus cuique relinquendus. Nam cuius alterius facultatis eſt prouidere in Ciuitate, vt ſint Oratores ad bonorum laudem, terrorem improborum, ad recta conſilia Magiſtratibus, ac Populo perſuadenda, nefaria diſſuadenda, ad reorum damnationem, ſalutem innocentium; vt ſint Poetæ, ad oblectandos vtiliter animos, & commouendos; vt ſint, qui res præclare, ac fortiter geſtas literis conſignatas poſteris tranſmittant: vt denique ſint in omni linguarum, literarumque peritia homines verſatiſſimi, qui Remp. his præſidijs, ac ornamentis iuuent, augeant, conſeruent; niſi legis, quam philoſophiæ dictator Architectonicam appellat? Nihil hoc loco dicam de virtutibus, quarum inſigne magiſterium Lex profitetur. Iuſtitia profectò, cum in rerum permutatione, tum in diſtributione præmiorum aberraret, niſi lex, quaſi lux eidem ſemper præiret. Prudentia vero quàm citò acquiritur, cum legibus magiſtris edocetur? Noſtræ enim ignorationi, ac inexpertæ ætati eorum, qui leges condidere, ſapientia, & periclitatio ſatis abundè conſulit. quis enim fortes illos arbitretur,

qui

qui in laborum perpeſſione, & ſuſceptione periculorum legis arbitrium non ſequuntur? At quibus in tenebris iaceres temperantia, niſi hæc lux cæleſtis accederet, quæ modum in perturbationibus coercendis retinendum indicaret? Quod ſi Principibus obſequium ſubiectæ nationes, ſubditis populis defenſionem Principes reddunt; ſi Parentes amorem filijs; ſi filij reuerentiam parentibus perſoluunt; ſi Magiſtri ſolertiam in docendo; ſi diſcipuli in perdiſcendo induſtriam exhibent; ſi Domini ſeruis imperant; ſi ſeruis domini ſæpius indulgent: ſi deniq; vlla inter homines dictorum, factorumq; fides, & conſtantia eſt, veritati per os meum loquenti credite. Quot quot eſtis, id omne, quantum, quantum eſt, totum id Principes ſubditorum obſequium, ſubditi defenſionem Principum; filij amorem Parẽtum, Parentes beneuolentiam filiorum, magiſtrui diſcipulorum induſtriam, diſcipuli magiſtrorum ſolertiam, ſerui dominorum clementiam, Domini ſeruorũ miniſterium, omnes deniq; homines aliorum conſtantiam, & fidem huic luci, huic legi debetis. Qui te igitur ò Lex, lucem eſſe non videt, is cæcus; qui te, cum videat, & aſſerat, nihilominus ſpernit, hic demum impius, & perfecte malus eſt. An es cupida periclitationis? exere lances, quas æquiſſimas habes, pende hunc hominem, niſi habere minus inueniatur, quam habuerint plurimi gentium, mendaciſſimus hominum haberi volo. Quid enim? hi omnes ratione tantum Duce, non modo legem lucem eſſe perſpexerunt, ſed in Deum, tanquam lucis fontem ſub varijs licet falſiſq; nominibus eandem retulerunt: Zoroaſter legum, quas Perſis, & Bactrianis tradidit, conditorem Horomaſim aſſeruit, Triſmegiſtus Mercu-

rio adſcribit, quas ipſe Ægyptijs ſcripſit; Minos tanquam à Ioue latas prædicat, quarum ipſe lator in Creta fuit. Saturni mutuatur auctoritatem, & nomen Charondas, vt Carthaginienſibus illas facilius perſuadeat. Quid Lycurgo apud Spartiatas quantum ponderis adiecit exiſtimatio illa, qua putabant ab Apolline dictatas? Nam Draco, & Solon Mineruæ, quæ Athenarum Præſes delecta fuerat, ſuas lubentiſſime adiudicarunt. In Ægeriam Pompilius, qui Romanis ſuas dedit: In Gabrielem Mahometes, qui Arabes decepit: In Veſtam Xamolxis, qui apud Scythas præfuit. Plato, qui Magneſijs, & Siculis leges donauit, cum Arcadum, & Thebanorum vota reieciſſet, in Apollinem, & Iouem ſuas contulit. Vnus ex omnibus repertus eſſe Moyſes, qui ſicut fidei veritate, ita veri Numinis agnitione inter omnes veluti Sol emicaret. Ab hoc enim non ſcripta, ſed accepta; non lata, ſed delata; non condita; ſed promulgata lex eſt veri, & Immortalis Dei. A quo ſi Regna, ſi Imperia, ſi Dominationis iura, ſi ſcribendarum Legum Ciuilium vim, & auctoritatem Principibus dari aſſeuerem; quis eſt, a quo me iure cenſeri, & reprehendi verear, quando meam in defenſionem, ratio, fides, auctoritas, periclitatio conſpirent? Nam Imperatoria ſupellex, qua Lex Ciuilis ornata eſt, Veſtis, Sceptrum, Diadema, cui non exprimit Principis dignitatem, quæ ad leges ferendas neceſſaria eſt? Enim verò decuit, vt quemadmodum in ipſo minori Orbe cæteris ſenſibus legem oculus ſua gubernatione conſtituit; toti vero homini ratio præeſt, in familia ſenior, in oppido ditior; in Vrbe ſapientior plurimum imperat, ita in Republica, ſeu Regno is leges conderet, qui cùm ſapientia,

tia,

. INTVERE LECTOR, ET ADMIRARE .

.PHILOSOPHIAM ADMIRATIONIS FILIAM ;

. NEPTEM IGNORATIONIS, .

. COGNITIONIS PARENTEM, .

. AMORIS SPONSAM, COMITEM LABORIS, .

. MAXIMORVM INDAGATRICEM, .

. ET SPECTATRICEM ARCANORVM .

. INCORPOREA HAEC, PRIMA CORPORIS INVENIT PRINCIPIA .

. IMMOTA MOTVM, QVIETEM IRREQVIETA, .

. AGENDI CONSCIA, PATIENDI NON IGNARA, .

. PLENA VACVVM, VACVA LOCVM, .

. IN ARTE NATVRAM, IN NATVRA ARTEM, .

. NATVRAM SVPRA, ET ARTEM .

. PRINCIPEM, À QVO IMMOTO MOVEANTVR OMNIA .

. CONSTITVIT MOTOREM .

PHILOSOPHIA NATVRALIS

tia, tùm poteſtate ſupra alios emineret. At Regiam Virginem congeſtis voluminibus læua innixam ne miremini. Ius enim omne quinque compræhenſum libris potiſſimum ab ipſius iuris hominibus peritiſſimis accepimus. Illud vero adijciunt duas lances eidem Virgini ſapienter tributas, tùm quia rerum certiſſimum pondus ab illa diligentiſſime expendi; tùm quia in omni actione alterum reſpici ex ipſo lancium numero intelligeremus. Semper enim id eſt legitimũ, quod iuſtum, iuſtum porrò id eſt, quod alteri, æquum eſt, æquum autem videtur, vt cæteræ Icones explicentur. Ergo quemadmodum initio ſubdubitabam, ne me quiſpiam inciuilem arbitraretur, ſi legi Ciuili pro facultate non reſponderem; ita verendum eſt, ne dum Ciuilem in Iuris laudatione me haberi cupio, in cæteras ſcientias iniuſtus exiſtimer, & ſim. Stamen igitur explicationis præcido, vt ęquitatem, quam natura tantopere deſiderat, ciuilitati adiungam.

PHILOSOPHIA NATVRALIS.

DELABIMVR nunc, quemadmodum Plato loquitur, in obſcuram ſpecum; vt Democritus, in profundum veritatis puteum; vt Poetæ, ad inferos cum Hercule ad extrahendum triplicis philoſophiæ Cerberum. Quid delabimur? potius cum Diana inter ſyluas, & nemora, feram omnium pulcherimam inter difficultatũ vepres deliteſcentem venamur; potius Triptolemi curru ſubnixi orbem cum Cerere peragramus, vt tria gerentem ora Virginẽ filiam à nobis ſurreptam inueniamus: niſi malitis Aquilarum nos pennis ſuſtolli, non rapi, vt fixis oculis naturæ oculum, ac rerum omnium ſublunarium luciditiſſimum ſapientiæ ſpeculum intueamur.

Eſt enim Philoſophia, ſi conſideretur obſcuritas, ſpecus; ſi profunditas, puteus; ſi capitum multitudo, Cerberus; ſi latibulum, fera; ſi vultuum numerus, triformis Dea; ſi acumen, & oculorum perſpicacitas, Aquila.

Verum, ò præclaram Iconum ſymbolicarum vim? harum beneficio, nulla iam nobis re opus eſt, vt voti compotes fiamus, non lumine, vt illuſtretur ſpecus; non fune, vt hauriatur puteus; non vi, & Herculeo robore, vt extrahatur Cerberus; non canibus venaticis,

vt capiatur fera; non curru Triptolemi, vt inueniatur Proserpina; non denique laqueo, aut rete, vt comprehendatur Aquila.

Occurrit enim cærulea veste, ac discissa, sparsis capillis, clausum, ac nouo quodam sigilli genere, quod literis simul rectè dispositis solum aperitur, munitum volumen deferens sub dextera, læua sustinens duos cæli, ac terræ globos; & quasi à venatione, & speculatione redeuntem Aquila sequitur, tanquam eius in omnibus comes, & administra.

Vt enim ab ipsa volucrum exordiar Regina; quod aliud genus auium inueniri poterat, quod naturalis philosophiæ in contemplando pernicitatem, in perpiciendo acumen exprimeret melius Aquila, quæ altissima, quæque, & profundissima imperatorio oculorum fulgore speculatur, ac ipsis, quæ defert, fulminibus velocior omnes elementorum sphæras, terræ immensos tractus, sinus maris, aeris regiones, penè flammarum victrix cælos ipsos sublimi, & admirabili volatu pererrat?

Nego enim quidquam esse in amplissimo naturæ imperio, quod hæc naturalium prodigiorum acutissima speculatrix sua cognitione non fuerit citissimè assecuta. Nego vllam naturalium rerum sedem, ac locum reperiri, quem hæc eadem Philosophia cogitationum suarum, quasi alarum vi, sensili concussione non percurrerit. Nego vllum corporis, aut initium, aut caussam, aut virtutem, aut motum, aut portenum, aut miraculum, quorum peritiam omnium hæc ipsa præstantissima facultas sui non sit ingenij magnitudine complexa.

Nam inuentione, & disciplina duabus quasi alis ad speculationis volatum instructa se se è terra paulatim attollens,

attollens, tranans maria, omnem aeris ſuperans ambitum, caput inter ſydera, & Planetas condit. Exinde tanquam cæleſti è ſpecula terrarum ſubiectum orbem rurſus deſpicit, ac immenſæ huius Reip., cui natura dominatur, ſolertiorem cenſuram adoritur. Mundum itaq; ipſum tanquam vnam, & communem animantium, & mentium ciuitatem ſub vnius imperio numinis conſtitutam in quinque regiones diſtribuit, ac ſingulis incolarum generibus attribuit domicilium. cognationibus quadrupedum, & reptilium, ſicuti hominum generi terram: aquas vero piſcium tribubus: interim ampliſſimos aeris cāpos volucrū curijs conceſſit; ignem, quod ſit impatiens conſortij, vacuum ſtatuit: cæleſtibus autem ſphæris mentium beatiſſimarum familias motrices, ac gubernatrices præfecit. Supra res omnes, & extra Numen conſtituit, cuius nutu cum omnia moueantur, ipſum quieſcat.

Diſtributo ſic orbe, tanquam vrbe, ciuiùm nomina, familias, tribus, virtutem, ſcientiam, nobilitatem, redditus, admiranda, rerum denique ſeriem geſtarum hoc ipſo, quem præfert, naturalis imperij libello complectitur. Quod enim arcanum in tota huius imperatricis dominatione, tam magnum, paruumq; eſt, quod hoc libello philoſophia diligentiſſime è explicatū non concluſerit? ſi metallorum, quæ in terræ viſceribus gignuntur, origo, & natura quæritur: libellus hic ærario Ditis opulentior eſt; ſi præter animantes, quas terra ciues habet, herbarum, & plantarum cognitio expetitur: hic idem medica officina eſt. Nam gemmarum, & virtus piſcium, cuius in alterius diſciplinæ præter quam philoſophiæ naturalis libello perdiſcatur? Hic etiam verendum

dum eſt, ne ornithologia, quæ de volucribus agit, huius ſit libelli pars maxima ? quid pluribus ? nihil terreſtri globo, nihil cæleſti, quos ambos in philoſophiæ manu videtis, aut à Coſmographis, & Aſtrologis ineſſe dicitur, quod hoc libello excellentius, quam in Archimedis vitrea ſphæra non contineatur.

Quod ſi quiſpiam inſurgat, & dicat, nefas credi, tot, tantaq; naturæ oſtenta libello contineri, huic ſatis breuiter ſic facio. quo tandem in loco, aut apud quos arguis imperitiſſime mortalium ? nempe in eo, in quo ſummorum philoſophorum illuſtres animæ eorum, qui à naturæ ſecretis fuere, ſuis non teſtimonijs, ſed eruditiſſimis operibus tuam imprudentiam refutent ? quid enim Linus, ecquid Muſæus Græcorum Poetarum vetuſtiſſimi, qui naturæ opificium ſuis carminibus expreſſerunt, vt apud nos Lucretius, ſi conſulerentur, reſponderent, niſi quidquid ſcirent, id ſe naturalis philoſophiæ beneficio didiciſſe ? Thales vero, & Pythagoras; alter quidem Mileſianæ, alter parens Italicæ philoſophiæ hac eadem ſe magiſtra, & duce in rerum omnium doctrina comparanda vſos fuiſſe ingenuè faterentur. Nam quid Xenophanes ſenſerit, cum eius perierint opera, quæ mentem auctoris indicent, haud ſcio: de te, tuaq; opinione, Ariſtoteles, laboro, qui ſicut in rebus naturæ indagandis fueris ſolertiſſimus, & acutiſſimus ſpeculator, ita in conſcribendis, enarrandiſque obſcuriſſimus auctor. Itaq; ſic mihi perſuadeo ſigillum illud literarum philoſophiæ naturalis libello tua oppoſitum opera, qui ſic ſcripſeris, ac ſi intelligi ab ijs tantum, volueris, qui literas planè ſcirent. conquerenti enim, ac expoſtulanti Alexandro, quòd arcana philoſophiæ, quæ ſuis tantum

auribus

auribus credi, committique volebat euulgatione communia, ac proinde vilia effeceris, illud audio à te responsum; ita vulgata, vt non tamen essent vulgaria. Sed incomptus, ac neglectus capillus quid sibi in hac arcanorum peritia vult, à qua dicendi facultas aureos verborum cincinnos, & calamistos sentētiarum pulcherrimos sine pretio mercatur? quid vestem præfert discissam, & pœne laceram, quæ suis ornamentis alias disciplinas illustrat? quid nudis pedibus incedit, quæ nuditatem aliarum artium sua tegit liberalitate? Hoccine philosophiæ decorum? hæc dignitas? hiccine scientiarum principis est splendor? Hinc illa in philosophos dicteria: nuda, & pœne obsoleta progrederis philosophia. à quibus ne poetæ quidem abstinuerunt.

Dat Galenus opes, dat Iustinianus honores:
Pauper Aristoteles cogitur ire pedes.

Itane vero? prorsus aliud. Nam contra paupertas, illa, inquam, paupertas sæua, quæ Curios, Fabricios, Marios, aliosque prisci, & integerrimi sæculi duces, Romanorum Reip. vtilissimos tulit, illa eadem homines philosophiæ candidatos, postmodum consiliarios, & senatores effecit. Est enim philosophia suis adeò diuitijs contenta, vt alienas, non modò, cum absunt, non requirat, sed cum adsunt, etiam aspernetur. Testis Crates Thebanus, qui naturæ speculationi operam daturus rem omnem familiarem penitus dereliquit: Testis Diogenes, qui, vt liberius philosophari posset, vel quo ad aquæ haustus vtebatur, manum ad id satis existmans, poculum abiecit. Testis denique, qui ne ab opibus in pela-

gus

gus ignorationis mergeretur, illas ante in profundum demerſit. Vt autem paupertatem hanc, quam ſibi comitem adſciuit philoſophia, virtutis, non neceſſitatis homines eſſe intelligerent, Thales Mileſius ſapientum princeps, tum optimè conſecutus eſt, cum omnes oleas, quæ in agro mileſio erant, antequam florere cæpiſſent, emendo declarauit, philoſopho, cum voluerit, commodum, & facile eſſe, ingentem pecuniam comparare; cæterum abijci, quæ illum à veri contemplatione retardarent. multò enim philoſophiæ ſupellectilem pluris æſtimari, quam poſſeſſiones reliquorum. At mos gerendus eſt morali ſcientiæ, quæ, vti naturæ, contemplator fuerim, ita me ſui laudatorem deſiderat. Aſſentior lubentiſſimè, & quàm citiſſimè, facillimeque obſequor. A naturali enim philoſophia proximus ad moralem ſcientiam eſt gradus.

PHILO-

. DVX VITÆ MORTALIVM, AN PARENS? .

. QVOS RECTÆ RATIONI GENVIT, REGIT .

. EVOCATA CÆLO, DONATA SOLO .

: SEDATRIX PERTVRBATIONVM SALI .

. PHILOSOPHIA .

. BONORVM FINES, FINES MALORVM .

: ARBITRA MENTIVM .

. CENSVRA MORVM .

. MAGISTRA VIRTVTIS .

: ARCHITECTA FOELICITATIS .

. DETEXIT . DIXIT . DOCVIT . PRÆSCRIPSIT .

: ÆQVAT .

. QVOS ÆQVI GVBERNATORES .

. GVBERNAT .

. QVOS IMPERII EQVITES .

. ÆQVITAS, ET POTESTAS CREANT .

. NON VIVIT, QVEM AD RECTAM VITAE RATIONEM .

. PHILOSOPHIA MORALIS NON ERVDIVIT .

PHILOSOPHIA MORALIS

PHILOSOPHIA MORALIS.

CVM multa in hominum genus ab immortali Deo congesta beneficia sunt, tùm ex omnibus nullum illustrius, excellentius nullum Plato iudicat, quam quòd è cælo moralem philosophiam in terras submisit, vt homines illius magisterio, ac disciplina, suos, ac familiæ, totiusq; ciuitatis mores cognoscendo, omnemq; rectæ gubernationis rationem intelligendo, Remp. omnem sapienter administrarent. quod si post omnium disciplinarum inuentum genus ab illarum sapientissimo capite, plenissimoque fonte vlla in nostri generis vtilitatem, & commodum profluxit: hæc, quæ de moribus est philosophia, profecto tanta est, vt huic vni priuata, & publica rerum omnium cura, Domorum, Familiarum, Ciuitatum, Regnorum, Imperiorum, totiusq; hominum ciuilis vitæ administratio credita ab ipso Numine, commissaq; videatur. Nobis igitur sic firmiter existimandum est, homines præsidio tantæ artis orbatos, veluti nudos, omnibus fortunæ telis expositos, neq; illam aduersam satis constanter perpeti, neq; illa prospera satis recte vti; contra vero eos, qui hac Palladis veluti Ægide armati fuissent, etiamsi fractus orbis desuper illabatur, aduersum

impauidos, & imperterritos stare. Nam, si hæc totius vitæ dux, & arbitra perturbationes rationi contrarias, & inimicas, quas ratio sola non potest coercere, neq; ipsa suis habenis poterit refrænare, aliæ nobis disciplinæ, aliæ artes, alij domandarum ægritudinum fræni nobis erunt requirendi. Sin autem hæc sua auctoritate, ac sapientia, quæcunq; corporis sunt, ac animi non solum ipso in homine, sed domi, in vrbe, in Ecclesia, in regno, toto deniq; in orbe sunt, valet feliciter regere, ac prudenter moderari: est caussa nobis vel maxima, cur Iconum Symbolicarum ingeniosissimi auctoris consilium in hac diuinioris philosophiæ efformanda imagine admiremur.

Cernimus enim non Amazonum reginam ferocem, & barbaram; sed virtutum Imperatricem, ac dominam, rationis simulacrum, domicilium modestiæ; vultus, os, habitus parem redolent humanitatem, & grauitatem. Regiæ potestatis insigne dextram ornat virga regia; frænum, & libella occupant sinistram. Ad pedes omniũ emblemata dignitatum, Mitræ Pontificiæ, Imperatoriæ Thiaræ, Corollæ Regiæ, Sceptra Iustitiæ, Dominationis Leges, ac normæ: porro ipsa, non secus ac Luna inter minora sidra, in consessu doctissimorum, eruditissimorumq; hominum, qui eidem à consilijs fuere, pro rerum moderandarum velociori opportunitate stat.

Hæc ornamenta pacis, & belli præsidia quid ostendant, an quispiam intelligat melius ijs ipsis, qui eiusdem arcana pœnitus introspexere? cogam igitur horum philosophorum senatum, ac sententiam rogabo, quid putent?

Atq; is primus rogandus est, qui non solum huius

ordinis princeps fuit, sed hanc morum scientiam è cælo primus euocasse creditur Socrates, atq; inter mortales constituisse. Quid est Caussæ, ò Cælestis huius magister facultatis, cur veluti Dea nostros ob oculos posita, constitutaq; sit? quid ni, Socrates inquit, formam, & speciem diuinam illa referat, quæ cum Deo sit orta, philosophorum genus plane diuinum effecit? sunt enim meo iudicio philosophi, qui velut ab excelsa quadam specula mortalium vitam prospectant, Deo persimiles, qui è suæ felicitatis Throno rerum omnium caussas, & effecta contemplando moderatur. Quæ enim alia Dei vita, quam sui cognitio ipsius, ac omnium sapiens administratio? Nam etsi hoc vnum prorsus sciam, me nihil scire, illud tamen etiam intelligo, rectam, & veram philosophiam esse numinis vitæ simillimam. Cognoscit Deus, perfecteq; intuetur suam ipsius naturam, atque ex hac ipsa sui scientia rationes suorum operum sapientissimas instituit, potissimum gubernationis. Ita plane philosophus hominis ingenium, & mores prius speculatur, deinde leuia quædam diuinitatis vestigia subodorans ità peruestigat, donec ipsum reperiat totius sapientiæ, & moderationis auctorem, atq; huic perfectissimo exemplari cognitionem, actionemque omnem conformans suam, diuini omen, ac nomen promeretur.

Ego verò, subinfert Plato, sic existimaui semper, aut philosophos regnare, aut reges philosophari oportere, idcircò sceptrum, quo regia dignitas ostenditur, huic sapientissimæ facultati sapienter tributum. Sunt enim, quemadmodum leges magistratus muti, magistratus leges viuæ. An lex viua Princeps, cui abest philosophia, quæ est viuendi, ac imperandi ratio recta? quem enim

natura perſpicacem,& memorem, quem magnificum,& gratioſum educatio, quem veritas amicum, familiarem iuſtitia, fortitudo, ac temperantia comitem ſibi,ac ſocium non reddiderunt, præter modum imperitus eſt, qui hunc clauo Reip. gubernando idoneum arbitratur? Nam vt hac ipſa, quæ ad rem eſt, vtar ſimilitudine. vtrum vultis nauis gubernatorem prudenter conſtitui hominem magnitudine,& robore corporis reliquos nautas excedentem, ſurdum tamen, caligantibus oculis,& mente gubernationis inſcia? an verò eum, qui cum mole corporis, ac viribus minor ſit, animi tamen præſtat ſagacitate, rationem habet anni,ac temporum, cælorum conuerſiones dignoſcit, ſyderum,ac ventorum motus præuidet, omnemque poſſidet gubernatoriam facultatem? Niſi quis plane deſipiat, & ſecuritati naufragium præferat, non tam corporis molem, quam animi virtutem in optimo nauis gubernatore deligendo ſpectandam iudicabit. quod igitur ad proſperam nauigationem neceſſarium omnes putant, id ego contendo in omni adminiſtratione fieri debere. nam ſi vnum, idemq; in pectus non coeant potentia ciuilis, & philoſophia, haud fieri vnquam poterit,vt vel adminiſtratio vlla recta procedat, aut Reſp. omnium perfectiſsima, meis in libris expreſſa lumen vnquam ſolis aſpiciat. Itaq; rem hanc vt adumbrarent Ægiptiorum ſapientiſſimi, apud quos peregrinus fui, ſceptrum,cuius in vertice micaret oculus, ſua inter monumenta excitarunt.

At Seneca morum honorarius arbiter pedibus init eorum, qui dixerunt antè, ſententiam. Neq; dictis,aut præceptis ſolum, verum factis etiam teſtatum reliquit, quanti præ alijs omnibus hanc æſtimaret facultatem,

quam

quam optimorum consiliorum matrem, genitricem virorum, non tam dicendi, quam viuendi doctrinam, aduersus omnes fortunæ impetus murum inexpugnabilem nuncupauit, vt proinde in huius sacrario condi iucundissimum arbitraretur.

Quàm porrò tibi, Epictetum compellans, frenum, tàm mihi perpendiculum huic mentium humanarũ moderatrici, ac gubernatrici concessum allubescit. Fræno equi reguntur, quò voluntas equitis cunq; fertur, fræno impelluntur. perpendiculo parietes ædificiorum librantur, ac rectitudo columnarum perpendiculo exploratur.

An genus hominum non equis modo, sed etiam feris magis indomitum, vagum, solutum, liberum, plenum amentiæ, licentiæ amicissimum subijci vnquam, domari, ad rectam viuendi normam traduci potuisset, nisi hæc Bellona fortior, & sapientior Virgo suos frænos in eiusdem ora prudentissime immisisset? quasi vllus non dicam amplissimi Imperij, florentissimæ Reip., maximæ Ciuitatis structura, sed illustris familiæ, sed clari hominis domus recta vnquam surrexisset, aut honoris, & gloriæ columna erecta, posita vnquam statua fuisset, nisi hæc erigendarum rerum Architecta suæ rationis perpendiculo direxisset?

Verum enim vero Plutarchus historiæ, ac philosophiæ geminum, & vnicum lumen, ac decus ità excipit. maximi omniũ, sapientissimiq; philosophorum non possum ijs non assentiri, quæ in ciuilis disciplinæ laudem attulistis. Sunt enim vero veriora, minora tamen, quam vt eiusdem meritis, & præstantissimæ dignitati respondeant. eggregia, & liberalis facies artem hanc Socrati

diuinam,

diuinam, mihi Deam probat. Scipio regius reginam Platoni, eandem mihi largitricem Imperiorum, ac gubernatricem ſapientiſſimam demonſtrat. Nam vbi è libella morum Architectam Seneca intelligit: ego normam ipſam,& regulam. Vbi Epictetus ex fręno vim arguit perturbationum animi ſubijciendarum; ego dominam mentium, ac reginam perſpicio.

Quid? excellens, ac illuſtris ſupellex ornamētorum, quæ ad huius pedes iacent,num inanis, ac ſine maximo conſilio proiecta exiſtimabitur? haud certè. intellexit enim vir alta mente præditus, qui hanc Iconem Symbolicam expreſſit,naſcenti philoſophiæ non obſtetricis, aut nutricis inani voto exoptatum,ſed ab ipſo eiuſdem parente Deo dictum: quicquid calcauerit hæc, roſa fiat. Vix autem cælo ſublapſa terris pedem huc intulit.cum rubeſcere pulcherrimis roſis vbiq; tellus cœpit. dominabantur antea pro virtutum floribus ſpinæ vitiorum, adeoq; mundus erat malorum dumetis obſitus, vt non tam ciuitas hominum, quam brutarum animantium, & ferarum ſylua videretur. Sapientiam,amentia; iuris cognitionem ignoratio recti, ac æqui; prudentiam;temeritas expulerat. pro Caſtimonia libido, pro labore ocium, pro ſedulitate torpor inoleuerat. Fortitudo in audaciam, in auaritiam parſimonia, virtus omnis in vitium conceſſerat. Cruentabantur mortalium intimi pedes, qui ſunt affectus animi, dum per vias huiuſmodi ſpinis interſeptas ad felicitatem gradiebantur. At hæc vbicunq;, ſeu in hominis mente, ſeu domo, ſeu Vrbe, ſeu regno pedem fixit, pro ſpinis roſas inuexit.

Poſtquam enim philoſophia terras coluit,floruit virtus apud omnes nationes in omnibus pœnę locis. om-

nes

nes enim in omnibus adiuuit. qui ſunt bonorum fines, ac malorum, quos ipſa non oſtenderit? qui fontes iuris, Nili origine ſecretiores, quos eadem non detexerit? quod virtutum, aut diſciplinarum genus, in quo illa hominum genus non excuerit? Ignorabant antea parentes, liberi quemadmodum educandi: hæc monuit. filij, quid parentibus deberent, vix ſciebant, hæc docuit. vt præeſſe alijs domini; ſubeſſe qua ratione ſerui; doceri qua Methodo à magiſtris; à diſcipulis qua diligentia perdiſci, fas eſſet. quibus vinculis mutuò tenerentur vxores, & mariti; quemadmodum omnis deniq; familia regeretur, obſcurum erat, hæc enim vero patefecit. Philoſophia hominum animos in vnum publicæ felicitatis votum cogendo ciuitates condidit. philoſophia vrbes conditas non tam mœnibus, quam ſapientiſſimis legibus vallauit. Philoſophia principes bello, & pace ſuis præſidijs aptauit, magiſtratus æqui amantiſſimos reddidit, Equites in bellicæ laudis amorem pellexit, plebem artium neceſſariarum exercitationi addixit, non modo vrbes, ſed regna, & maximas nationes ad ciuilis, & militaris gloriæ verticem prouexit. Nullum eſt tandem officij genus, quod quiſpiam Deo, alijs, ſibi, ac ſuis debeat, cuius ratio à philoſophia perfectiſſime tradita non ſit: & quiſpiam deinde admiretur, ſi præſtantiſsimarum artium inuentrix inter artium inſtrumenta verſetur? quin mihi perſuadeo, quemadmodum ij, qui naufragio ſuperſtites euaſere, Neptuno votiuas tabulas in acceptæ ſalutis recordationem, & grati animi monimentum ſuſpēdunt: ita omnes, qui ſe, aliosq; prudenter gubernarunt, Principes, Reges, Imperatores ſua ipſorum inſignia ad huius pedes abieciſſe, ac ſi tacite

cite

cite dicerent: nos quidem, ſi tuis in nos ampliſsimis collatis meritis reſpondere poſſe ſatis exiſtimemus, planè amentes ſimus. quæ tantæ beneficiorum magnitudini gratiarum actio par poteſt inueniri? tamen, vt omnes intelligant non voluntatem facultati defuiſſe, hic tuos ad pedes noſtrarum enblemata dignitatum lubentiſsimè ponimus, quorum inſpectu moneantur omnes, quicquid domi, & foris, bello & pace fortis, ac præclari geſsimus, id omne nos tibi & debere, & acceptum profiteri.

Concludit Senatoriam laudationem, obſignatq; præclariſsimo ſui nominis omine Franciſcus Petra literarum omnium Arca non immerito dictus, nõ Imperij modo Sęcularis, ſed etiam Eccleſiaſtici regiminis formam. à philoſophia mutuatam aſſeuerans. Itaq; ſapienter eũ feciſſe, qui regum inſignibus Thiaras Pontificias, & Galerum Cardinalitium adiecerit.

Mihi verò quid eſt reliquum, philoſophia cum Senatores tui, quæ dici poterant, occuparint vniuerſa? niſi illud à te, vt rogem, quando nullum abeſt ei homini bonum, cui tu ades, vt prudentiam virga, libella æquitatem, fręnum temperantiam iſtud me doceat, quo eam aliquando conſequar felicitatem, ad quam te homines duce ſolent perue-nire.

MEDI-

. MATER MEA ME NECESSITAS GENVIT; .

. QVOTIDIE VSVS ME PARIT; .

. VIRES HERBARVM, MEDENDI LEGES .

. PERICLITATIO IPSA ME DOCVIT; .

. AETERNAS VT IN CORPORIBVS RIXAS SEDAREM .

. PRAECELLENTI TEMPERAMENTO .

. INSANIT, QVISQVIS SANITATEM CVPIT .

. ET SERVATRICEM SANITATIS TEMNIT .

MEDICINA

MEDICINA.

NEC, ſi me in tot dicendi miracula com-
mutarem, in quot ſe formas,& ſpecies
Proteus vertebat, Artis Medicæ aſſe-
quar variam, multiplicemq; Naturam.
Quid enim in ea non varium, & mul-
tiplex, cuius & origo anceps, & inuen-
tio dubia,& Parentes incerti, & opinio, æſtimatioque
apud homines pro locorum, & temporum diſcrimine
non ſolum diuerſa, ſed etiam inconſtans,& vtilitas am-
bigua,& honos lubricus,& ſuauitas infida,& cauſæ ad-
modum variæ,& effecta pœne fortuita, & ſimilitudines
diſſimiles,& contraria inter ſe multum aduerſantia, &
exempla dirimentia litem non ſine lite,& deniq; tota
ratio agendi fallibilis coniectura? Nam cum fuerit ab
hominibus reperta, inanium Deorum inuentioni con-
ſecrata eſt. Dubitatum autem non parum ab ijs, qui
eiuſdem inuentores Cælo dicarunt, illam primusne
omnium Hercules excogitarit, vt multi volunt; an, vt
plures ſentiunt, Mercurius; ſeu vt Ægyptij ferunt,
Oſyris eorumdem Rex ſapientiſſimus; an,vt cõmunior
eſt fama, Apollo, & Æſculapius eiuſdem filius in Orbẽ
primi omnium inuexerint. Vtrum vero Natura ſuis tan-
tum ſeminibus fęcunda illam ex ſe genuerit; an vſus tan-
quam ſolertiſſimi Mariti opera ad huius procreationem
vſa fuerit, quamquam vero eſt ſimile, Artem Medicam

tanquam parente altero, altera tanquam Matre gaudere, quis tamen securè dijudicet? Nam, vt cæteras omittam nationes, quæ sine Medicis vixere; quot, & quam discordes inter se, ac varias hac de arte opiniones Romani habuere? Etenim sexcentos per annos indignam arbitrati sunt, quam Ciuitate donarent. Vbi admisere, hominibus ingenuis minime dignam rati, per seruos tantum, ac libertos vt exerceretur, imperarunt. Sed curando, agendo, sanando, suam cuiq; vitam venalem promittendo, ad eam magnitudinem paulatim obrepsit, vt Romanæ Vrbis ritus perdiderit, victorem populum deuicerit, & cum esset antea vilior, vna artium Imperatoribus quoq; ipsis imperarit. Atq; iterum ex tanto potestatis culmine deiecta, rursusq; in exilium missa, dein restituta, fugata sæpius, deniq; recepta, ab eodemque ipso, qui vehementiùs illam dilexerat, Hadriano Imperatore Hemistichio notata, Turba Medicorum Cæsarem perdidit, vtilissima hominum generi, an esset potiùs noxia, in dubium apud omnes reuocatum est. Qui enim honores magis in lubrico vnquam versati sunt, quam qui sunt Medicis habiti, quos modò veluti Deos mortales venerati sunt; modo tanquam vulnerarios, & qui necarent homines impune, Carnifices publicos detestati. Quam porrò suauitas illa est infida, quæ tantæ amaritudinis est filia? vix enim vllam hæc Ars oblectationem affert, quam dolorum ingens multitudo non præcedat. Nam de illius causarum discrimine, ac varietate quid dicam? quis istud non obstupescat? Temperiem humorũ in qua Corporis valetudo sita est, propositam sibi habent in omni curatione; qui præ omnibus intemperanter viuunt? remedia vero ipsa, quam originem habuere?

Ab

Ab ipſa voti ſoluendi cupiditate. Mos enim viguerat, vt qui liberati aliquo eſſent morbo, in Æſculapij templo ſcriberent, quid auxiliatum eſſet, vt ſimilitudo proficeret. Quod ſi vlla eſt Ars, in qua illud, quod prouerbio fertur, veriſſimum inueniatur, Quot capita, tot ſententiæ, ea profectò Ars Medica eſt. Quot enim curationum formæ, quàm diſsimiles, quàm inter ſe contrariæ? His frigida placent medicamenta, illis calida, alijs tepentia. Nàm malè, an benè curarint, quotus quisq; eſt, qui certam ferat ſententiam, cum huius errores artis Terra cõtegat, Sol vero progreſsiones meliores oſtendat? Atqui illæ ipſæ, quibus ducuntur coniecturæ, quàm leues, quàm mutationi obnoxiæ, quàm ancipites? Color, Motus, Pulſus, Reſpiratio, cæteraq; eiuſmodi ſigna extima ſunt: intimum corporis quis introſpiciat? quis partes in quibus morborum cauſæ deliteſcunt, oculis perſcrutetur? Hinc illæ circa ægros miſeræ ſententiarum concertationes: Hinc diuinationes illæ, quibus vaticinantur potiùs, quàm intelligant morbi genus: Hinc experimentum illud, ægrotis quidem, quorum agitur Vita, & Salus, difficile, Medicis verò facillimum, qui alieno periculo famam, & opulentiam aucupantur.

Duæ res nihilominus ſunt, quæ huic facultati maximum & honorem, & vtilitatem conciliant, altera eſt humani Corporis ſtructura planè admirabilis; altera verò incredibilis Naturæ in earum vbertate rerum procreanda, quæ eidem ſeruirent, prouidentia. Ingens profectò me ſemper inuadit admiratio, quoties tanti fabricam operis contemplor; quantoq; maior eſt partium eiuſdem multitudo, varietas, diſcrimen, vſus, pul-

chritudo, vtilitas; tantò magis adorare æterni illius Architecti in molitione vim, in diſpoſitione ſapientiam lubet. Nec dubium quin Orbis ſit in compendium miſſus, quando cæleſtium ſphærarum virtus in capite præfulgeat, ipſa verò Elementa in ſubiectis humoribus exprimantur. Grauitat in atra bile tellus, ignis in flaua ſplendeſcit, melanchoniam regit vnda, ipſe vero ſanguis ſuis ſpiritibus aerem æmulatur. Nam metalla quidem ſunt oſſa; herbæ capilli; flores cincinni, fruges actiones; totum corpus arbor inuerſa; quæ cælo humorem trahat, non è Terris emendîcet. Quis enim Iecur, in quo fabricatur ſanguis, & per venas in omne corpus diffunditur, Rubo Mari perſimile inficietur, à quo plures fluuij ad irrigationem terrarum egrediuntur? Iam Cor officina ſpirituum, quibus vita continetur in medio Animalis ſitum, Lunam Terris proximam omnium generationum ſublunarium parentem adumbrat? Cerebrum verò ipſum, quod ſublimius locatum eſt, atque idem eſt illorum ſpirituum fons, quibus adiuti ſenſus ſuis muneribus perfunguntur, cui Solem non indicet Oceanum lucis, à quo cæteri Planetæ, ac ſtellæ omnem fulgorem mutuantur? Senſus autem extimi, quiq; ſuum referunt præcellens aſtrum, Palatum quidem, & Guſtus ſaporum arbiter Mercurium eloquentiæ Præſidem, tactus verò per totum Corpus diffuſus ſtellam, quæ, cum Solem anteit, Lucifer; cum ſubſequitur, Heſperus nominatur; Oculi ſuo ardore imperatorio Martem; aures excipiendis omnium vocibus intentæ Iouem terris ſaluberrimum, nares deniq; quæ inter ſenſus extremum obtinent locum, & ſunt iræ, & meſtitiæ indices, Saturnum. & quidem huius parui gubernatores Orbis ſunt

Medici,

Medici, quorum administrationi, & curæ ſubeſt hic vniuerſus, cuius partes omnes, quia ita eleganter, ac doctè in primo de Natura Deorum non adumbratæ, ſed expreſſæ ſunt, vt cum Natura illarum procreatrice vis Tulliana in exprimendo contendat; idcircò huic ego ſuperſedens ad eiuſdem Naturæ magnificentiam contemplandam reliquum Orationis conuerto.

Creſcit hic admiratio, & tantò creſcit magis, quantò maiorem communis huius rerum Parentis liberalitatem intueor. Certauit ipſa ſecum, & quamuis voluptatis gratia, multa, & magna genuerit, plura tamen, & maiora vtilitatis cauſa præſtitit. Neq; enim contenta ijs, quæ apud nos ſunt eleměta, & quæ ex ijs gignuntur omnia, vt corporum valetudini, aut conſeruandæ, aut reparandæ aliquo eſſent modo vtilia, Cælorum, Stellarumq; omnium influxus, & Virtutes eidem proficuas maxime voluit. Quod eſt enim, aut radicis, aut herbarum, aut floris genus; quæ metalli ſpecies, quod Animantium (neq; Hominem excipio) diſcrimen eſt, per quod Hominum ſanitati conſultum noluerit? Atqui nos quidē ignorabamus ſalubriora hęc Naturæ miracula, ſemperq; in eadem verſati fuiſſemus ignoratione, niſi quæ dono illa dedit, nos eadem Natura docuiſſet. Ipſa enim eſt, quæ cunctis quidem rebus, præſertim verò Hominibus indidit, vt à noxijs ſalubria diſcernerent, illa verò fugerent, hæc enim ſequeretur.

Ipſa ſolertiſſimos Homines genuit, Hyppocratem, Galenum, Auicennam, aliosq; plurimos, qui diuerſis temporibus plurima huic Arti ſuo ingenio adiecerint, periclitatione comprobarint, vſu auxerint, ſcriptis illuſtrarint, curatione perfecerint. Ipſæ animantes, in qui-

bus

bus dominatur, impulit, vt nobis ſuis experimentis præirent, herbarum poteſtates, ex quibus præſtantiſſima medicamenta conficiuntur, oſtenderent. Quis enim Ibin docuit, vt ſuomet Roſtro ad ſui purgationem vteretur; Ciconiam vt origani folio, quemadmodum Columbam, vt ſibi ramo lauri mederetur? eadem profectò ſagax, & ſolers Natura, quæ vti ad morbos pellendos Artem Medicam Hominibus conceſſit, ita ad curationem vulnerum Chirurgiam liberaliter elargita eſt.

Quicumque igitur hanc effigiem Symbolicam intueris, medendi Artem in hac rectè pictam animaduerte. Nam effuſa veſtis opulentiam, herbarum, & florum faſciculi peritiam medicamentorum, Librorum multitudo pedibus proxima, aſſiduum, & vehemens ſtudium admonet, quæ duo poſtrema niſi in Medico ſint, reliquum eſt, vt vel inopia contabeſcat, vel tanquam vulturius vir eſu Cadauerum pinguescat.

·CHIRONIS FILIA·

. ARTIS MEDICÆ SOROR .

. VALETVDINIS ALTERA PARENS; .

. INIMICA VVLNERVM; .

. AMICA CORPORVM; .

: SCRVTATRIX VENARVM; :

. CONCILIATRIX OSSIVM; .

. INSTRVMENTORVM SVPELLEX .

. MIRVM QVAM TVO MVNERI VTILIS :

. ATTAMEN OMNIS .

. ARTIS FOELICITAS DEXTERÆ FACILITAS .

CHIRVRGIA

CHIRVRGIA.

QVÆ duæ Artes humanorum corporum ſaluti vnanimes,& pœne ſemper cõiunctæ ſtudent: hæ ambæ in tabulis proximè merito collocatæ ſunt, Ars Medica,& Chirurgia. An enim ſymbolicarum imaginum excogitator diuideret, quas ab artium cõmuni parente neceſſitate mutuis officijs,ac muneribus connexas planè ſciret? ſiquidem hominis corpus quàm eget medico ad rectam præſcribendam methodum ſumendarum potionum, quibus humores noxij expellantur, tàm Chirurgi peritiam deſiderat ad ſoluendum,ad vrendum,ad ſecandum, & ad omnium curationem vulnerum.

Quantum enim vel tibi Mizranes debemus, qui eam inueniſti, vel tibi Apis, qui multum auxiſti, vel Chiron tibi, à quo ipſa nomen accepit, vel, Machaon, tuæ virtuti,ac diligentiæ, qua eandem non mediocriter illuſtraſti, vel vobis, Celſe, & Allab, quorum alter illam docuit, alter perfectiſſimè inſtruxit? niſi enim eſſet hæc ars omnibus abſoluta numeris, quam perpetuis doloribus vrgeri hominem oporteret? hæc, ſi venæ,& arteriæ à corde tractæ,& in omne corpus profectæ vel nimio redundant ſanguine,vel nimis ebulliunt,& ſuo feruore febrim incutiunt, protinus illas ſoluit, atq; æmulata induſtriam, & conſilium illorum, qui flumen exonerant

nerant varios in alueos, ne aquarum vbertate regurgitet, aperit, & in varias partes deducit: hæc, ne morbi vitium alatur, & tegendo crescat, piè, ac humaniter crudelis vrit, & nè longiùs serpat, igne compescit.

Hæc, si forte os aliquod corporis suo diuulsum sit loco, reponit: si fractum, componit: si putridum, alijsq; exitiale, abscindit: Deniq;, vt medicos huius parui Orbis gubernatores audiuimus; ita Chirurgos eiusdem corporis quasi viuentis horologij administros existimare debemus.

Quis enim est, qui diligenter consideret, otioseque contempletur partium humani corporis multiplicem, & variam connexionem, ordinem, influxum, motum, signa, & reliqua eiusmodi plura, qui non iudicet idem corpus hologinm esse non ab arte inuentum, sed à Natura excogitatum, & perfectum, non mutis agitatum ponderibus, sed ardentioribus, & intimis spiritibus impulsum: non rotis ferreis, sed carne, & ossibus compactum, cuius venæ, & arteriæ micare non desinunt quasi quodam igneo motu, & indicia proferunt non temporis, sed optimæ constitutionis, ac valetudinis? Porro illud experimur quàm facili negocio, & quam leui temporis iniuria à suo cursu retardentur, ac impediantur hæc ipsa metiendi temporis instrumenta. Vt Cælum sit nimium indulgens, & sudum; vt ventus spiret paulò vehementior; vt Auster imbribus dominetur; vt minimùm à tranquilitate aër moueatur, è vestigio, aut hæret, aut claudicat, aut præceps fertur, aut omnino horologium conticescit. Itaq; nisi hanc artem homines reperissent, qua rotas vngendo, pondera minuendo, addendo, tollendo, molem ipsam omnem in suas partes diuidendo,

&

& purgando, curſus impedimenta remouerent, nullo prorſus tempore certa indicia,& ſigna temporis haberemus.

Siquis enimuero eſt, qui de illo dubitet, quod eſt omnibus compertũ,multò & pluribus & vehementioribus morbis horologium hoc carneum ſubiectum eſſe,quam impedimentis illud ferreum, huic ego homini Deum, aut valde propitium,aut valde iratum puto,cui nullum morbum, ægritudinem nullam paſſus ſit obuenire. Cæterum ſi è medio Chirurgiam tolleremus, quoties huius horologij concentus,& ordo obmuteſceret? quoties hæc optima diſpoſitio, & conſtitutio membrorum interiret? quoties corpus ſuis ab actionibus quieſcere omnino præ dolore cogeretur?

Illud etiam accedit, quod etſi aptas,& multarum artium adminiſtras manus natura homini tribuerit; tamen hac ipſa, quæ ab ipſa manu nomen traxiſſe non immeritò videri poteſt, vna omnes veluti epilogo continentur. Etenim Chirurgus, dum contractione facili, faciliq; porrectione digitorum in corporis curatione velox eſt, ac ſalubris, omnes pœnè alias, quæ manibus exercentur, artes cum oblectationis, tum neceſſitatis ſimul coniungit. Sculpit enim; oſſa ſi quando vnquam leuiter radit: fingit verò, cum eadem loco dimota componit: Pingit carne ſuperinducta, cum bonitatem coloris tuetur,& inſtruit. Quod ſi terram agricolæ manibus ad frugum copiam exercent aſſiduè: chirurgi corpus arant ſciſſionibus ad ſanitatem conſeruandam. Manibus fabri tecta,& domos excitant: chirurgi domicilium animi ſæpè labans manibus ſuſtentant. Opificum induſtria conſequimur, vt tecti vt veſtiti ſimus: chirurgorum

opera, vt ſani & incolumes. E terræ cauernis plures ferrum eliciunt, rem ad colendos agros neceſſariam: è corporum viſceribus tela ſæpe extrahunt Chirurgi, quod niſi facerent, vitam innumerabiles amitterent. Metallorum venas pœnitus abditas cupidiſſimi mortalium inueniunt,& ad vſum aptas,& ad ornatum decoras: Corporum partes intimas amico ferro ſcrutantur hominum maximè ſalubres chirurgi, & ad eas ſanandas, & ad eaſdem in ipſa ſanitate retinendas.

Aquarum inductione terris fęcunditatem dant aliqui: Chirurgi emiſſione ſanguinis corporibus incolumitatem. Alij flumina pro arbitrio arcent, dirigunt, auertunt: Hi pro ſuæ artis imperio ſanguinis fluuios aperiunt, claudunt, obſignant. Quid plura? non deſunt, qui agros incendant, vt per ignem omne agri vitium excoquatur;qui arborum ramos præcîdant, vt pulchriores,& robuſtiores iterum pullullent: Iam ſupra innuimus, eandem ob cauſam chirurgos humano in corpore aduſtionem,& ſectionem neceſſariò adhibere. Quod ſi manibus homines in rerum natura quaſi alteram naturam efficiunt, vt Ciceroni videtur, quæ tandem illa eſt ars, niſi hæc, qua de loquimur, Chirurgia? Quæ ſcitè admodum exhibetur intuentium oculis, veſte ſuccincta, manicis ad cubitum reuinctis, læua ſuſtinens inſtrumentorum thecam, quorum aliqua iam educta pertractat dextra, vt iam ex ipſo intelligeremus habitu, & ſupellectile, quàm expeditum, & facilem eſſe oporteat illum, qui hanc artem exercet. omnis enim huius facultatis laus in dexteritate, & velocitate poſita eſt. Sed quid? num ira efferbuit,& ampullas proiecit? video enim adeſſe ampullarum ciſtam: at intelligo; in

ciſta ſunt collectæ, non ſparſæ. quare non iræ, ſed beneuolentiæ ſigna ſunt. ſunt enim ad medendum, & pro varietate morborum, ipſæ quoq; multiplices, & variæ. Tù verò, qui cum ſis piſcis, mugis nihilominus, vnde vituli marini tibi nomen acquiſitum eſt, cum ſis pelagi ciuis, quid hic, quid aliena in regione verſaris? at modò memini, quod haud decebat me obliuiſci, præter omnes piſces diſciplinam accipis, &, vt ait Naturæ ſolertiſſimus indagator Plinius, voce pariter, & viſu populum ſalutas incondito fremitu, nomine vocatus confeſtim reſpondes: neq; maris tantum, ſed etiam terrarum incola, per quàm chirurgiam ſequeris, quæ tui exempli edocta magiſterio ſectionem venæ didicit ad omnes morbos releuandos aptiſſimam.

At ne vos, Auditores, ferreis inſtrumentis perterream, & ampullis faſtidiam, chirurgia, ſi lubet, quæ agendi facultas eſt, Rhetoricæ concedat, quæ eſt Ars bene dicendi.

. SAPIENTIÆ, ET FILIA, ET SOROR .

. ELOQVENTIA .

. DOMINA CORDIVM, ANIMORVM REGINA .

. DOCENDI ARTIFEX, OPIFEX DICENDI .

. OTII COMES . AVCTRIX NEGOTII; .

. ALVMNA PACIS . BELLI ADMINISTRA .

. FLVMEN AMORIS; TERRORIS FVLMEN .

. LVMEN POLITICÆ . SVADÆ NVMEN . .

RHETORICA

RHETORICA.

SI quod eſt in inueniendo acumen,ſi quæ in diſponendo prudentia,ſi in exornando vbertas aliqua, ſi qua memoriæ felicitas, ſi qua vocis ſuauitas,& actionis concinnitas, ſi quod tandem iudicij lumen, quæ omnia nemo eſt, quæ in te perfectiſſima eſſe non ſentiat,ò domina rerum eloquentia: horum omnium liberaliſſimum fieri munus à te mihi deberet, vt, quando in terris nulla oratio tuis virtutibus par poteſt excogitari, ingenio ſagacitas, diſpoſitioni ordo, vbertati copia,felicitati facilitas, concinnitati venuſtas, prudentiæ tuæ tua ſaltem pro dignitate ſapientia reſponderet. Eſt enim illud amicum rationi, cognatum fidei, veritati conſentaneum,vt quæ reliquas artes alias, ſcientiasq; omnes, quemadmodũ ſol aſtra, tuo ſplendore nobilitas, liberalitatis tuæ fontes, quos illarum laudatoribus vis eſſe recluſos, illos tuarum laudum cupidiſſimo,amantiſſimoq; ne claudas. Neq; vero illud vehementer optem, aut rogem,vt flos eloquentiæ delibutus,aut medulla Suadæ ab omnibus exiſtimer, verum illud vnum eſt ſimplex oratoris tui votum, egregia, & perfecta laus clariſſimæ artium Imperatricis. Aggrediar itaq; tuos honores, qui tot, tantiq; ſunt,vt nullius lingua præterquam tua ſatis dignè poſſint celebrari. Non enim dubito, quin inquirenti mihi, ac in

locis argumentorum, tamquam in ſyluis venanti rationes, quibus te laudem, altera veluti Diana ſagittis, & arcu munita benigniſſimè non ſis occurſura: res inuentas diſponenti, aureum ordinis filum, tamquam Ariadna non ſis liberaliter conceſſura: exornanti vero, ac pingenti, elegantior Flora, ſimul & magnificentior, è florentiſſimis verborum, & ſententiarum ordinibus, datura non ſis ipſa lumina: in memoriam vero reuocanti, affutura, felicior, & fæcundior ipſa Memnoſyne, quæ Muſarum extitiſſe mater perhibetur; agentem denique ac perorantem, non inuita, ſed lubens, altera velut Minerua, ſacro Charitum, & Gratiarum comitatu ſtipata, ad excelſum vſque tuæ commendationis verticem non ſis feliciter prouectura. Sed quoniam ipſa præcipis, vt qui alicuius viri, aut familiæ, aut etiam vrbis nobilitatem ſunt demonſtraturi, ij primum antiquitatem originis repetant; deinde auctoris, poſt & vrbis, ſeu familiæ Principis illuſtrem, & eximiam virtutem recenſeant, poſtremò, multitudinem, magnitudinemq; virorum, quos litteraria, bellicaue gloria poſteris claros tranſmiſerit, diligentiſſimè proſequantur: eundem ego in tuæ Iconis explicatione ordinem ſeruabo: tuæ quemadmodum ſeriem generationis præmittam; deinde quam prudenter ijs fueris inſignibus, ab eo, qui te vehementiſſimè ſemper dilexit, coluit, in delicijs habuit, decorata, ſi modo affueris, non indecorè oſtendam.

Quem igitur eloquentiæ parentem fuiſſe arbitramini? Gorgiam Leontinum? Iſocratem? Ariſtotelem? an vero Tullium? mihi enim vero diligentius contemplanti, non alius quam ſcientiarum omnium, & artinm conditor, & elargitor Deus, Germanus eloquentiæ pa-

rens

rens ſemper viſus fuit, qui numeris illam omnibus abſolutam Adamo hominum Principi conceſſit, initia verò eiuſdem, & imperfecta ſemina vniuerſis, & ſingulis hominibus pro ingeniorum varietate diſtribuit.

At eloquentiæ matrem quis dubitet naturam fuiſſe? quæ inditæ à Deo virtutis acceptũ ſemen in vtero mentis fouit, ac Vrſarum more imperfectum in lucem emiſit, ſed obſeruatio paullò diligentior inepta relinquendo, apta ſeligendo, eandem, melioribus præceptis, quaſi coloribus, & lineamentis perpoliuit.

Obſtetrix autem, quæ eloquentiam in vtero ingenij conceptam in auras eduxit, in paucis quibuſdam excellentioribus ingenijs fuit inuentio propria, in omnibus communiter alieni magiſterij diligentia. Nam quidam, tanto acumine fuere à natura præditi, vt viderent ipſi, quæ ad fidem gignendam eſſent propria, quibus è locis petenda, quo diſponenda ordine, quibus verbis illuſtranda, qua ratione auribus, oculisque hominum proponenda. Reliqui omnes aliena doctrina eguere, præter labores, & dolores, quos in pariendo eloquentiæ fœtu maximos ipſi ſunt experti. Itaq; quemadmodum obſtetrices parientem fœminam non modo adiuuant, ſed partum etiam ſuſcipiunt, & à ſordibus abluunt; ita magiſtri diſcipulos non ſolum prouehunt, vt orationis perfectæ fructum pariant, ſed orationem ipſam ab erroribus, & mendis expurgant.

Nutrix vero, quæ vix natam ſuauiſſimo lacte facundiam alit, communi oratorum ſuffragio dicendi eſt accurata exercitatio. Vt enim optimæ nutrices, maximè diligentes, & ſolicitæ ſunt de infantium ſalute, & progreſſu; ita exercitatio ipſa, vt prognatam bene nutriat

eloquentiam, infantili ea in ætate, nihil intentatum reliquit. Nutrix, vt bonum lac infanti præbeat, delectis vescitur cibis: exercitatio, vt oratorium stylum bene firmet, elegantissimis delectatur auctoribus, & libris. nutrix varijs oblectationum generibus puerum recreat; nunc canit, nunc lallat, modò in cunis dormientem alternis conuertit, modò inter brachia ridentem varia perloca circumfert: exercitatio, vt eloquentiam perficiat, nunc scribit, nunc dicit, modò genus orationis immutat, modò varijs eandem rem modis exornat.

Dux certior eloquentiæ, præter artem, præclarissimorum auctorum imitatio. Infantibus Regum, præter nutrices, quæ illos alunt, comites etiam, & nutriciæ Matronæ addi solent, quæ per iter securè illos deducant: eodem planè more natura, huius Reginæ mater, artem ipsam, & imitationem, tamquam duas bene dicendi prudentissimas magistras, tàm excellentis filiæ securitati præfecit. Quo munere dici non potest, quàm concordes fungantur. Ars enim Theoricam, Imitatio Praxim demonstrat orationis. Illa præscribit limites, intra quos exordiri, proponere, partiri, narrare, confirmare, perorare orator debet. Hæc in summis auctoribus, excellentibus tamquam in tabulis expressa, non animis modò, sed etiam oculis contemplanda perfectissima subijcit ad imitandum exemplaria.

Eloquentiæ germana soror Dialectica, vno, ac eodem partu simul in lucem edita, vt Phœbus olim, ac Diana. Quamquam enim omnes scientiæ, & artes, cum ab eodem parente Deo, & natura matre progenitæ, & mortalium ingenijs in matrimonium collocatæ sint, so-

rores

rores inuicem dici rectè omnes poſſunt; tamen præter alias omnes, has præcipuè duas germanas arguit, quæ ambas inter diſſimilis effulget ſimilitudo. Reſpondent enim primum in materia ipſa, cum de rebus omnibus ambæ ſint. nulla eſt enim res omnino, de qua, tàm orator, quàm Dialecticus non poſſit ſermonem inſtituere. Deinde omnibus communiter hominibus inditæ ſunt. omnes enim natura duce accuſant, defendunt, arguunt, ſuadent, vituperant, laudant, licèt certam horum omnium rationem ignorent. Differunt autem ratione dicendi, & fine propoſito. nam Dialectica preſsè, & anguſtè, eloquentia vero latè, ac diffusè dicit. Dialectica cognitionem intendit quæſtionum communium: eloquentia vt plurimum fidem quæſtionum ciuilium. Accedit etiam inſtrumentorum, quibus vtuntur, diſcrimen. Nam dialecticæ quidem inſtrumenta ſunt, ſyllogiſmus, & inductio. Ecnthimema, & exemplum, oratoriæ facultatis. Quare Dialecticam palmæ compreſſæ, eidem vero expreſſæ eloquentiam non imprudenter Zeno comparauit. Ego verò duas has ſorores non incongruè Racheli, & Liæ conferrem. vt enim Lia Rachele deformior, tamen generatione fœcundior: ita Dialectica, ſi nitorem verborum ſpectes, eloquentiæ pulchritudini concedit. ſin argumentorum, & rationum grauitatem, & multitudinem reſpicias, multò ipſa vberior. Contra verò Rachel Lia formoſior, niſi poſt ipſam nubetur, & poſt multos annos vix parit, ſed excellentiores, & nobiliores fœtus Beniamum, & Ioſephum: non ſecus eloquentia Dialecticæ formam præripit, iudice non ſolum Alexandro Paride, ſed omni mortalium genere; haberi tamen non poteſt in ſponſam, niſi poſt Dialecticam,

lecticam, à qua vim arguendi mutuatur omnem, neque vero suas argumentationes tam facilè concipit, verum diuturno labore, sed ornatissimos deinde partus emittit. Testis Isocrates, qui decennio Pannegyricum elaborauit.

Duæ etiam Seruij Romanorum Regis filiæ, mitis ingenij altera, altera maximè superbi duas has adumbrant sorores, quarum Dialectica grauior, ambitiosior eloquentia. Sed, vt, is, præcellens temperamentum inuenit, superbam miti, mitem superbo viro in matrimonium collocans: hoc idem non abs re consilium erit, vt eloquentia mitioribus ingenijs, Dialectica asperioribus desponsetur.

Eloquentiæ comites sunt Poesis, à qua numerum orationis accipit; historia, quæ eidem tribuit exemplorum vbertatem, & immensam planè supellectilem eruditionis.

Ancillæ eiusdem Imperatricis artes reliquæ, quàm mechanicæ, tàm liberales, & ingenuæ. Grammatica omnium prima ante illam incedens barbarorum, & solæcorum agmina longè depellit. musica, pictura, statuaria, & aliæ omnes eidem peroranti suppeditant innumeras similitudines.

Reginæ, quæ cum eloquentia fœdus iniere, Naturalis, & moralis philosophia, Iuris, & legum prudentia, sapientia ipsa, Mathematicæ disciplinæ, Theologia. est hæc Regnorum consuetudo, vt plurimorum sibi fidem, & amorem Principum concilient, vt mutuis auxilijs suos quisque fines facilius tueatur. An vero illud cuiquam est dubium, si eloquentia, & Philosophia, aliæq; scientiæ per mutua inuicem nitantur, quin nominis, ac

muneris

muneris sui dignitatem vtraq; facilius sustineat? illa quidem grauitate sententiarum suum nitorem non illustret, hæc autem verborum ornamentis suam maiestatem non exornet?

Ministri eloquentiæ præstantissimi omnium Aristoteles,& Tullius, quorum ille docendi, hic vero dicendi optimus magister extitit.

Denique huius Reginæ sponsus, immortalis hominis animus. Dos, ornamentorum non muliebris, sed virilis mundus. Partus in subsidium & defensionem Reip. literariæ, orationes accusatoriæ,ac defensoriæ: in ornamentum domus,& præsidium, vituperationes, & laudes: in vtilitatem ciuium suasoriæ,& dissuasoriæ.

Sed iam eiusdem insignia,& symbola, quam decora sint videamus. nisi forte Regij diadematis species, ac dignitas eo cuiuspiam animum pertrahat, vt eloquentiam mentitam habitum, & imperatorium decorem subfuratam arbitretur. Nam, si neq; duos Soles cælum; neq; duos Reges capit Regnũ, nec quidẽ hominis corpus duo sustinet capita; an scientiarum,& liberalium artium dominatio, quæ ordinatissima omnium esse debet, vsq; ad eo diuisa est, vt ex ijs, non vna solum, aut altera, sed plures in hoc sublunari orbe dominentur?

Huic ergo homini satis hac ratione factum velim, aliam esse hominum, scientiarum aliam imperandi rationem. Harum enim in regnando concordia paruæ res admodum crescunt: illorum vero discordijs, quæ ex nimia alieni cupiditate oriuntur, dilabuntur vel maximæ. Homines in eiusdem Regni administratione simul vt versentur ea ratione videtur haud posse fieri, quod ab inuidia, ab odio, ab opinionum varietate, & dissen-

ſione vt plurimum non ſint vacui; ſcientias vero, & artes ingenuas nullæ rerum harum tranſuerſas agunt. Quid quod imperiorum tot ſunt in his facultatibus diſcrimina, quot ſunt rerum pertractandarum ampliſſima genera, atq; in ijs pertractandis ratio plane diſcreta? imperat enim Theologia; imperat lex Ciuilis, & Canonica; imperat Moralis Philoſophia; verum ita omnes imperant, vt imperium ſuum non abrogent eloquentiæ. Illæ enim iubendo; hæc dicendo: illæ intentando pœnas, hæc tantum minas: illæ decernendo præmia; hæc proponendo. cæterum eloquentiæ imperium, tam magnum, adeò vaſtum, tamquam immenſum eſt, vt non, quemadmodum alia, rerum, aut naturalium, aut moralium, aut agendarum, aut fugiendarum, aut ſacrarum, aut ciuilium, aut humanarum, aut diuinarum, aut terrenarum, aut cæleſtium limitibus circumſcribatur, ſed res planè omnes complectitur, vt cum ipſa Dei virtute procreatrice omnium decertare videatur. Quis enim locus eius ditioni non ſubijcitur? quæ locos omnes extimos, intimos, communes, proprios, humiles, excelſos ſuæ orationis curſu peruagatur. Nam, quæ res præteritas pro meritis iudicandas ſtatuit; quæ præſentes laudat, ſi à virtute ſint profectæ; ſin à vitio natæ, redarguit; quæ de futuris conſulit, nullum profecto temporis diſcrimen oſtendi poſſe declarat, cuius ipſa non ſit arbitra, & perfectiſſimè domina. An vero perſonarum vllum eſt genus, conditio, ætas, ſexus, profeſſio, dignitas, gradus, qui huius non imperijs, ſed verbis, non offenſionibus, ſed precibus, non comminationibus, ſed commotionibus, & viribus non pareat, aut aliquando non paruerit? Hæc eſt enim, quæ hominum, tam varia

genera,

genera,& ingenia, tam inter ſe contraria, quæ more pecudum viuebant, prima in vnum coegit, pro glandibus fruges inuenit, ſanctiſſimis legibus, optimis institutis inter ſe arctiſſimè deuinxit. Huius vi adducta eſt Iphygeniæ mater, quæ illam nubilem pulcherrimam, vnicam Regni Hæredem, ſuum omne delitium, & præſidium, non inuita domi habebat, lubentiſſimè Vlyſſi pro Græcorum ſalute immolandam traderet. Huic Athenis minimè obſtitit Regis Philippi Macedonis cupiditas, ac vis, quo minus Demoſtene, tamquam eiuſdem nobiliſſimo præcone totius Græciæ publicus hoſtis renuntiaretur. Hanc Tullio agente, non Verris crudeliſsima rapacitas, non inſolens Vatinij proteruia, non Piſonis iners audacia, non Catilinæ amentia,& ſcelus, non denique Antonij euertendæ Reip. improbiſsima cupiditas tonantem, ac fulgurantem Romæ ſuſtinuit. At huius poteſtate flexamina, ſæpius victa iuuenilis licentia, edomita virilis ſuperbia, auaritia ſenum extincta, ſuperata vanitas fœminarum, leuitas, & inconſtantia popularis compreſſa, repreſſa nobilium inſolentia, magiſtratuum iniuſtitia correpta, emendata Principum libido ſæuiſsima.

Quidni omnibus planè hominibus imperet facultas illa, quæ, ſicut à Dialecticis inuentionem, diſpoſitionem à philoſophis, à legum peritis memoriam, ab Hiſtrionibus actionem, à cæteris ſcientijs,& artibus materiam accipit: ita omnes, quæ ſunt in homine virtutes. cum imperio mouet, rationibus mentem, affectibus voluntatem, voce aures, geſtu totius corporis oculos, cæteros ſenſus propoſitione earum rerum, quibus illi delectantur.

Iam

Iam verò, si tum veritati maximè proximus Aristoteles fuit, cum in iudicando, affectu duci omnes pœne asseruit: Quænam est alia affectuum perturbandorum magistra, ac administra, nisi eadem eloquentia? eloquentia amoris incendium, fax odij, cupiditatis esca, fugæ dux, lætitiæ genitrix, mater tristitiæ, iracundiæ alimentum, timoris nutrix, excitatrix audaciæ, spei, ac eiusdem contrariæ pro temporum, & rerum varia opportunitate ardens corroboratrix. Quod tu mihi nunc imperium obijcias hoc eloquentiæ regno vlla in re maius? cuius antiquitati vetustissima dominationum illa Assiriorum à Nino primum fundata longè concedit; Persarum altera regionum amplitudine se multo minorem fatetur; Cuius gloriæ Macedonum virtus, immensitati Romana magnitudo spontè principem locum, & dignitatem relinquit. Atqui tanto imperio digna species. Pulcherrimum caput, cui gratiam cincinni, maiestatem oris decor; catenulæ aureæ profluentes ex ore vim quandam dicendi incredibilem; viridem ætatem facies imberbis, vestis, & pallium Gemma splendenti connexum, omni florum genere decorum florentissimum animum, læua exporrecta verborum liberalitatem; pacis ineundæ methodum Caduceus dextra prælatus; olla feruens, & aurea prope pedes calcaria, & fræni ardorem, & ad concitationem animorum vehementissimos adesse stimulos probant. Neq; vero indignus virorum comitatus. Theoricæ quidem Principes antecedunt magistri, Aristoteles hinc, illinc Quintilianus. subsequuntur, qui Græcæ, Italicæq; linguæ disertissimi, ijdemq; sacri oratores fuere, Chrysostomus ab aureo eloquentiæ flumine nomē mutuatus, & Panigarola, non minori forte

titulo

titulo eandem ob cauſam illuſtrandus. Qui profanæ facundiæ clariſsimi fontes olim audiere, Athenis alter, alter Romæ agmen claudunt.

Vt enim ſingula breuiter complectamur, pulchram, gratam oculis, acceptam animis formam in oratore omnes deſiderant. Gratior enim, ſuauiorq; virtus eſſe illa conſueuit, quæ à corpis eximia pulchritudine prouenit. Cincinni enim non ſic allubeſcunt oculis, quemadmodum nouæ, & præclaræ cogitationes animis. Sed neq; pulchritudo oris tanta, quanta eſſe ſolet orationis. Porro ex catenis aureis elegantiſsimam diſpoſitionem, an vim potius mirificam, & ſingularem intelligam? ſiquidem nullius artificio vlla adhuc catena elaborata, perfectaq; eſt, cuius annuli tam decorè iuncti, connexique eſſent, quemadmodum non modo partes præcipuæ, ſed verba ſingula in oratione ſuis numeris copulantur. Iouis catena, qua res omnes ſublunares coniunctas inuicem Homerus fabulatur, commentitia eſt, vt illa etiam Herculis Gallici, qua vulgi aures deuinctas poſt ſe allicere, & quo vellet trahere, falſo creditus eſt. Aſt eloquentiæ catenas cum optimè diſpoſitas, tum maximè validas, eiuſdem ordo, & Chymeræ victoria teſtatur.

Vtinam Flora meis laboris pedem impreſsiſſet. Roſas loquerer, aut etiam gemmas, potius etiam ſtellas, quibus oratio mea cum eloquentiæ pallio, ac veſte florentiſsima decertaret. Ego enim ſic exiſtimo agros illos, qui Regijs manibus conſiti antiquitus ad pompam, & magnificentiam narrantur, non eſſe cum eloquentia vllo genere decoris comparandos. non enim tot florum tam variæ, ac inter ſe tam diuerſæ familiæ, quot

ſpecies

ſpecies ſunt, generaq; verborum. Florum alij ſimplices, plures ſimul mixti, nonnulli ex alienis regionibus translati, & peregrini, multi etiam in eo nati ſolo, in quo vigent, non pauci, tot coloribus, tot lineamentis diſtincti, vt in ijs efformandis ſecum luſiſſe naturam exiſtimes. Quid enim verborum origine, patria, magnitudine, ſono, pulchritudine, translatione, collocatione admirabilius? illa quidem antiqua, hæc noua; illa in Latio nata, hæc vero; latinitate donata, grandiora illa, & magnificentiora, nitidiora hæc, & multo pulchriora; hæc propria, illa translata, hæc deniq; naturaliter vincta, illa ingenioſiſsimis figurarum ordinibus diſpoſita, & valdè illuſtrata. Aurora ipſa, medius fidius, quamquam amictu roſeo, & omni florum genere vermiculato, induta ſe ſe mortalibus formoſiſsimã oſtentet, floridum orationis genus ad certamen non prouocet; ſin in hanc pulchritudinis arenam cum illo deſcendat, non tam victrix, quam victa diſcedat.

An enim ex ore, ex manibus, toto huius ex corpore non oriuntur æternum virentes violæ, cum omnium roſarum, & liliorum admixta nobiliſsima ſobole?

Cui enim vſui manus lata, exporrecta, niſi, vt apertiſsima, promptiſsimaq; eſſe intelligatur ad verborum lectiſsimorum, quaſi florum venuſtam ſationem, an ſparſionem? ne vero id præter decorum efficiat, monet prudentiæ illuſtris gemma, quæ pallium nectendo pectoris verticem nõ mediocriter illuſtrat. eſt enim eadẽ natura floribus, quæ ſyderibus; mediocribus interuallis diſsita, elegantiſsimas animantium figuras intuentibus exhibent, & oculos incredibiliter delectant; cohærentia, & in aceruum pœnè deducta muniunt viam

candidiſsimis

candidiſſimis veluti capillis ſtratam; ipſa vero, ne cernuntur quidem. Habendus itaq; florum delectus oratori, ne nimium illuſtrando cælum orationis inumbret.

Sed me iam dudum ad ſe reuocat Caduceus non tam pacis, quam perſuaſionis oratoriæ argumentum nobile. fabulam narro, vos ex huius notitia perpendite, ad rem vtrum ſapienter collocem.

Mercurius Deorum eſt habitus interpres, ac nuntius. Huic pro ſtemmate legationis, qua fungi credebatur, virga tributa eſt aurea, & fatalis, quo animas repente in inferos retrudere, atq; iterum ex inferis poſſet reuocare. Vidit is duos angues inter ſe crudeliter rixantes, dum pede celeri mandatum Iouis deferret. ſubſtitit, vt fit, paulisper, vtriusq; anguis in dimicando ardorem, & pertinaciam admiratus, virgam expedit, ac mediam ponit. Abiecta è veſtigio ira (rem admirandam) illi in gratiam redeunt, mutuisq; ſe nexibus circum virgã concordes amplectuntur. ſuſtulit orator cæleſtis prodigium, & alarum remigio, quas non ſolum pedibus, ſed galero annexas habebat, iter in Cælum ſollicitat, ac tanti nouitate ſpectaculi Deos ipſos in admirationem traduxit. Hin illa manauit Græcorum cõſuetudo, qui pacem ab hoſtibus rogaturi Caduceum manibus præferebant.

Quid opus eſt fabulis? veritas loquatur ipſa. non dico homines è draconis dentibus, quos Cadmus ſeuit, progenitos: non è Deucalionis, & Phyrræ iactatis retro lapidibus eoſdem procreatos aſſeuero. Rixæ, ſeditiones, bella, diſcordiæ, quibus hominum genus perpetuum vrgetur, certiſſima documenta dant, quemadmodum fraudulentis illius antiquiſſimi ſerpentis morſibus

fuerimus appetiti, veneno infecti, & in omne discordiarum genus præcipites acti. nisi aurea, & fatalis eloquentiæ virga, quæ sua vi admirabili reis mortem, innocentibus vitam confert, virtuti laudem, vitio dedecus reddit, res vtiles suadet, dissuadet pernitiosas, hominum generi serpentum more inter se contendentium è cælo demissa fuisset, quæ media poneretur, quis controuersiarum finis vnquam foret? nam eadem virga duos inter angues posita naturam oratoriæ argumentationis demonstrat. Quæ duæ propositionis extremæ partes sunt, quarum connexio quæritur; hæ certè, cũ dubium sit, amicæne sint, ac inter se disiunctæ, quasi angues inter se rixantes videntur. Quæratur ergo, & media ponatur ratio aliqua, tum illico in eadem tertia tamquam proiecta in virga se se inuicem amplexabuntur, suoq; complexu fidem in auditorũ mentibus generabunt.

Sed, vt hoc efficiat, ardeat orator primum necesse est. Quamobrem sapienter olla feruens apposita est. Ardere porro, & in dicendo excellere nunquam poterit, nisi, quæ ex omnibus eloquentiæ præmijs, amplissimum est, gloria, eiusdem pectori acutissima calcaria incunctanter admoueat. Atqui catenullarum ex ore profluentium illustris numerus monet iterum, vt tres dicendi colores, ac characteres, humilem, mediocrem, sublimem ne pœnitus relinquerem. sunt enim tria veluti licia, quibus non tam corpora, quam animos tribus modis deuincimus. Verum Poesis interstrepit, & vel nolentem stylum in sui laudem trahit. Sequor, nam me quam pedestris, tam equestris orationis suauitas delectat.

POESIS.

POESIS.

A Te viror omnis,& ardor. terreſtris cæleſtem; Arbor lucis fontem,laurus alloquitur Solem, Poeſis Apollinem. Etenim laurus,non doctæ modò,ſed etiam Imperatoriæ frontis præcellens decus, cum beneficio Solis, cui amiciſſima eſt, virori fidem,& ardori perpetuam ſeruet,eidem Soli gratiſſima, ſua potius flagranti viriditate, quàm voce vlla hoc idem ſemper repetit; à te viror omnis, & ardor. Quòd enim, inquit, vireſcens ardeam, quòd ob hanc admirabilem viroris,& ardoris connexionem omnibus allubeſcam; quòd ornamentum Domorum,cuſtos liminum, Cæſarum Ianitrix, à foribus Pontificum, pacis nuntia, Romanorum faſcium decor, honos triumphi, capitum aduerſus vim fulminis munimen, Poetis accepta, ſacra eorundem Principi, Æſculapio eiuſdem filio ad medendum non inepta exiſtimer; hoc quantum, quantum eſt, id quemadmodũ à tua liberalitate accepi, ita in eandem referendum omne, vti ſentio, ſic refero. A te viror omnis,& ardor.

An vllam fuiſſe aliam exiſtimatis cauſſam, quæ homines ſapientiſſimos impulerit, vt Lauream, qua huius inuictæ Virginis caput decorarunt, Sole ipſo tanquam ſplendidiſſima omnium gemma illuſtrarint, niſi,vt,quæ Poeſi cum Apolline ineſt, maximam neceſſitudinem de-

clararent? eſt enim Poeſis lauro ſimillima, quemadmodum mens, & vis poetica ſolaris, & Apollinea. Laurus multum viret; Poeſis æternum viget. non abeſt ab illa ardor; adeſt huic autem furor. illa exornat domos, hæc animos. excubat illa ante Regum limina, vigilat hæc ante Muſarum domicilia. lauro nuntiantur victoriæ, poeſi euulgantur. ouationes ſine lauro ſteriles, ſine poeſi arentes. ſi ruat æther in fulmina, non timet frons lauro præcincta; quid ſæuæ licere poteſt fortunæ in in eam virtutem, quæ à Poeſi commendata ſit æternitati? verum eſt enim, quod optimè de lyrica meritus cecinit Vates.

Dignum laude virum Muſa vetat mori
Cælo Muſa beat.

contra enimuerò cælata virtus, nec verſibus illuſtrata, quantum ſepultæ inertiæ tandem diſtat?

Magna Poeticæ facultatis laus, incredibilis gloria, quæ illuſtrium virorum ab interitu vindicare poſſit virtutem, nec patiatur liuidis obliuionibus ſepeliri. qua in re non tàm laurus, quæ à Sole virorem, & ardorem mutuetur, quam ſol ipſe, qui rebus cunctis ſplendorem, ac vitam impertiatur, meritò videtur. Neq; enim poetæ cæleſti ſolùm furore afflantur, quemadmodum vult Plato; neq; tantum Deorum ſunt filij, vt Homerus arbitratur; neq; illis eſt ſolùm cum Cælo commercium, vt Ouidius putat; neq; tantum diuinæ mentis habent quædam imperfecta ſemina, vt opinatur Horatius; potius animata quædam ſunt domicilia Solis, & Apollinis vehicula, cuius agitatione caleſcunt, illuſtrantur aſpectu,

claritate ſibi, alijs, orbi ſplendeſcunt. Emicant nunc ingenijs mortalium, tamquam aſtra, fortiſſimi Duces, bellicoſiſſimiq; Imperatores: an emicarent, niſi Poeſis tamquam Sol ſuo ſplendore eoſdem accendiſſet? Quot enim domi vtiles, foris inuicti, ante Agamemnonem fuere, quos tamen ignotos, & illaudatos longa obliuionis nox vrget, vrgebitque ſemper, quòd ſacro vate ad ſuas ipſorum laudes celebrandas caruerint? Abierunt Hercules, Iaſon, Achilles, Æneas, Alexander, plurimiq; Heroës alij inter ſplendidiora bellicæ virtutis ſydera; non abijſſent, niſi poëtica facultas tanquam Solis currus in Cælum illorum laudes canendo ſuſtuliſſet.

Frontem itaque ſibi Poeſis decoret Laurea, decoret Solari gemma, cum eadem ſit ipſa, quæ virendo ardet, ardendo viret, neq; ſolum; verum alienæ virtutis orbem ſuis radijs ita complet, vt ſenectæ, & mortis neſcia, quemadmodum ipſa, in dies ſemper adoleſcat. Nam adoleſcentem videtis. Adſpectus, crinis, os, veſtis, cæteraq; oblectationis inſtrumenta ſunt animi planè adoleſcentis ſigna. Non enim muſæ ſenem amant, neque barbatis vatibus Apollo imberbis delectatur. Ætas ſenilis huic impar exercitationi, quæ ardentiores ſpiritus deſiderat, quæ ingenium feruens, ſagax, acutum, ebulliens, plenum acrimoniæ, pœne ~~furens~~ requirit.

Niſi quiſpiam aliter contendat iuuenili habitu ideo pingi, tum quòd illos, qui ſe eius ſtudio dedunt, hilaritati tradendo impediat, quominùs citò ſeneſcant, tum quod præclarè, & fortiter geſta ſummorum virorum poſteritati tranſmittēdo noua recordatione donet quaſi æterna iuuentute.

Mihi certè quemadmodum Sol diuinam Poeſis originem:

ginem:

ginem, ſimilitudinem Laurus, iuuenilis facies eiuſdem immortalitatem exprimit; ita in ipſo inſtrumentorum multiplici diſcrimine materiam; in ornatu veſtimentorum,& capitis pulchritudinem eiuſdem,& formam: in Cycno poeſis finem intelligo. Etenim, ſi qui artis præcepta conſcripſerunt, præ cæteris illud voluere, vt decorum in oratione ſeruaretur; decorum autem in eo poſitum eſt, vt rerum, perſonarum, locorum, temporum naturæ,& conditioni oratio reſponderet: cum Poeſi non vnum perſonarum,& rerum genus, ſed varium, & multiplex, neq; vno, aut altero tempore,& loco,ſed in omnibus temporibus,& locis dicendum, canendumue ſit: an in ijs celebrandis vllam decori rationem ſeruaret, ſi vnico gauderet inſtrumento? canendum ſæpè ad oblectationem vulgi in triuijs; ad pecorum ſolamen in ſyluis; ad paſtorum amores ſub arboribus; habeat igitur Poeſis tibiam, habeat fiſtulam, habeat ſtridentem ſtipulam, vt incompoſitis ſaltibus incompoſitum carmen, & ſonus, incompoſita reſpondeant æqua proportione cætera. Sunt etiam nobilium animi ſono, & carmine recreandi; proponendi itaq; ludi, certamina, olympiorum victoriæ, amores, curæ, riſus, ac ioci,qui ex vini libertate naſcuntur. adijciatur ergo Poeſi Lyra; cui à muſis conceſſum legimus,vt res eiuſmodi ſumma cum audientium voluptate referret. imparibus modis tonanda ſæpiùs bella, & verſuum Heroica Maieſtate Imperatoriæ laudes ad cælum extollendæ. Dextera itque tubam præferat, quæ Marti ſacra, dum bellicum horribili ſonitu canit, ob æs canorum procul auditur, & equos, ac milites in pugnam vehementius accendit.

Quid reliqua memorem? nunc, cum Clio reddenda

transſactis tempora: aut cum Melpomene tragico boatu mæſta perſonanda; aut læta ſermone comico exponenda cum Thalia; aut cum Euterpe dulciloquis flatibus calamos vrgendos: aut mouendos, imperandos, augendos affectus cythara cum Therpſicore; aut cum Erato gerendum Plectrum, pede, vultu, carmine ſaltitandas; aut cum Vrania cæli motus, & conuerſiones perſcrutandas, aut deniq; cum Polymnia voce, ac geſtu ſignanda, explicandaque omnia?

Quamobrem congerantur, & ad manum poeticæ facultatis ſint omnia earundem Muſarum inſtrumenta. Decet enim, vt ars illa, quæ omnium eſt imitatrix tàm perfecta, vt ab imitatione nomen traxerit, omnium habeat inſtrumenta pœne rerum, vt earundem, quantum fieri poteſt, naturam imitando aſſequatur.

Eſt enim poeſis, quemadmodum pictura Naturæ ſtudioſiſſima æmulatrix, vſq; adeò, vt qui harum peritiſſimi artium habentur, virtutem illarum, ac laudem in hac perfecta imitatione repoſitam arbitrentur. certant itaq; ſorores ambæ, atq; hoc incenſæ ſtudio in arenam quodammodo, vt olim Zeuſis, & Parrhaſius celeberrimi pictores feciſſe memorantur, de imitationis palma ſollicitæ deſcendunt. Imitatur vtraq; naturam, & rerum, & artium communem parentem, coloribns pictura, ſententijs ars poetica: lineamentis illa, hæc argumentis: illa figuris, hæc dicendi formis; vmbris illa, hæc verbis: illa victricem ſe putat, quòd oculis res ſubijciat, ac eoſdem ſæpius fallat, hæc ſe ſe oſtentat, quòd animis res exprimat, ac illos in fraudem ſæpiſſimè impellat. Pictura corporum effictrix tantum: poeſis non modo corporum, ſed imitatrix etiam animorum. audax pictura;

audacior tamen poetica. quoties illa equinam ceruicem humano iunxit capiti? quoties mulier ore pulcherrima, vt in piſcem turpiter deſineret, effecit? quoties aprum Mari, delphinum ſyluis appinxit? quod enim vero portentum, quæ chymera, quod monſtrum eſt tam ex diuerſis,& inter ſe pugnantibus naturis, quod ſua cogitatione libera Poeſis non conflarit, compactum in cætus hominum non inuexerit, inlatum plauſibile non reddiderit? ſed meum non eſt litem hanc inter ſorores componere. Illud quidem non abs re mea exiſtimo, ab illa, quæ ambas inter reperitur, ſimilitudine probare, poeſim eſſe picturam loquentem, picturam verò tacitam poeſim. Vt enim in pictura multa ſunt quæ ſi eminus contempleris, capiunt magis, & placent; quædam alia, ſi cominus, & longius; ita procul dubio, plura ſunt in poeſi, quæ condi volunt, alia, quæ bono lumine conſtituta magis delectant.

Iam ſi, vt olim Æneas, & ſocius beneficio Veneris nube circumſepti, inuectique Carthaginem Iliacas pugnas in Didonis aula elegantiſſimè diſpoſitas otioſè contemplati ſunt: ita aureo ſublatos curru in ſuum nos Domicilium Apollo transferret, in quo imagines ſummorum Poetarum artificio elaboratas,& induſtria perfectas ſeruat, temperare ſibi, ac frænos capere admiratio non poſſet, quin exclamaret.

Quis locus in terris vatum non plenus honoris?

en Orpheus ſacer meritò, ac Deorum interpres habitus; ſunt hic etiam tuæ poeſi vires: ad plectri ſonum leniuntur tigres, quercus loco mouentur, frænant aquæ

curſus,

curſus, lapides animantur, homines vago ſcelere prohibentur. videtis etiam, vt Amphion nullo alio, quam teſtudinis labore Thebanam arcem moliatur. Muſæus hic, & Linus naturæ diligentiſſimi venatores, quos Lucretius inſequitur. Parte alia Theſpis tragicum, & comicum genus plauſtro Athenas inuehit, excipiunt Sophocles, Euripides, alijq; Drammatici plures. Interea Homerus duo nobis ob oculos ponit nitidiſſima ſpecula, militaris alterum, alterum vitæ ciuilis, Iliadem, & Odyſſeam. Subſequitur eidem Homero proximus, & pœnè par, dicam etiam maior Virgilius. Quas hic nobis ſyluas? quos fructus ruris? quod armorum decus, & laudem? Pindarus inter hos, ac Horatius, auditis, quam ſuauiter lyra canant? Lucanum etiam his permixtum intuemini bellorum ciuilium æs canorum; cæteros quàm Græcos, tam Latinos tacita cogitatione vos ipſi percurrite. Nam Dantes, & Taſſus Itali Vates antiquiſſimis Poetis, nobiliſſimisq; operum præſtantia audent concurrere.

At dum Imagines huiuſmodi ſtupetis, & in ipſo hæretis obtutu poeticam ipſam horum architectam operum conſiderate, quam florido orationis, tanquam veſtis genere exornata incedat. non tot amicitur herbis, ac floribus terra, cum veris auræ ſpirant, & Zephyris Fauonij decertant; neque tot, opinor, gemmis diteſcit Oceanus, cum humidam plebem inuiſit; neq; Sole obuerſo colores tam multiplices, & pulchros Iris concipit; neq; tanta eſt flammarum varietas, & pulchritudo: Cælum ipſum à ſapientiſſimo artifice ingenioſiſſimè cælatum, non tot ornamentis ſplendeſcit; quemadmodum poetica facultas verborum granditate, lenitate, ſuaui-

tate, compoſitione, iunctura, peregrinitate, translatione; figurarum vero, ac ſententiarum multitudine, magnitudine, varietate, pulchritudine delectatur.

Neq; vero id imprudenter, aut indecore. cum enim quemadmodum Oratori fides; Hiſtoriarum conditori veritas; ſcientia Philoſopho; ita Poetæ aut ſola delectatio, aut ſi vtilitas, non niſi ſumma cum delectatione coniuncta propoſita ſit: vitio non tam artis, quam Auditoris effectum eſt, vt ipſa nunquam ſuæ mentis compos fieret, ſi flores, aut aliquod lenocinij genus in canendo reſpueret.

Sed neq; terra decoratur floribus, neq; Cycni ſuauius modulantur, niſi Fauonius longiori afflatu illius ſpiramenta laxet, horum verò corpora fouendo ad cantum prouocet. quid? decora poetarum ingenia florere, aut excellenter canere vlla ratione poſſe exiſtimatis, niſi alicuius Mæcenatis aura liberalior adſpiret? Te ſine nil altum mens inchoat, Virgilius ad Mæcenatem, quem decus ſuum, & ſuæ famæ partem maximam veriſſimè appellat, à quo ſibi patenti pelago vela dari exorat.

A te principium, tibi deſinet: Nam ab Ioue
principium Muſæ; ab Sole viror omnis,
& ardor: à Mæcenate genij omnis,
& vena ingenij.

ASTRO-

. ASTRORVM SPECVLATRIX .

. SERVATRIX CÆLORVM .

. MOTVVM SOLIS, AC LVNAE CONTEMPLATRIX; .

. DIERVM, MENSIVM, ANNORVM DISTRIBVTRIX; .

. QVANTVM MORTALIBVS ASTROLOGIA OBEST .

. TANTVM MORTALIBVS ASTRONOMIA PRODEST .

. NAM QVANTVM ASTROLOGIA MENTITVR .

. TANTVM ASTRONOMIA VERE METITVR .

ASTRONOMIA

ASTRONOMIA.

NEC adhuc Pallas me, vt olim Bellorophontem Pegaſo, qui equus fuiſſe alatus ſcribitur, donauit; neque ingenio Dædali humeris pennas aptaui, vt per iter hominibus inſuetum ad contemplationem ſublimium, humo relicta, me tàm repentè alarum remigio ſuſtollam. cælorum, ac ſyderum conuerſiones, & motus ſpectãdos, obſeruandosq; illis relinquo, qui, ſicut cum Icaro, & Prometheo cælum audaces petunt, ita in pelagus errorum decidendo, aut ſub dio in montium, ſeu tectorum culminibus pernoctando, ſolicitudine nimia, quaſi voraci Aquila corroſi, temeritatis ſuæ non diſſimiles luunt pœnas. Ipſe rerum omnium vſque adeò ignarus, vt, quæ ante pedes, oculosue ſunt, vix agnoſcam, non demens prorſus audiam, ſi ea, quæ remotiſſima ſunt, perfectè intelligere poſſe me putem? quis tamen ardor Atlantem ſapientiſſimum Regem impulit, vt cælorum rationem inueſtigare, & imperterritus quodamodo caput mundo ſubdere primus ſit auſus? animis indita ſciendi generoſiſſima cupiditas, victrix omnium difficultatum, nouarumque rerum inueniendarum opifex ingenioſiſſima.

Quod ſi me, vt Maro non incaſſum optauit, dulces Muſæ ſuis alis impoſitum accipiant, vt pullos Aquilæ ſolent, ac per incognitas cæli vias deferant, monſtrent

 ſydera,

ſydera, Solis defectus, ac varios Lunæ laborantis errores doceant, vnde terræ naſcantur motus, quemadmodum maria intumeſcant, ac deinde in ſe ipſa rurſus reſidant; noctium, dierumq; viciſſitudo quam originem habeat, ſignificent; nouum forte Icarum Dædalo ingenioſiorem, & ſapientiorem, Phaetontem callidiorem Prometheo, hodierna die rectiùs volare, ac cæleſtem currum regere prudentiùs forte fortuna exiſtimabitis.

Duæ ſunt eorum, qui cælum ſpeculantur, nationes, quæ licet inter ſe diſcretæ, & longe admodum diuerſæ ſint, illas nihilominus miſcet, confunditque vulgi opinio inſana. nam Aſtronomia tantum abeſt, vt eadem ſit cum ea, quam plures communiter Aſtrologiam, coniecturalem alij, multi iudiciariam appellant, vt veriſſimum illud reperiatur, quod apud Gellium Phauorinus Philoſophus tanquam aliquid incredibile dicere putabatur, quantũ mentiuntur Aſtronomi, tãtum Aſtrologos mentiri.

Aſtronomia enim metiendorum ſyderum lex, & norma: Aſtrologia vero errantium iudiciorum cæca prolatrix, & arbitra. ſpeculatrix illa, hæc ſermocinatrix; illa, quòd certiſſimis rebus, & fundamentis nititur, quæ à natura ſunt poſita, vix vmquam fallitur: hæc, quòd cerebrum hominis cælo magis erraticum ſequatur, aut errat ſemper, aut ſicut, qui talis ludunt, ſignum Veneris aliquando ſortiuntur, ita caſu veritatis ſcopum attingit.

Nobis itaque, qui diuini eſſe cupimus, non haberi, quantò magis eſt cordi Aſtronomia, tantò minus de iudiciaria iudicium habemus.

Qnid enim cæli, & aſtrorum cognitione aut ad honeſtatem illuſtrius, aut ad voluptatem elegantius, aut

ad

ad vtilitatem vberius? quod si præclarum, honestumq; arbitramur cum ijs, qui terrarum situs pingunt, in earumdem notitiam animum intendere: nec a virtute discedere illos putamus, qui suæ cogitationis velut naui maris lustrant immensas plagas; ijdem nos sic opinamur eos, qui eas, quæ in aere fiunt, mutationes contemplantur, nobilissimæ exercitationi addictos esse: dubitare possumus, quin, quò cæli sydera magis exuperant pulchritudine, ac forma terræ flores, fruges multitudine, varietate maris gemmas, pisces cursus celeritate, motu aeris volucres; eò nobilior, ac prestantior non sit cælorum, licèt imperfecta cognitio, quàm sublunarium perfectissima notitia elementorum? suauitatem porrò, quæ ex huius speculationis fonte profluit, dimanatque in animos eorum, qui ijdem operam dicarunt suam, quæ facundia, nisi cælestis satis vmquam exprimat? videlicet sub Ioue frigido pernoctarēt Astronomi, vri se à frigore paterentur, vigilias somno præponerent, nisi spectandorum syderum incredibilis quædam voluptas illos alliceret. nam stellas potius enumerem, quam vtilitates, quæ ex hac exercitatione in hominum genus vberrimè proficiscuntur. vtilis enim culturæ agrorum est Astronomia, quæ opportuna tempora præscribit, quibus seri frumenta, arbores inseri, curari pascua, flores, & hortos instrui, messes colligi, annonam omnem parari decet. vtilis nauticæ arti, cum procellas, tempestatesque imminentes præsentiat, prædicatque, vt hæ non minus possint euitari, quàm venti, & auræ obsecundantes captari. vtilis musicæ, quæ ex astrorum ordinatissimis motibus suos concentus orditur. vtilis Imperatoriæ arti, & militari scientiæ, quibus

bus non modo temporum eſt conditio pernoſcenda, ſed cæleſtium prodigiorum tenenda ratio, ne, ſicut Nicias Athenienſium Dux, dum Solis verentur defectum, deficiant ipſi ſuo oneri, dum Lunæ timent laboranti, laborent ipſi non tàm obſcuritate, quàm ignoratione. vtilis tandem, & omninò Reipublicæ neceſſaria, ſi Platonem in conſilio adhibemus, vt dierum, ſacrificiorum, rerum omnium ſuis temporibus agendarum certa methodus conſtituatnr.

Atque ob hanc ipſam voluit cauſam, vt oculos in cælum erigeret, qui naturam huius Icone exprimendam curauit, vt illuc obtutum dirigeret, vbi munus ſuum clariſſimum, idemque ſuauitatis, ac vtilitatis pleniſſimum exerceret. ſunt enim oculi indices animi, & quæ amamus, ilorum adſpectu maximè delectamur. maximè verò naturæ debemus, quæ nobis dedit oculos tam celeres, acutos, perſpicaces, vt è veſtigio cælorum ſublimitatem aſſequantur, immenſitatem luſtrent, res omnes notatu dignas obſeruent, & in terras aſportēt. quas, poſtquam diuturna periclitatione comprobarunt, euulgant, vt de cæleſtibus proinde homines ea certitudine diſſerant, ac ſi de humanis, & terreſtribus agerent. ſed non omnium eſt cælum adire: verum excellentiorum tantummodo ingeniorum, quibus pennæ alijs negatæ ſingulari priuilegio ſunt conceſſæ. quamobrem meritò alæ non ſolum pedibus, ſed humeris, ſed capiti etiam ſapienter affixæ. ſic pedes, ſic humeros, ſic ipſum caput alis inſtructum habeat, neceſſe eſt, qui vult cæleſtia diligenter ſpeculari. pedes quidem, vt in omnia pœne conuolet loca, ex quibus varios cæli aſpectus contempletur: humeros autem, vt laborioſiſſimam hanc ſpecu-

landi

landi rationem ea facilitate sustineat, qua aues volant: caput verò, vt suæ speculationis volatu veritatem certissimè pertingat. nam perpendiculum,& quod ab astrorum mensura instrumentum iam apud omnes Astrolabium nominatur; quis est, qui non intelligat ea esse, quibus in syderum contemplatione oculos dirigit Astronomia? si quis vero secum tacitus perpendat, qua demum arte effectum sit, vt in tabula sphęrica cælestium sphęrarum numerus, ordo, motus, conuersio, adspectus, oppositio, domus, signa, cæteraque omnia tamquam in compendium mitterentur; profectò non vereor, quin humani solertiam ingenij admiratus cum Ioue apud Claudianum non exclamet.

Epigramma Claudiani.

Iuppiter in paruo cum cerneret æthera vitro,
Risit, & ad superos talia dicta dedit.
Huccine mortalis progressa potentia curæ?
En meus in fragili luditur orbe labor.
Iura poli, rerumque fidem, legesque Deorum
Ecce Syracusius transtulit arte senex.
Quid dantem pœnas tonitru Salmonea mirer?
Æmula naturæ parua reperta manus.

Quid enim admirabilius cogitari potest, quam optimi,& maximi Numinis opus maximum,& pulcherrimum hominis industria non solum in tabulis æneis describi, sed vitreis etiam, & christallinis sphęris includi, tanto cum ordine, ac dispositione, vt quæ omnia in cælis fieri

fieri procul intuemur, ea ſingula in ijſdem adamuſſim exprimi prope videamus.

Nam præter Archimedis ſphęram, quam maiori, & multò meliori ratione inter orbis miracula numerandam exiſtimo, quam omnia alia: Madriti, quod eſt Hiſpaniarum cor, & centrum, Rex earumdem, cui nouos orbes pietas detexit, ſphęram habere dicitur pretioſſiſſima, ſed materiam opus exuperat. nam vſq; adeo affabrè facta eſt, cum ſua magnitudine hominem introrſus admittat, tùm communem, qui à primo mobili fit, in occaſum ab ortu velociſſimum motum oſtendat, tùm contrarios ſingularum ſphęrarum proprios motus, & conuerſiones oculis ſubijciat. in ea enim conſpicitur apertè, vt terram Lunæ curſus proximè ambiat; quemadmodum Lucifer, & Mercurij ſtella curſum habeant Solis celeritati parem, ſed vim quamdam contrariam; vt alios alij vincant, viciſſimque ab alijs vincantur. obliquus ſignorum ordo, per quem Sol decurrens pro animantium diſcrimine, quibus eadem cæli faſcia decoratur, in terras regerat ſuos influxus, atque pro deſcenſus, ſtatus, aſcenſus varia ratione breuiores nunc dies, nunc longiores, modo ſolſtitia mortalibus elargiatur. cerneres denique rotas illas, non aureas, aut adamantinas, ſed multò ſolidiores, & illuſtriores rapi tanta celeritate, vt ipſam pœnè ſuperent cogitationis pernicitatem, cum interim duo illi, quibus innituntur poli, fixi, & immobiles eodem in loco æternum perſiſtant.

Sed vt, vnde ſumus digreſſi, eo reuertamur, hæc veſtis, qua Aſtronomiam ornatam video, num cęlo, tanquam velo aliquo compacta eſt, quod cæli ſigna, & imma-

imagines refert? admirabile quidem illud poderis tegumentum ad ſacros vſus Pontificum Hebræorum, in quo deſcriptum omnem terrarum orbem ferunt ſacræ litteræ: ſed admirabilius multò indumentum hoc Aſtronomiæ, in quo cæli ornamenta omnia breui quaſi compendio in vnum collecta ſunt. quamobrem ſapientiſſimi poetæ ſuis fabulis prodiderunt eos, quos nunc in pauonis cauda oculos ſuſpicimus, Argo pecorum cuſtodi à Iunone tributos, cumq; is à Mercurio per dolum interfectus fuiſſet, in hanc volucrem translatos. quid? animantes ſanctæ, quæ Dei currum trahunt, qua oculorum multitudine narrantur effulſiſſe? oculatiſſima proinde, ac omnibus inſignibus decora, fas eſt, ſit facultas illa, quæ altiſſimum omnium, pulcherrimumque corporum ſpeculatur.

Atq; ijs me iamdudum vocibus è cælo reuocat Geographia. non te, inquit, natura talem procreauit, vt cælorum eſſes habitator, ſed graue pondus corporis animo adiecit, ac fore promiſit, vt terram ipſam, donec temporis curſus perficeretur, incoleres, ac tuo labore, & induſtria eamdem colendo, quæ ad vitam neceſſaria ſunt, vberrimè parares. ſi te nulla mearum diuitiarum, ac frugum cupiditas accendit, nec ſuper eius laude curam vllam moliris, quæ, cum genuit, mater extit; cum fouet, nutrix; cum ſuſtinet, conſeruatrix eſt; cum recipiet iterum, mater iterum fiet, ſuam te recipiēs in aluum, vt aliquando immortalem reddat. cæleſtibus ne animis vir mortalis inuides beatas arces, & ſedes? quid agis? aut qua ſpe fructus in cæleſti regione contemplanda diutiùs immoraris? nec me Reipublicæ viuentis ærariū, & Solis menſam apparatiſſimam reſpicis? deſcende cęlo,

O quàm

quàm primum terras pete.

Incunctanter optimæ parenti obtemperarem, delaberer more fluminis, ni me ſcypho planè admirabili Neſtor prudentiæ, ac eloquentiæ ſacerdos reuocaret. ori tantum appono, & vix primoribus labris deguſto, dein ſatis matri confeſtim facio.

Qui ſcyphus hic eſt? meus, inquit Neſtor. argenteusne? argenteus. clauiculi ex auro? ita. anſæ quatuor, quibus innixæ totidem ſedent columbæ? recte. quot vmbilicos habet? duos? ſic opinor. vas vndequaq; perfectum, admirabile poculum quid tibi potius gratuler, haud ſcio. artificis ne ſapientiſſimi peritiam, an finis, ad quem inſtitutum es, præſtantiam? materiæ pretium, an formæ decorum, an vero emblematum cohortem elegantiſſimam? ſed enim arcana, quæ præclariſſima deliteſcunt, quis reſeret? vaticiner nihilominus. cælum argenteo ſcypho perſimile color arguit. aurei clauiculi aurea produnt ſydera, quibus vas illud cæleſte fixum, ſolidatumque eſt. an vos pleiades columbæ? an maior, & minor vrſa fundos exprimitis geminos? Arridens Neſtor rem acu tetigiſti, inquit. Bibe iam cæleſtem liquorem, quo hauſto planetæ omnes in ſalutem, & fœcunditatem terrarum, multòq; magis immortalium animorum ſaluberrimi conſpirant. accepi, bibi, deſendi.

GEO-

.CVI ORBIS EST PATRIA,.

.IN ORBE ES PEREGRINA?.

.PEREGRINOR DOMI.

.NE FORIS PEREGRINENTVR ALII.

.NAM NISI PEREGRINARER TERRAS METIENDO.

.PEREGRINARENTVR HOMINES IGNORANDO;.

:QVICVNQ; IGITVR SECVRE CVPIS ORBEM PERAGRARE:

.TVAE ME PEREGRINATIONIS SOCIAM ADHIBE.

GEOGRAPHIA

GEOGRAPHIA.

QVÆ veſtis iſta vſque adeò ſuccinta, vt vix lambat genua? quid tam expedita præfers brachia manicis ad cubitum re-uinctis? quid arundinem dextra, læua circinum habes, ſpatijs metiendis alteram, alterum verò circulis efformandis opportunum? quid quod alati ſunt pedes? humeros tegit amictus breuis coriaceus, qualis ſolet peregrinos? nam oculis in globum terræ conuerſis ità ex animo incedis, vt peregrinari videaris. Peregrina eſſe potes Geographia, ſi terra omnis patria tua eſt?

Atqui hoc eſt veriſſimum, Domina terrarum. nam homines terrarum habitatores ſua in regione, quæ terra eſt, peregrinantes, errantesq;, tanquam hoſpites, tua induſtria, ac cognitio, quaſi in patriam deduxit, vt poſſent te Magiſtra, ac duce res totius Orbis, tanquam vnius Vrbis plane cognoſcere. Tu Orbem omnẽ duos in globos ſecuiſti, cæleſtem reliquiſti Aſtronomis; tibi verò terreſtrem luſtrandum, deſcribendumq; vindicaſti.

Tu primum terræ ſitum, conditionem, firmitatem, ſubiectionem ad cælum, naturam deniq; omnem explicuiſti, tu Zonas totidem, quæ cæleſtibus reſponderent, in terris demonſtraſti; tu, vt Aſtronomi Cælum in quatuor cardines, Ortum, Occaſum, Meridiem, Aquilonem partiuntur, ità omnem terræ ambitum in Euro-

pam, Aphricam, Aſiam, Americam ſapientiſſimè diſtribuiſti: tu regionum,& prouinciarum deſcriptiones: tu Regum,& populorum nomina: tu locorum omnium figuram,& interualla: tu montium altitudinem: tu latitudinem vallium: tu fluminum ortus, ac progreſſus: tu magnitudinem lacuum: tu Maris,& Oceani immenſitatem, innumeraq; eius brachia, quibus omnes terras varijs ſub nominibus alluit. Tu Imperia, Prouincias, Regna, Vrbes, Oppida, Portus, Inſulas, oras, littoraq;. Tu venas metallicas, aquarum,& terræ miracula, mores Vrbium,& gentium leges: Tu deniq; omnia vel cognitu digniſſima, vel ad vitæ inſtitutionem appoſita, vel ad oblectandos animos præclara luculenter apperuiſti. Tu, inquam, dum globos efformaſti, dum effinxiſti tabulas, dum libros ſatis vberes,& amplos ea de re conſcripſiſti, plurimum attuliſti luminis rebus,& locis omnibus, ità, vt clareſcant obſcura, incognita noſcantur, adeantur imperuia, quæ abſunt longiſſimè, nobis propè ante oculos adeſſe videantur.

Philippum Macedonem, non illum magni Alexandri, ſed ætate, ac animo longè inferiorem, Demetrij, ac Perſei parentem narrant, qui res eius geſtas literis proſequuntur, cupiditate videndi totius Illyrici, & Italiæ, Hemum ſubijſſe montem, ex quo audierat Europam ferè omnem facilè ſubiectam conſpici; compos, an voti expers redierit, fama ſubdubitat. Neq; tamen eſt quiſquam, qui illud audeat inficiari, Geographiæ inuenta duo illa ſingularia prorſus eſſe, atq; diutina: Geographicarum tabularum,& terreſtium globorum, quorum inſpectione, non Illyricum modo, non ſolum Italiam, non Europam tantum, ſed aquarum, terrarumque immenſam

menſam molem clarè, diſtinctè, facillimè contempleris. quod ſi ætatem omnem in perpetua peregrinatione, vt partem aliquam inuiſerent, Philoſophi nobiliſſimi conſumpſerunt, Xenocrates, Crantor, Arceſilas, Lacides, Ariſtoteles, Theophraſtus, Zeno, Cleantes, Chryſippus, Antipater, Carneades, Panætius, Clitomachus, Philo, Antiochus, Poſſidonius, innumerabilesq; alij, qui ſemel egreſſi, nunquam domum reuertere: quod huius facultatis in hominum genus beneficium eſt, vt domi ſuæ ſtans, aut etiam ſedens, vnuſquisq; orbem vniuerſum diſpiciat, neque ſolum, ſed æmulator beatiſſimarum mentium, quæ cæleſtes ſpheras mouent, pro arbitrio eundem circumuoluat, ſiſtatq; vbi, & quotieſcunq; voluerit? Quid de ipſis tabulis dicam? in quibus imaginē Orbis in compendium miſſam tam perfectè videas, vt ſuis ſtent locis vrbes, montes attollantur, deprimantur valles, aquarum aliæ tacitæ, aliæ non ſine graui murmure dilabantur. Humus ipſa vario emblemate diſtincta herbeſcit, atq; hoc in loco eſt ferax, in alio aret ſterilis, & omnino infœcunda; Nam mare terris immixtum hic ventis agitatum intumeſcit, illic ſub placidioris ſyderis adſpectu magna tranquillitate perfruitur.

Quod ſi neq;, quæ ex globo, neq;, quæ ex tabulis habetur, cognitioni quis acquieſcit, ſunt adhuc eruditiſſimi Auctores, Ptolomæus, Strabo, Pomponius Mela, Solinus, alijq; plures tum recentiorum, tum veterum, qui præclariſſimis voluminibus ſatis illius cupiditati facient. Quorum lectione tanquam è ſpecula mercatum hunc magnum, & rerum naturalium, & hominum ipſorū cū Pytaghora intuebitur, cum Democrito ipſas inſpiciet atomos, ac veluti cū aliquo cæleſtiū omnia cōtēplabitur.

Merito

Meritò igitur peregrina noſtris oculis videris Geographia. nam prӕterquam quod diuturnæ peregrinationis es filia, tua ſimul peregrinatione efficiſti, nè homines in Orbe ſemper eſſent hoſpites, ac peregrini. Peregrinaretur enim ſemper in mari nauta, niſi tu medijs in vndis locum, in quo tum eſt, quaſi digito monſtrares, & quò tendit, eò illum ſecurè dirigeres. Peregrinaretur Imperator in arte militari, niſi tuæ magiſterio diſciplinæ didiciſſet opportunitates locorum, in quibus latendum, expectandum, ſubſiſtendum, caſtrametandum, dimicandum eſt; peregrinaretur in omni negotiatione mercator, niſi tu dux viarum adfuiſſes, quæ loca oſtenderes commoda, per quæ importari, & exportari omnia non difficulter poſſent. Peregrinatæ fuiſſent à multis terrarum regionibus ſcientiæ, ac virtutes ipſæ, niſi à te edoctæ aduenarum, & peregrinorum aduentu ſimul inuectæ fuiſſent.

Quamobrem ſapientiſſimè Plato Geographiam tertio demum loco à ciuibus ſuæ Reipublicæ maturiùs perdiſci volebat, ne putaremus quemquam facilè poſſe, aut Oratorum, aut Poetarum, aut Philoſophorum ſcripta intelligere, niſi difficilium locorum explanatrix Geographia præceſſiſſet, quæ ſicut Mathematicam tanquam parentē veneratur; ita è medio recedit, vt illa tādem ad dicendum ingrediatur, & quoniam circinum, perpendiculum, aliaq; inſtrumenta dono ab illa accepit, idcircò eidem illa explicanda derelinquit.

MATHE-

QVANTARVM MATER DISCIPLINARVM,

QVANTITAS CVI OMNIS NOTA,

DISCRETA, CONTINVA,

QVÆ AB IPSA NOMEN INVENIT DISCIPLINA?

HVIVS PARENTIS FILIÆ.

MAGISTRÆ HVIVS DISCIPVLÆ SVNT.

MODERATRIX VOCVM.

EXCITATRIX MACHINARVM.

PRÆSES NVMERORVM.

OCVLORVM DVX CERTIOR.

MENSVRATRIX TERRARVM.

SPECVLATRIX CÆLORVM.

QVANTARVM MATER DISCIPLINARVM.

MATHEMATICA

MATHEMATICA.

CREDO neminem eſſe, qui hanc Iconem ſymbolicam intueatur, in qua Mathematica nobis diſciplina proponitur tanquam mulier laborioſiſſima, quin ſecum admiretur maximè, atq; huiuſcemodi incenſus admiratione horum rationem omnium non cupiat intelligere. Quid enim primum illa ſibi vult capillorum liberalis effuſio? Quid oculus, alter quidem in Cælum ſublatus, alter verò in terras depreſſus? Quid circinus, triangulus, cylindrus, inſtrumentorum theca, quæ omnia manibus præfert? curta, ſimplex, preſſa, numeris, breuibus circinis, figuris tamquam ornamentis illuſtrata veſtis, quid ſibi requirit? Quid illa crurum nuditas, atq; machinarum ſupellex, quæ ad ipſos iacet pedes, tam multiplex, & varia?

Quoniam Mathematica vna eſt ex illarum numero facultatum, quibus Manilij ſententia verſu expreſſa mirè congruit.

Ornari res ipſa negat, contenta doceri.

Docebo primum, quis harum omnium figurarum ſit ſenſus, ac mens, paucis modo attentos animos præbeatis: dein conabor illam etiam diſciplinam exornare, quæ cum omnibus in locis, ac temporibus ſummis viris

fuerit

fuerit maximo præſidio ; ijſdem etiam in omnibus rebus eximio,ac ſingulari prorſus fuit ornamento.

Magna huius,ſiuè artis,ſiuè ſcientiæ dignitas, quæ à doctrina, ſiuè diſciplina illuſtre nomen inuenit, nam quanta in docendo laus eſt , tanta in perdiſcendo nobilitas. Itaque nobilium ſemper, ac Principum huius fuit exercitatio virtutis. Quia verò longè , latèq; ſuo Imperio dominatur, nec terras modo, ſed Cælos ipſos ſui ingenij magnitudine dimetitur: Idcircò longior, ac ſinè lege coma relinquitur,quemadmodum eandem ob cauſam,vt ſolent Columbæ,cælum altero, altero autem oculorum terras intuetur.

Nam ingenioſiſſimæ,laborioſiſſimæq; arti quod aliud indumenti genus decorum videbatur, vt ad ſuas figuras efformandas expeditior vbiq; inueniretur? porrò figuræ ipſæ, ac numeri in ipſa veſte deſcripti finem oſtendunt, ad quem tot Inſtrumentorum genera inuenta,inſtitutaque ſunt. qua enim ratione inſanæ moles æquarentur , niſi adeſſet cylindrus? quî perficeretur vnquam circulus, niſi ſemper ad manum eſſet circinus? quo fierent modò cætera, niſi tot inſtrumentorum foret tam diues theca? iam verò aquæ ponderibus ſurſum libratæ, molendina circum ventis agitata, variæ, admirabilesq; machinæ abhac eadem arte inuentæ, & perfectæ nullum eſſe ingenij acumen declarant ad res trahendas, impellendas,attollendas,deprimendas,collidendas,ſummo artificio elaborandas,quod huic multarum artium, & diſciplinarum vberrimæ parenti non adſit.

Eſt enim Mathematicarum fœcundiſſima propago, à qua plures originem trahunt præſtantiſſimæ facultates, quàm pullulent ſurculi vllius ex arboris luxurioſiſſima radice.

radice. Cum enim Mathesis non substantiam ipsam, sed illius additamenta contempletur; quæ artes student quantitati continuæ, seu discretæ, terrenæ, seu cælesti, infinitæ, seu terminatæ: illæ omnes huius esse filiæ ipsa professione arguuntur.

Matris huius primogenita Geometria est, quæ, cum speculetur quantitatem continuam, & terminatam, non potest simul non speculari lineam, superficiem, corpus, & illius quidem longitudinem, latitudinem verò huius, extremi denique profunditatem demonstrare.

Proxima huic soror Arithmetica, cui abstracta numerorum cognitio cordi est.

Tertium sibi vindicat locum perspectiua, quæ non modò rectam videndi rationem, ac luminis naturam scrutatur omnem, sed etiam refractam, & quam perspectiui specularium appellant.

Excipit, quæ de machinis agit, de libra, de vecte, de troclea, de axe, in Peritrochio, de cuneo, de choclea egregia, nec ijs contenta simul adijcit magnitudinem virium, quibus pondera pro loci, ac temporis conditione moueri possint.

Subingreditur Musica, numero carmen addens sonorum, vt perficiat cōcentum animis, auribusq; gratissimū.

Concludit ætate quidem reliquarum postrema, dignitate verò nobilissima omnium Astronomia, speculatrix illorum corporum, quibus nihil cerni, aut fingi etiam illustrius potest. sed illud operæ pretium est, vt omnes intelligant hos ingenij partus geminos semper fuisse, neq; vnam tantum filiam, quæ specularetur in lucem editā, at simul adiectam sororem, quæ agendo perficeret, quod illa docuisset.

Quamobrem Geometriam duplicem eſſe, quod idem de alijs omnibus velim exiſtimari,alteram, quæ, cognoſcat ipſa: alteram verò, quæ re ipſa perficiat.

Itaq; nobis verendum non eſt, ſi de honeſtate loquimur, quin Mathematicæ diſciplinæ ſint animis ingenuis digniſſimæ, cum illas Principes, Reges, Imperatores maximi ſemper fecerint; ſi de ſuauitate,quin ſint iucundiſſimæ, cùm illud ſit veritati proximum, quod Plato aſſeuerauit, oculum animi, qui ab alijs ſtudijs obcoecatur, defoditurque, à mathematicis ſolis recreari, ac reuiuiſcere: ſi tandem de vtilitate,quin ad omnem prorſus philoſophiam ſcientias omnes,& artes ſummopere ſint neceſſariæ.

Nam differendi ratio ab his certitudinem trahit, ac euidentiam. Ethica virtutum æqualitatem, ac conſenſum perdiſcit. Politica docetur morum, ac actionum ordinatos motus, ac æquales. Quæ naturæ arcana venatur diligenter ſcientia,commenſurationem eorum,quę natura conſtant, proportionem, & ordinem ab his intelligit. Sacræ verò, ac cæleſtis Theologiæ adita eædem perficiunt,& ad illam facillima exercitatione perducunt.

Mathematica denique præter omnes alias facultates, prodigiorum inuentrix, auctrix ſpectaculorum, miraculorum effectrix. quod enim maius prodigium, quàm à Ciuitatis obſidione, numeroſiſſimam, inſtructiſſimamq; claſſem bellicis machinis ſuammouere? ſummouit Archimedes inter Mathematicos ingenioſiſſimus Auctor illam Marcelli Syracuſas obſidentis, quam parum abfuit,quin ingentibus lapidibus, quos impetu emittebat, totam in vndis ſubmergeret. Quod ſpectaculum exoptari magis nouum poteſt, quàm, vt quis vnico pede immenſam

hanc

hanc terræ molem, ſuo dimoueret loco? pollicitus eſt hoc etiam ſe daturum mortalibus idem Archimedes, modo ſibi concederetur tantum ſpatij, in quo pes eius intra terram ſecurè figeretur, dum terram moueret.

Quod illuſtrius artis miraculum cogitari, quam inimicas Naues æreis ſpeculis Soli expoſitis incendi, vt in aquis ipſis rei nouitatem ſtupentibus perirent non naufragio, ſed incendio? atqui hoc Procli opera Bizantij factum legimus, cum eam Vrbem Nauium ingenti multitudine Thracum Imperator vehementiùs vrgeret.

Iam quemadmodum oculos, animosq; omnium in ſe conuerteret, ſi præter expectationem, opinionemque hominum Columba arte perfecta, ſuis ponderibus librata per aerem volitaret? Archytæ Tarentini iuſſu ſæpius id fieri magna populorum admiratione viſum eſt.

Quid memorem caput ingenio elaboratum, donatumq; ſi minus diſſerendi, eloquendi ſaltem poteſtate? Quid organa hidraulica, quæ aquis mota concentum ſuauiſſimum modulabantur? Quid fontium aſcenſus, deſcenſusq; admirabiles? Quid erectas inſanas ſubſtructiones? Sed quoniam horum curam operum Architecturæ Mathematica reliquit, relinquamus, & nos ingenioſæ parentis Mathematicæ contemplationem, vt Architecturæ ingenioſioris filiæ laudem auſpicemur.

. MAGNORVM EXCITATRIX OPERVM .

. INGENTIVM OPIFEX MIRACVLORVM .

. ÆTERNITATIS CANDIDATA .

. DIVINITATIS ÆMVLA .

. VRBES MÆNIA .

. ARTES PROPVGNACVLA .

. MORTALES TECTA .

. REGES PALATIA .

. QVI NVLLI DEBET, DEVS IPSE TIBI DEBET TEMPLA .

ARCHITECTVRA

ARCHITECTVRA.

SI quantum ingenij vim in domibus ædificandis ad commodam mortalium habitationem Architectura oſtendit, tantum mihi artis natura fuiſſet elargita, in fabricanda oratione ad eiuſdem commendationem: auderem profecto illud mihi, alijsq; polliceri, quemadmodum illa ædificando munificentiſſimè de hominum genere ſemper merita eſt, ita me pares eidem gratias laudando relaturum. Etenim ſi rerum dicendarum tanquam materies foret conquirenda; hæc,quæ ad ſuorum operum elegantem ſtructuram, vel ipſos montes lacerauit, totius eſſet dux inquiſitionis. ſi res inuentæ in ordinem diſponendæ: hæc, quæ ad vſum accomodat ædificandi deſcriptionem, diſpoſitionis ad perſuadendum appoſitæ exemplar præberet. ſi verborum, & ſententiarum ornamentis illuſtrandæ: hæc eadem, quæ pulchritudinis, ac elegantiæ amiciſſima eſt, in ipſo vſu ornamentorum quis modus retinendus eſſet, doceret. Nam, dum ſolidiſſima ædificiorum iacit fundamenta, quam prima dicendi initia, quam principia narrationis ſolida eſſe debeant, ſuis exemplis magnificenter oſtendit. Porro ipſæ parietum arctiores commiſſuræ quotusquisq; eſt, qui non videat, quam affabrè confirmandi rationem omnem præſcribãt? quod ſi perorationis faſtigium laudationi imponendum

eſt:

est: hæc Architectura eadem, vt incipiendæ, sic perficiendæ orationis tacita foret, locuplesq; magistra.

Quamobrem si mihi pro dignitate maiestas, ac sanctimonia Architecturæ foret exponenda, templum; si celsitudo, turris; si defensio, propugnaculum; si habitatio, domicilium; si dignitas regia, palatium; si voluptas, theatrum; si magnificentia, columnæ, pyramides obelisci; si vtilitas, ciuitas amplissima, rebusque instructissima omnibus ante oculos vobis esset proponenda. Quamquam verbo abusus cũ. non enim opus est, vt hæc quispiam proponat, cum eadem in veste non adumbrata, sed expressa diligenter hæc omnia præseferat. Nam mensuræ, & instrumenta plurima, quibus vtitur illa crebro, vt perspicacem maxime, ita eandem supra cæteras artificiosam intuentibus declarant. quibus enim non vtitur in suorum operũ constructione, quæ vtitur amussi, regula, torno, circino, filo, perpendiculo, instrumento quoque ad dirigenda ligna idoneo? merito itaq; Thiaram, ac triplex diadema capiti suo imponat, quæ ius diuinæ cunctorum effectiuis, quæ sapientiæ, quæ diuinæ bonitatis emulatrix, vt illa amanter voluit, valide condidit, prudentissime disposuit hunc orbem, sic ipsa vrbes & domos decreto, cognitione, & imperio fabricatur.

Mentiuntur enim Architecturæ non ætatem modo, sed etiam genus, qui iuniorem asserunt, & ab hyrundinum imitatione originem illius trahunt, cum non alio parente gaudeat, quam Deo, qui principem nostri generis illam docuit, atque cum ipso orbe nata sit.

Quis enim primum Architectos docuit, vt eam partem, cui domus innititur, firmiorem vellent, nisi opifex ille diuinus, qui terram, quam magni huius domicilij fundamentum

damentum

damentum ſtatuit, fixam, immobilem, ſuis ponderibus libratam in imo collocauit? quid eoſdem impulit, vt præ omnibus partibus, ipſarum domorum laquearia potiſſimum auro, ebore, argento, gemmis, coloribus exornarent, niſi exemplar eiuſdem artificis, qui illud cæli lacunar tot præclariſſimis luminibus illuſtrauit? Nam quadrata, & circularis figura, quæ duæ ſunt omnium perfectiſſimæ, & fabricandis ædibus opportunæ, altera quidem in cæli rotunditate, altera quatuor in ipſius orbis partibus excellenter delineata eſt. parietes, qui orbem diuiderent, non excitauit opifex ſapientiſſimus, quod eundem, veluti vnam vrbem Deo, hominibus, & cæteris animantibus communem eſſe voluit. feneſtrarum, à quibus domicilia lumen acciperent, rationem, ac vſum præmonſtrauit idem, qui Lunam, ac Solem, illam vt noctu, hunc vero, vt diè ſplendeſceret in cælo accẽdit.

Quod ſi vetuſtiſſimæ, nationes lateritias caſas, & potius mapalia fabricatæ narrantur, quam illuſtria domicilia; hoc non tam in Architecturæ ignorationem, quam in illorum temporum modeſtiam, & conſuetudinem referri cupiam. præſertim cum ab orbis infantia primogenitus eorum omnium, qui nati ſunt vrbi à ſe ædificatæ à filio ſuo nomen Enochiam impoſuit. Quid hic duas illas antiquiſſimas columnas in memoriam reuocẽ, lateritiam alteram aduerſus vim ignis, alteram vero marmoream aduerſus aquarum impetum, & vaſtitatem? quid ſuperbiæ turrim, cuius pœna in magiſtros rediјt, qui dum nominis celebritatem admirabiliori opere affectarunt, ignominiam pro gloria retulerunt. Itaq; cum alterius orationem alter non intelligeret diſcedentibus illis in varias regiones, machina, quam cælo æquare deſtina-

ſtinauerant,& omne opus interruptum pependit. Hinc tot,& tam varia profluxere linguarum genera. Hinc illę poetarum fabulæ,quibus montes montibus impoſitos ad cęli expugnationem prodiderunt.quid vero attexam,aut ægiptias Pyramides,aut labyrinthos Thebanum,Creticum, Leuinium,Italicum,aut vrbes vetuſtiſſimæ originis ante diluuium excitatas?

Nobiliſſima proinde Architectura eſt, quæ cum Deo auctore ſit inuenta,eſt etiam antiquiſſima, neque ſolum, ſed abundat multitudine virorum illuſtrium. quid virorum? maximorum Principum, qui ab illa nominis immortalitatem quæſierunt. De tribus enim, quæ cum dicendi, tum intelligendi optimus magiſter Ariſtoteles ad nobilitatem alicuius hominis, familiæ artis,ſeu vrbis hoc eſt extremum.

Omnium enim, quæ ſunt in homine cupiditatum vehementiſſima eſt gloriæ cupiditas non aduentitia, ſed ab ortu indita, ad quam non docti, ſed imbuti ſumus, quam non à maioribus audiuimus, non in libris legimus, non à parentibus accepimus,ſed ab ipſa natura arripuimus, à ratione hauſimus, ab ingenio expreſſimus, vt,ſi noſtrum ab introitu vindicare nomen poſſimus, illud quacunque ratione expediamus. Contenderunt multi armis, plures litteris dimicarunt, ædificijs vero pœnè innumeri ſtuduerunt,vt quando breuem ipſi vitæ curſum haberent, aliquod ſaltem æternitati mouimentum ſuæ virtutis,ac munificentiæ perpetuo duraturum relinquerent. Ex primo genere ſcimus fuiſſe bellicoſiſſimos Reges,Ninum,Cirum,Alexandrũ,Pyrrhum,Themiſtoclem, Romulum, Marium, Scipiones, Anibalem, Pompeum, Cæſarem,aliosque innumerabiles, quos militaris gloria

in

in omnem poſteritatem memorandos tranſmiſit. Nam viri literis pulcherimis eruditi ſuis operibus id ſunt aſſecuti, vt in ipſa viuant morte, poſtque mortem humo ſe tollant, ac temporis victores, æternitatis candidati per omnium hominum ora viuant, volitentque.

Sed quam Imperatorum potiſſimorum, tam literatorum hominum opera, licet inſignia, nunquam tamen ad miraculum excreuere, vt gentium, nationumq; omnium conſenſus, pœnes quem nominum imponendorum poteſtas eſt, ex ijs vllum orbis miraculum appellarit. deinde res fortiter geſtæ à ſummis ducibus in tenebris ſepultæ deliteſcerent, niſi literarum ſplendor illuſtrandis accederet. porro ipſæ literæ tantum leguntur, ſeu, vt verius loquar, tantum intelliguntur ab ijs, qui literas ſciunt. hi vero, ſi cum imperita multitudine conferantur, quis eſt, qui non videat, quam pauciſſimos eſſe?

At quæ ab ædificandi peritia, & magnificentia dimanauit, magnitudo famæ tanta eſt, vt Architectura miraculorum parens iure dici poſſit. cuius enim artis tu mihi miraculum oſtendas præter illa ſeptem, quæ Architecturæ ingenioſi partus extitere? Admiramur Semiramidem inter fœminas munificentiſſimam; non admiraremur, niſi Babiloniæ muros, tam ingentes fabricandos curaſſet. Aſiam terris omnibus antecellere, non tam vbertas annonæ, magnitudo paſtionis, copia rerum, cum earum, quæ importantur, tum illarum, quæ exportantur, demonſtrat, quam Dianæ Epheſinæ templum à regibus opulentiſſimis per tot annos maximis impenſis extructũ, perfectumque. Nam Rhodon clariſſimam toto Orbe reddidit Solis Coloſſus, non vt arbitrantur plures, quo-

tidianus eiusdem adspectus. Etenim vt ægyptias Pyramides omittam, An Mausolum nosceremus, an Cyrum, nisi illum quidem sepulchri ab amore Artemisię ædificati superbia, hunc vero magnificentia domus prætiosissimis lapidibus auro illigatis à Memnone extructæ posteris euulgassent? quid enim? extulisset caput Roma supra nationes omnes hac etiam fabricandi virtute, nisi Capitolium templorũ. omnium pulcherimum, & amplissimum excitasset? mihi ne Salomon quidem vlla re tantum sibi decus videtur comparasse, quantum celeberimi ipsius templi fabrica, quod siue auctoris opulentissimam sapientiam; siue operis castissimum, eundemq; plenissimum religionis, & sanctimoniæ finem; siue lapidum, & rerum omnium, ex quibus compactum, dignitatem, & pretium; siue auri, argentique talenta in eius ornamentum erogata; siue dispositionem, & formam consideres, minime vereor, quin cum eruditissimis, sanctissimisque viris miraculum miraculorum eius generis appelles.

Hic me templum Alexandrinum admonet, vt in rerũ admirandarum enumeratione se non prætercam. Quamquam enim multis templis collatum, cum gigantibus conferri Pygmeus videatur, tamen se miraculum existimat, non ob magnitudinem, sed ob illam, qua Deus illud prouexit, admirabilem rationem.

An non miraculum istud est templum, quod à religiosis pœne egenis, in tanta loci celebritate, vbi domorum emptarum caritas incredibilis, in his vero temporum angustijs, in quibus ratio ipsa victus difficillima, tanta magnitudine, structura, columnarum, & marmoris varietate, sine alio præsidio, quã diuinæ liberalitatis,

&

& hominum piorum ſpe cæptum, euectum, iam pœne perfectum eſt?

Eſt igitur Mediolani regio in ipſo pœne vobis medio ſita, à Zebedeo iudice olim huius regionis Zebediam etiam nunc appellant. in hac ſub Alexandri Thebanæ legionis Signiferi, & Martyris inuictiſſimi nomine ſpei ſuæ vexillum Clerici Regulares S. Pauli erexere. Itaq; à partu Virginis anno ſupra milleſimũ ſexcẽteſimo ſecũdo à Federico Cardinali Borromeo, Mediolanẽſi Archiepiſcopo impetrarunt, vt in fundamentum templi primus lapidem mitteret. fecit pro ſua beneuolentia humaniſſimus Præſul, ac celebri die illuſtrium virorum ſtipatus corona fabricæ initium dedit.

Cernas nunc ſolidiſſimis inixum fundamẽtis templum exurgere, parietibus compactum ſatis, & latis, & firmis. materies enim pœne omnis delecta eſt. forma templi quadra prorſus foret, ni verſus chorum ſe paullo longius extenderet. Qui enim huius deſcriptionem architectatus eſt, maluit, vt pedum expers potius, quam acephalon eſſet. Itaq; maius altare tanquam caput templi conſtituit, proximum ſpatium, velut eiuſdem collum, Hemispherium in medio tanquam vmbilicum, & ventrem: hinc, inde duas humiliores partes veluti brachia, quibus magnum hoc corpus ad excipiendos, emittendosq; homines commode vteretur.

Aræ nouem, non tam Muſis ſacer numerus, quam beatiſſimarum mentium ordinibus. ex ijs nunc quidem ſacellum, quod in fronte læuam occupat, Marliani liberalitate conſtructum, & ornatum eſt. Alterum, quod huic oppoſitum dextram ſibi arripuit, Auguſtiſſimæ Eucharistiæ Societati ornandum ſeruatur. Nam huic vi-

cinum gloriatur ſe par fratrum inueniſſe, cui par ſimile, aut etiam ſecundum haud poteſt inueniri, quorum pietatis, & beneficentiæ æternum ſit poſteritati monimentum. Extremum huius dextræ partis ſacellum in Auctorem incidit eiuſdem cognominis, cuius metallo frondenti marmoreum ſplendeſcit. tanta eſt Saccorum in nos liberalitas. medium & amplum, quemadmodum maius, & ab altera extremum parte, ſuſpenſa cupiditate expectant, vt hominum pijſſimorum beneficentia decorentur. Etenim quæ duo proxima ſuperſunt, quod anguſtius eſt, ciuiles ac munificos in ſe Cittadinæ familiæ viros expertum eſt. Grandius vero Marchioniſſæ Cuſanæ pietatem, & munificentiam ſingularem. Nihil hic de ornamentis ſingulorum. nam vnumquodque ſuum caput expoſceret. Marmor varium, elegans, copioſum. Sed cum materia ars decertat. ſecuit, intexuit, expoliuit, vt in ea varietate admirabili luſiſſe ſecum natura videatur. columnæ varijs maculis nobiles, vbi tantum binæ, vbi etiam quatuor faſtigium ſuſtinent ex lapidibus decorum. Simulachra ex marmore, excellentesque tabulæ cumulant ornatū. Hemiſphericam breuis amphiteatri formam habet. Maieſtatem, & pulchritudinem octo augent ingentes columnæ in numerū diſpoſitę, teretes ad vnguē expolitæ, quibus totidem ſupra reſpondent luminis ianitrices feneſtræ, Baſes infra ornamentis ditiſſimæ. fornicem magnis arcubus innixam, cæptam videmus, nondum perfectam, quemadmodum interrupta pendet facies templi, tribus portis ingredientibus nedum apertè patens. cum aditum occupantes domus à fundamentis exciſæ fuerint, tunc platea nobilis, & ingens eſto.

Sed

Sed quoniam nunc eatenus datur exire, noſtra, ſi lubet, ab hoc templo iam egrediatur oratio, reuerſura aliquando, & idem laudatur, acum perfectum, abſolutumq; fuerit.

Interim Architectura ſcientias, & artes hac Bibliotheca concluſas alloquitur. quæ vos, inquit, ſorores premit cura? quæ loci & cordis anguſtiæ circumquaque vos vrgent? quis vt olim Herodotus Muſas, ita vos breui cubiculo incluſit? non iſthæc veſtra eſt aula, ſed caula, hoſpitium, non domicilium, non patria, ſed regio externa. erit, erit, cum ego eius viri imperio, qui vos huc adduxit, templum ponam, in quo pro maieſtate habitetis.

HISTO-

. ENARRATRIX RERVM GESTARVM FIDA :

. OMNIVM EXPLORATRIX TEMPORVM :

. CONTEMPLATRIX LABENTIS .

. PRÆTERRITI NVNTIA .

. FVTVRI PROVIDA .

. MAGISTRA VITÆ .

. VITA MEMORIÆ .

. SPECVLVM ETICÆ .

. OECONOMICÆ PERSPICILLVM .

. THEATRVM POLITICÆ .

. QVISQVIS ALIENIS CASIBVS ERVDIRI VITAM OPTAT.

. VERITATIS SYBILLAM HANC LEGENDO CONSVLAT .

HISTORIA

HISTORIA.

CVM vero verius hoc ſit, veritatem eſſe Hiſtoriæ vitam, & animam: quid eſt, quod is, qui eiuſdem Iconem Symbolicam excogitauit, non tàm veram, quam fictitiam, & chymericam illius ſpeciem legentium, intuentiumque oculis ſubiecit? video enim virginem tria præ ſe ferentem ora, tres altera manu claues gerentem, altera vero menſuram, & regulam; prementem dextro pede ſphęram orbis; ipſius autem habitum omnem neque nimis comptum, neque tamen inornatum, ſed aurea quadam mediocritate decorum. Latonæ filiam accepimus è fabulis triformem à poetis habitam, dictamque, cum in cęlo ſplendeſceret, Lunam; cum arcu, & ſagittis inſtructa venaretur in Syluis, Dianam; cum vero ſub terras ageret, ſerperetque per inferos, Proſerpinam appellatam fuiſſe. & hæc poetarum mentiendi facultas libera. ſed alias in hiſtoria ſeruandas leges, alias in poemate homines eruditiſſimi ſemper iudicarunt. in illa enim ad veritatem omnia referuntur, in hoc pleraque ad delectationem. quamquam, niſi Tullium in re clara mentiri exiſtimemus, & apud Herodotum patrem hiſtoriæ, & apud Theopompum ſunt innumerabiles fabulæ. nam res geſtas, quæ arcanum in ſe aliquod continerent, fabulas à Platone ob allegoriam nuncupatas doctiſſimus

eiusdem interpres Marsilius Ficinus apertissime docuit. quamobrem sic statuo historiarum conditorem in rebus exponendis integerrimum veritatis sacerdotem esse debere: eum porrò, qui naturam historiæ tamquam in imagine exprimendam suscepit, non modo liberum esse, verum etiam, si poetica Icone id efficiat, rectè facere. non enim est rei gestæ, sed potius expositio naturæ, quæ aliquando tàm diues solet esse, vt quemadmodum neque vna cogitatione intelligi, neque vno verbo potest explicari, ita neque vno vultu satis valeat Symbolicè spectatoribus ostendi. quod si Ianum veteres bifrontem existimarunt, seu quod pacis, bellique præses esset; seu quod duo tempora, inter se diuersa maximè, & ante, & post aquarum diluuium vidisset; seu quod nationes suæ dominationi subiectas prudentissimè regeret: quid causæ afferri potest, cur tres historiæ vultus concedi non possint, ac debeant, quæ res præteritas ita narrat, vt præsentes doceat, & consulat, prospiciatque rebus futuris? quæ est lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitę: quæ, cum per intimas serpit hominum cogitationes, & oculta eorumdem consilia inquirit, Proserpina; cum ex coniecturis, & signis tamquam e vestigijs subodoratur, & persequitur facta, donec cognitione assequatur, Diana; cum eadem ex ignorationis caligine tamquam nocte obscurissima suo splendore vindicat, atque omni hominum generi suo in theatro spectanda proponit, Luna e cęlo splendens dici potest.

Claues autem inferorum Numini olim tributas scimus, quod existimaretur immensi illius ærarij, quod in ipsis terræ visceribus natura abdidit, distributor, ac custos esse. sed vt illud fictum, ita hoc factum, vt historia, &

tempo-

& temporum,& locorum, & rerum omnium claues haberet. quod enim aliud eſt munus clauium, quàm vt pro varia rerum opportunitate claudant, recludanue? optima igitur clauis, quæ dierum, annorum, temporum ſeriem tàm clare,& diſtinctè explicat, vt omnem antiquitatem videatur reſerare, Chronologia eſt. optima clauis, quæ locorum ſitus, interualla, adſpectus ita explanat, vt ad ea contemplanda non tàm animum, quàm oculos admittat, Geographia eſt. optima clauis, quæ res geſtas ſtylo ita recludit, vt perſonam, cauſam, locum, tempus, modum, inſtrumentum ſua in narratione includat,& communi nomine appellatur, Hiſtoria eſt.

Sed quid Chronologiam,Geographiam,& Hiſtoriam tres eſſe claues autumo, cum hæc poſtrema tres præ ſe ferat ſola? etenim, quæ primum res à priuatis hominibus geſtas: deinde Regum,& Rerumpublicarum exempla: poſtremo res ſacras,& diuinas mortalibus recludit, huic quiſpiam adeſſe neget tres claues, quibus hi tres ordines rerum explicentur? ego, tantum abeſt, vt has abeſſe illi putem, vt aureas, & in aperiendo ſingulares exiſtimem. viuendi rationem à ſanctiſſimis, ſapientiſſimisque viris à noſtræ ætatis memoria remotiſſimè ſeruatam inſpeximus: caruiſſemus tàm vtili magiſterio, niſi prima nos clauis admiſiſſet in hanc primam,& ingentem huius Reginæ porticum, in qua tamquam pulcherimæ tabulæ optimo lumine conſtitutæ illuſtrium hominum res geſtæ conſpiciuntur. Rerumpublicarum, & Imperiorum ætates ſingulas, ortum, progreſſum, ardorem, robuſtam maturitatem, ſenectam, occaſum nemo iam pœne ignorat: quis eſt tandem, qui ſciret, niſi alteram porticum altera clauis mortalium generi patefaceret,

oſtenderetque, quemadmodum dominandi libido, & vis in Aſſyriorum Regis Nini corde primũ exorta, creuerit apud Medos, in Perſide adoleuerit, viguerit apud Macedones & Græcos, inde ad Romanos iter flexerit, conualueritque apud illos validius, quàm apud vllam vnquam nationem, poſtremo ibi etiam decoxerit; ac ſub varijs Principibus diuerſarum gentium lacertos mouerit, nunc in Gallia, modò in Germania, & proximis retro lapſis temporibus apud Hiſpanos quodammodo depoſita ſenectute refloruerit. perfacile enim, & iucundum eſt maximè, hac in porticu vna pœne oculorum conuerſione præteritas ætates, ſimulq; res in illis geſtas intueri. nam hic Ninum cernas magnitudinem quæſitæ dominationis continua poſſeſſione firmantem. illic videas Arbactum poſt occiſum Sardanapalum Imperium ad Medos transferentem. verte te ad hanc partem. occurit Cyrus, primum vitis Aſiam obumbrantis augurio ad regnũ euectus, dein feris expoſitus, & à cane fęmina mirabiliter ſeruatus, tum victor auitæ dominationis, ac Perſicæ fundator, poſtremo à Tomyri Scytharum Regina, quibus eius filium occiderat, appetitus inſidijs, captus interfectusque. verte te nunc ad alteram. intuere belli fulmen Alexandrum incredibili celeritate, Græcia perdomita, Orientem ſubiugare. perge modo lector, perge, Romanorum, aliarumque Rerumpublicarum exordia his in tabulis diligenter expreſſa contemplare. nam me in altiorem, diuinioremque porticum, in qua res à Deo conditæ, ac perfectæ cernuntur, tertia demum claui intromittit hiſtoria. ſcilicet illud nobis acumen ingenij, & ſagacitas eſt, vt quò neque ſuis votis adſpirare licuit ingenioſiſſimis philoſophis, eò nos ſumma contenderemus

facilitate,

facilitate, pari felicitate perueniremus. Plato, Aristoteles, excellentesq; alij viri diuinorum operum seriem prorsus ignorarunt; nos enimuero pro nostrorum ingeniorum præstantia molitionem, & initium orbis, dispositionem, & formam eiusdem, salutem illi diuinitus allatam, cæteraque reparationis nostræ arcana repente nouissemus? ò Ianitrix cælestis, ò narratrix rerum diuinarum neq; recludere, neque has fores adamantinas effringere suo ingenio quispiam potuisset, nisi tu clauem diuinam Moysi concesisses, quibus & illas sibi, & vniuerso hominum generi liberaliter aperiret.

Intelligo multiplicem, fœcundamque esse harum clauium significationem. quamobrem Historia, cum priuati hominis vitam erudiat, non tàm preceptis, quàm exemplis, Clauis Etica; cum patrem familias ad rectam domus administratione informet, Clauis Oeconomica; cũ Principem ad imperium; consulem ad Reipublicæ clauum regendum instituat, Clauis Politica haud incongruè potest nominari.

Nisi forte tres animi virtutes, quæ Historiarum lectione aperiuntur, harum numero clauium adumbrari quispiam vehementius contendat. recluditur enim memoria, dum antiquarum rerum narratio legitur, & in omnem vetustatem vltrò extenditur. recluditur intelligendi vis, dum factorum, dictorumque aliorum notitia comparatur; recluditur voluntas, & in amorem boni excitatur, cum in omni æuo recte agendi viuas leges sibi propositas intuetur.

Iam vero temporis triplex discrimen, etsi triplici vultu expressum diximus, quid tamen impedit, vt sub triplici claue intelligamus? etenim quod tanquam incre-

dibile dici videtur, hoc in historia verissimum inuenitur, facultatem hanc, quæ vnicum tempus respiceret, aliorum etiam perfectissimam notitiã adferre. ipsa enim rerum gestarum explicatio, quasi æmula æternitatis, quæ cum vna sit, minimeque diuisa, omnibus simul temporibus præsens existit; ita præteriti temporis res demonstrat, vt res præsentis, quæ aguntur, statum recludat, aperiatque rationem earum, quas imposterum agi, & omitti debere vero est proximum.

Eant modo equites imperatorij, glorientur, vt ijsdem lubet, claui aurea se à Cæsare donatos. nobiliores enim, ac longè ad omnem ingressum vtiliores sunt, quas historia claues elargitur, quibus non aula vnius Imperatoris, sed totus orbis recluditur.

Verum clauibus adijcitur metiẽdi regula, varijs spatijs interpuncta; primum vt qui historias scribunt, intelligant veritati omnia commensuranda esse. ne vestigijs insistant Xenophontis, qui in sua Cyropedia non tàm Cyri vitam absoluit, quàm optimi Principis imaginem effinxit. res ita scribantur, quemadmodum re vera gestæ sunt. non enim historicus, aut probabilibus coniecturis duci, vt oratores consueuere, aut veri debet similitudinem sequi, vt solent poetæ, verum simplicẽ, nudamq; in omnibus veritatem. consentiat locus, modus congruat, non dissentiat tempus, actio minimè repugnet, operi persona respondeat, non excedat finis, cum rebus alijs seruent auxilia concordiam. quapropter maximè decet, vt qui res alienas literis prosequuntur, ab omni sint odio, & ab amore vacui. siquidem hæ duæ pestes sunt, quæ regulam veritatis obliquant, vt narratio

quidem

quidem illustris, ac ornata, non tamen verè appellari possit historia. ita enim res minuunt, amplificantque pro arbitrio, vt fictæ ab ipsis, non ab alijs factæ videantur.

Adiungitur deinde clauibus illam ob causam regula, ne putarent, qui historiam legunt, in sola lectione totius summam eruditionis sitam esse; sed illam tãquam actionum suarum mensuram semper adhiberent. cum enim è causarum similitudine effectuum similitudo nascatur, idcircò res præteritus, & à nostra memoria remotas legimus, vt ex illarum cognitione metiri nostras, & quas nunc agimus, & quas imposterum agendas præuidemus, alienis exemplis eruditi perdiscamus. hoc enim practicum est vitæ magisterium, quod historia profitetur.

Quæ mediocri ornatu vestium contenta negligentiam quamdam diligentem, & diligentiam quamdam negligentem ostendit, qua se à suis parentibus ornari cupit. paris enim videtur peniculi, si aut nimio verborum, & sententiarum ornatu fuces; aut aspera, inculta, horrida, salebrosa oratione à rebus cognoscendis lectorem deterreas. qui enim res gestas literis mandat, ita vt nulla suauitate ad legendum alliciat, & otio abutitur intemperanter, & literis: qui vero easdem ita exornat, vt historia procax fœmina, non grauis matrona videatur, hic præterquam lasciuientis ingenij quod sibi notam acquirit, à legibus etiam honestissimis exornandæ veritatis discedit.

Quamobrem prima historiæ virtus, est veritas: altera, expositio: postrema, iudicium. veritas vt narretur res, quemadmodum gesta est, poscit: expositio desiderat, vt rerum naturæ genus orationis inseruiat: iudicij

munus est, vt ex omnibus deligatur argumentum dignum memoria, dignum luce, dignum vita.

Illud autem huiusmodi esse, nemo est qui dubitet, quod cum in se sit graue, cum legentium vtilitate delectationem admiscet.

ERV-

.ANTIQVITATIS INGENIOSISSIMA SCRVTATRIX.

. RERVM SAGAX VENATRIX ABDITARVM .

. MARMORVM FAX VETVSTISSIMORVM .

. LEGENDI AMICA, CVPIDIOR SCRIBENDI .

. COS INGENII , ET LIMA .

. OBSTETRIX ARTIS .

. NVTRIX IMITATIONIS .

. EXERCITATIONIS CORROBORATRIX.

. EXACVTRIX STYLI .

. INTERPRES AVCTORVM .

. LVMEN VOLVMINVM .

.ÆRARII LITERARII PRÆSES ERVDITIO .

. NI LIBERALIBVS DISCIPLINIS .

. SVA PRÆIRET LVCERNA .

. EXCÆCATO CYCLOPE CÆCIOR .

. IPSA FORET ENCYCLOPÆDIA .

ERVDITIO

ERVDITIO.

EXTREMVM hunc etiam mihi laborem scribendi concede; Musarum, quæ in hac Bibliotheca Alexandrina residet, Apollo Præses, vt pauca eruditioni scribam, eruditioni, quæ sua licet modestia extremam huius loci sedem occuparit, nulli tamen scientiarum, & artium aut suauitate, aut vtilitate, aut etiam honestate secunda est. Quis enim est, qui nisi sit ita rudis, vt marmoreus, atque è saxo semisculptus, aut duro dolatus è robore, ac male complanatus videatur, suum eruditioni tributum laudis persoluendum neget? cum hæc ipsa sit, quæ legendi, scribendi, elucubrandi assiduo vsu ad notitiam linguarum literarumq; omnium non obscuram, sed illustrem; reconditam in Musarum adytis, non è triuio petitam; non vulgarem, sed potius excellentem homines erudiat. Quod si vim ipsam verbi spectemus, quid est aliud erudire, quam è rudibus, læues; politos, ex impolitis animos efficere? qua in re marmorariæ, & metallicæ arti simillima eruditio est. quemadmodum enim hæ duæ artes ingeniosissimæ sunt ad venas lapidum, & metallorum indagandas; vbi detexerint, laboriosissimæ ad easdem fodiendas, & extrahendas; cum ad manus illæ peruenerint, solertissimæ ad illas purgandas, ac expoliendas; ita profectò dici non potest, quantum ingenij adhibeat

eruditio

eruditio in rerum pulcherrimarum inueſtigatione; in explicatione quantum laboris; quantum in earundem laude,& ornamento ſolertiæ.

Vtrum enim vultis in tanta librorum varietate, & copia, eruditionem ingenioſam eſſe,an ſtupidam? laborioſam, dum calamo armatam exerit manũ, an otioſam? ſolertem,lucernæ & elucubrationum amiciſſimam, an verò pigram & deſidem? Si ſtupidam, ſi otioſam, ſi pigram: ò eruditionis vmbratilis ſplendor, decus vanum, inutilis gloria, ò Iuſti lipſij eruditorum hominum facile Principis iniuſtè lapſos labores. O Angeli Politiani aliorumq; Criticorum inane ſtudium. nullum enim legendo,ſcribendo nullum, nullum peruigilando fructum retuliſtis alium, quam vt in albo ſtupidorum,deſidum,& otioſorum hominum ſcriberemini.

Sin vobis immenſa quidem librorum multitudo, & diſcrimen,ingenium; calamus vero laborem; diligentiam autem in eruditione lucerna ſignificet. O ſcientiarum ingenioſima eruditio,quæ non vt aliæ vnam,aut alteram auctorum claſſem peruolutas; ſed omnes voluminum claſſes,& ordines præ manibus ſemper habes. ò laborioſiſſima facultatum, quæ nunquam à ſcribendo manum remoues. ò liberalium artium ſolertiſſima,quam non minus iuuat nocturnis chartis impalleſcere, quàm pudeat antelucanis vigilijs à fabris aliquando ſuperari.

Et quidem qui ex omnibus inſtrumentorum ordinibus, quæ ad literarios labores neceſſaria ſunt, preſtantiſſima delegit, is planè naturam eruditionis introſpexit. intellexit enim vir eruditiſſimus, & alta quadam mente præditus ab eo ſolum ſperari, & haberi poſſe huius dignitatem nominis, cui multa,& accurata lectio

eſſet

eſſet amica; aſſidua ſcriptio familiaris; nocturna elucubratio domeſtica. Sunt enim ei homini, qui vere cupiat erudiri non multi libri, ſed pęnè omnes legendi, vt ex omnibus deligat, quod opportunius ſuis tẽporibus, & rebus exiſtimat. Vt autem hoc ſibi facilius omnes perſuadeant, hac potiſſimum ratione contendo. Sic enim ſtatuo eum locum inter nobiliſſimas artes eruditioni concedendum, quem inter ſenſus corporis philoſophi tribuũt illi ſenſui, quem appellant communem. Ergo paſcuntur oculi rerũ pulcherrimarum adſpectu; concentus, & harmonia incredibiliter aures delectant; palatum trahitur voluptate ciborum, ſuauitate odorum nares alliciuntur, tangendi vis, quàm aſperitatẽ refugit, tàm ſequitur corporum lenitatem. ex ijs tamen nullus eſt, qui alienum in regnum, ac dominationem irrumpat. ſenſus tantum communis, tanquam honorarius arbiter, & Iudex à natura conſtitutus, quæ ſinguli noſcunt ſenſus, ea vnus omnia perfectiſſimè cognoſcit, ac inter ſe diſcernit. Quid? ſacrarum literarum oracula cælo demiſſa cupis intelligere? expoſitores illarum ſanctiſſimi, doctiſſimiq; interpretes legendi. Excellere in illa ſeueriori Theologia vnum, & ſimplex votum eſt? Vacandum lectioni grauiſſimorum Theologorũ. Legum perdiſcendarũ cupiditas inuaſit? Nunquam è manu Iuriſperitorum libri, nunquam codices deponendi. Amores in te ſuos philoſophia vehementiſſimos excitauit? Audiendus Plato, & Ariſtoteli prebendę aures, cum omni philoſophorum ſchola nocte pariter, ac die colloquendum. Deniq; ſingularũ artium profeſſores ſuos ſinguli habẽt auctores, & libros, quos volutent, ac ſequãtur. Eruditio, quæ ſecreta ignoratione omni rerum omnium cumulatam notitiam amplectitur, nullum auctorum, ac

librorum

librorum genus ad ſui perfectionem non deſiderat.

Verum lectio, niſi ſcriptio accedat, ſi non omnino inutilis, certè non ita, quemadmodum ſociata eruditionem amanti ſalutaris. An exemplis hominum eruditiſſimorũ præſertim vero Plinij Secundi, quem ego a natura fabricatum puto ad ſuas ipſius diuitias oſtentandas, non poſſumus demonſtrare? Hunc accepimus ſtudioſum adeò legendi fuiſſe, vt diceret nullum eſſe librum tam malum, vt non aliqua ex parte prodeſſet. Temporis vero ita parcum, ne dicam auarum, vt ferè ſemper, aut legeret, aut legentem audiret. cum ſemel Caium Plinium nepotem ambulantem inueniſſet, ſic eum allocutus fertur, poteras has horas non perdere? perire enim omne tẽpus arbitrabatur, quod ſtudijs non impertiretur. quod maius argumentum huius laudabilis auaritiæ? lectorem quidam ex amicis coegerat, vt iam lecta repeteret. Perſenſit vir ſagaciſſimus, non idcirco retardatum lectorem, quia non intellexiſſet, atq; hac illum obiurgatione increpuit, intellexeras, inquit, cur ergo reuocabas? Decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus. Audi nihilominus, diligenterque perpende, quid nepos eius de illo ſcriptum reliquerit; liber legebatur, adnotabat, excerpebatq;. Nihil enim vnquam legit, quod non excerperet.

O exemplum imitatione digniſſimum. Sunt enim libri velut agri, in quibus vernant verborum pulcherrimi flores, ſententiarum optimæ fruges. Qui legunt, nihil autem excerpunt, ij Muſarum hortos luſtrant, nihil inde, aut parum exportant.

Quod ſi cum legendi exercitatione vſum ſcribẽdi cõferas, hunc multò vtiliorem illa, & ad conſequendam eruditionem longè ſecuriorem reperias. lectione res ipſas

tanquam

tanquam feras in voluminum latibulis delitescentes persequimur, assequimur scriptione. lectio spectatores alienarum cogitationum : scriptio possessores, & dominos efficit. inquirit lectio, scriptio acquirit. parat illa, hæc tuetur. illa metit, hæc colligit. illa ærarium memoriæ complet, hæc suorum characterum vinculis illigatas res inuentas tenet. vagatur illa : hæc sedet. exploratrix, & inuentrix lectio, scriptio victrix & conseruatrix. Deniq; sic opinor cum Pytagora Mundum hunc mercatum esse, in quo Dij suas artes singuli vendendas exposuere. Oratoriam Mercurius, Apollo vim Poeticam, Mars artem militarem, Pallas liberales disciplinas, Iuppiter regna. Ingreditur mercatum hunc Eruditio, & optimè conscia non auro, sed labore comparari hæc omnia, laboriosissimas secum ducit ancillas, lectionem, & scriptionem, quarum illa experitur, & probat merces, num bonæ sint, hæc verò emptas ab omni temporis iniuria diutissimè seruat. Atq; vt latinè iam loquar, non oratoriè; idem ego sic existimo in omnibus eruditissimis hominibus probari verũ id, quod Caietanus illustrissimi ordinis clarissimũ lumen de se ipso dictitabat, Calamus me fecit. calamus enim ingenium acuit, stylum fingit, iuditium perficit. calamo memoria fouetur, illustratur dispositio, actio omnis decoratur. quod equiti præsidium affert equus, quod gladius militi, quod pictori penicillus, id erudito homini præstat in arena literaria calamus.

Sed antelucanum tempus musis gratissimum esse, & studijs maximè opportunũ audio ab omnibus prædicari. Plato enim, vbi primum lucere ceperit, iuuentutem ad vigilias, & ad omnem vitæ, ac offitij rationem erudiri precepit. suffragatur naturæ Genius, Aristoteles, qui

matutinæ vigiliæ curam ingenij viribus, tum acuendis, tum excitandis valde profuturam in ſuis Oeconomicis ſcriptũ reliquit. Quid enim Demoſthenes tàm ſeriò doluiſſet, ſi quando antelucana opificum induſtria vinceretur, niſi tempus illud ex omnibus ad eruditionem accomodatiſſimum intellexiſſet? Videlicet Cleanthis, & Ariſtophanis lucernæ toto celebres orbe nominarentur: ſcilicet illa etiam Epicteti lucerna tanti æſtimata, & vendita fuiſſet, ſi illud in cauſa non erat, vt cum ab huiuſmodi hominibus plus olei quam vini conſumptum ſtudioſi recordarentur, excitarentur ad elucubrationem vt hanc ſuis operibus laudem acquirerent ſapiunt lucernam.

Sed vos Iconum Symbolicarum expoſitiones, neque Solem, neque lucernam ſapitis; mirer deinde, ſi non eſtis eruditis Lectoribus grati ſaporis? Auctoris ieiuni ieiunia ieiunæ refertis. Neſcio enim quo pacto in hac quadrageſima prodijſtis è cerebro hominis multis, & varijs ſtudiorum generibus diſtenti. Si ſapitis, in eius ſinum confugite, qui eaſdem Icones fabricauit. Tanto vindice nec Momum timete.

F I N I S.

INDEX

Liberalium Disciplinarum, quarum Icones Symbolicæ, hoc in libello explicantur.

FINIS INDEX.

Scales Lex Civilis

R/1

Cornelius Killianus, Prosopographia sive Virtutum --- imaginibus -- expressa a Philippo Gallaeo.
c. 1580-1600.

in D.U.L.